

A MAGYAR NÉPEGÉSZSÉGÜGY PROBLÉMÁJA

Irta: UJVARI LASZLÓ

Vagy másfélévtizeddel ezelőtt egy emigráns magyar ujságíró tárcát írt az egyik bécsi ujságban Nürnbergről. Olyasvalamit követelt, hogy le kell rombolni ezt az ódon várost, el kell tüntetni a földszinéről és ha ott, azon a helyen még továbbra is lakni akarnak, hát egy új várost kell építeni a régi helyére. A kulturnobok felszisszentek. Micsoda barbár vandalizmus ez! Lerombolni egy régi várost, eltüntetni a mult csodálatos hagyatékát és kisöpörni a huszadik századból a középkort, amely szerencsére épen itt maradt. A tuberkulózisról senki se beszélt, amely vigan tenyészik a huszadik századbeli középkorban, a tifusz melegágyaira se gondolt senki az egy magyar ujságírón kívül; nyegle, cínikus pesti ötletnek tartották az egész dolgot és az ötletet is, meg az ujságírót is szépen elfeledték.

Azóta elmúlt vagy tizenöt esztendő és most Pesten, ahol a rombolás szimpla destrukciónak számított e hosszú idő alatt, a legkomolyabb helyen, mint jelszó röppent fel az emigráns magyar ujságíró bizarr ötlete. Lerombolni! De nem Nürnbergről van szó ezuttal — ez a németek dolga — hanem a magyar városokról, a magyar falvakról és a magyar házakról. Most zajlott le az *országos népegészségügyi kiállítás* a Turul Szövetség, a magyar főiskolások rendezésében és a tudományos rész eredményeinek végső bátor következtetése az volt, hogy Magyarországon 739.702 házat kell lerombolni. Közel nyolcszázezer házat lerombolni és újjáépíteni, hogy egészséges legyen az ország, ahol levegőhöz, napfényhez hozzájuthat a nép minden fia.

Hogy mit jelent ez a szám? A fél országot jelenti. Mert a magyarországi házakban az egészségügyi szempontból különösen kifogásolható lakások száma a városokban 131.681, az összes városi lakóházak 41%-a, falun pedig 608.026, ami viszont 52%-nak felel meg.

Újjá kell tehát építeni a félországot. Nemcsak bátor, de öntudatra valló szókimondás ez. Meglepő nyíltság annyi sok takargatás után. És bár a kiállítás nagy szegénységet és sok szociális visszamaradottságot tárt fel, a dolgoknak éppen ez a feltárása a kulturáltságnak olyan megnyilatkozása, amely csak rokonszenvet ébreszthet mindenütt, ahol a civilizációt és a kulturát nem suba alatt rejtegetik. Egy társadalom legképzettebb és legintelligensebb társadalmi rétege tett itt önvallomást és ahogy ezt tette, azzal csak megbecsülésre és elismerésre tarthat számot. Szébb, izléesebb és kulturáltabb formában propagandát kifejteni egy nagy ügy érdekében aligha lehet. De most nem a propaganda és a plakátművészet tökéletességéről kívánunk beszélni, mert nem csupán a kifejezési forma, de a tények meggyőző ereje volt az, amely a nemzetközi figyelmet a kiállítás felé terelte. Lerombolni és újjáépíteni egy félországot! — ez a követelés már önmagában is vonzó propagandát jelent.

A tudományos kiállítás tulajdonképpen ennek a követelésnek az igazolása volt. A kiállítás négy osztályának harminchárom terme mu-

tatta be a magyar nép egészségügyének nagy problémáit, ebben a csoportosításban: 1. Pusztuló magyarság; 2. Népbetegségek, 3. Egészségvédelem; 4. Egészségesebb jövő.

Mi a kiállítás konkluziójával kezdtük beszámolóinkat és nem ok nélkül. A nyolcszázezer lerombolásra megérett ház egészségügyi nyomora határolja körül a félország életmegnyilvánulásait, a tuberkulózisnak, tifusznak, szifilisznek itt vannak a melegágyai és e levegőtlen, csatornázatlan, vagy rosszul csatornázott, salétromos és baktériumokkal teli-tett ódúkron keresztül irányítjuk figyelmünket arra a szociális pusztulásra, amely a kinyitott ajtókon át felénk tárul. Kövessük hát a magyar főiskolai fiatalságot ama felismerésük útján, amelyre elvezettek bennünket.¹

Az élő és a pusztuló nép. A mai Magyarországon 8.688.319 lélek lakik. Nemzetiség szerinti megoszlásban a lakosok 92%-a magyar. A népesség nemi megoszlása: 1000 férfi 1044 nő. Szerte a nagyvilágban 3.802.000 magyar él.

Születés, halálozás. A népmozgalom legtragikusabb ténye, hogy a születések száma 50 év alatt a felére csökkent. Míg 1880-ban 380.000 volt a mai Magyarországnak megfelelő területen a születések száma, addig 1934-ben már csak 199.000. A magyarság születési szaporulatának rezervoárja a kigazda és napszámos rétegek. Ezek születési szaporulata kétszeresen túlhaladja a szellemi foglalkozásúakat.

A népszaporodási mérleg másik oldalát a halálozási számok illusztrálják. Magyarországon az 1934. évi adatok szerint 129.049 volt a halottak száma; minden 4 perc egy halálozást jelent. A halálokok igazolják azt a felfogást, hogy a néppusztító betegségek között még mindig domináló erővel szerepelnek a tuberkulózis és a szivbajok. Szociális szempontból kihangsúlyozandó az a másik tény is, hogy a szociálisan legsanyarúbb helyzetben lévő napszámosok halálozási száma a legmagasabb az egyéb foglalkozásuakhoz viszonyítva. Egy foglalkozási kategóriában tehát a legnagyobb a születési és halálozási számarány.

Népszaporodás. A születési és halálozási adatoknak különbözősége mutatja a nemzet biológiai adatai közül a népszaporodás mérlegét. A csökkenő születési számokkal szemben az orvostudomány eredményének köszönhető halálozási szám csökkenése tartja többé-kevésbé még egyensúlyban a népesség szaporodását. Azonban még így is 50 év leforgása alatt majdnem felére csökkent a magyarság népszaporulata.

Egyke. Nagy elterjedtsége miatt a magyar népmozgalom egyik legelszomorítóbb jelenségének tekintik. Magyarország 3410 községéből 509 már áttért az egyke rendszerére. Ennek okát az általános felfogás ebben látja: rossz birtokmegoszlás, rossz kereseti viszonyok, egyéni önzés, kényelem, nemibetegségek, erkölcsi züllés, vagyonszeretet, stb.

A névtelen csecsemő. A csecsemő halandóság irtózatosszámai kerültek a gyűjtőnév alá. 1934-ben 28.721 csecsemő halt meg Magyarországon, míg 1920—1934. években 591.444 csecsemő halt el első életének elérése előtt, többnyire a vérhas, a tüdővész, babona, kuruzslás, bélhurut, idegrendszerbetegedés, táplálkozási zavarok, fejlődési hiányok, fertőző betegségek, vagy rossz táplálkozás miatt. A nemzetközi viszonylatba állított adatok csak még inkább kiemelik Magyarország elrettentő halálozási számait. Az adatokból kicsendül a végső következtetés: „Magyarország a csecsemőhalálozás országa.“ Meg kell döbbsenni

*V. ö. a Turul Szövetség kiadásában megjelent Program-mal.

ama tény előtt, hogy minden hatodik csecsemő meghal az első születésnapja előtt!

A tuberkulózis. „A magyarság egyik legnemzetibb népbetegségének a tuberkulózist tüntetik fel. 1934. évben 13.451 halott jelezte a tuberkulózis pusztításait. Naponta 39 tuberkulotikus halottat kísérnek ki a temetőbe. Orvosok és statisztikusok adatai szerint Magyarországon 350.000 a tuberkulotikus betegek száma. E rideg szám adatok mögül azonban bizonyos optimizmus is kisugároz. Mert láthatjuk a tuberkulózis csökkenő mortalitási számait is. A végső összefoglalás mégis leverő, mert az utolsó tíz évben kétszázezren pusztultak el tüdővészben.

Fertőzőbetegségek. Kiderül, hogy a fertőző betegségek közül a „legmagyarabb fertőző betegség“ a tifusz. Ez a betegség „a magyar falu betegsége“. Ezt a megállapítást azzal a táblázattal igazolják, amely szerint Hollandiában 100.000 ember közül csak 5, Dániában 6, Angliában 3, Magyarországon pedig 114 ember esik ennek a betegségnek áldozatul. „A tifusz megbetegedés számainak ez az elrettentő magassága a magyar falu elmaradott viszonyait, szegénységét, kulturális hátramaradottságát igazolja.“ (Rossz, egészségtelen táplálkozás, rossz vízellátás, csatornázatlan házak és uccák, stb.)

Alkohol, nemibetegségek. Az alkoholfogyasztás nemzetközileg legjellemzőbb adatain, az alkohol balesetek, alkohol nemibetegségek, alkohol bűncselekmények oki kapcsolatain keresztül jutunk el a nemibetegségek igazi pusztításaihoz. Doros, Melly becslései alapján demonstrálják a nemibetegségek szörnyű számait. Lueszben szenved Magyarországon 300.000, kankóban 600.000, lágyfekélyben 5000 ember. A nemibetegségek okozta népesedéspolitikai veszteség évente ugyanez adatok alapján az elmaradt születések, a szifilis okozta közvetett halálozások, a születés kiesés miatt 28.000.

A rák. E betegség abszolút halálozási számai mellett bizonyítását kapjuk az orvosok előtt ismert és a nagyközönség előtt ismeretlen ama ténynek, hogy a rák halálozási emelkedése csupán látszólagos. Ez az emelkedés kapcsolatban van a társadalom elöregedésével, az orvosi diagnosztika pontosabb voltával.

A szivbaj, reuma kérdését tárgyalva kimutatták, hogy az elmúlt 30 év alatt a szivbetegségekben elhaltak száma háromszorosra emelkedett. Ezt az emelkedést főként a társadalom elöregedése, a nikotin alkohol-visszaélés, a kicsapongó városi élet és a luesz idézik elő. E ponton főleg a probléma nemzetgazdasági fontosságát hangsúlyozták a társadalombiztosító intézetek statisztikai adatai alapján. Ezek az adatok bizonyítják, hogy a reuma okozta munkaképtelenségi napok száma megközelíti a tuberkulózis okozta munkaképtelenségi napok számát.

Megelőzni és ellene küzdeni. A tudományos kiállítás azonban nem merült ki a tragikus valóság ismertetésében. Kitudat keres és mutat is. Bemutatta a felsorolt népbetegségek elleni küzdelemnek különböző rendszereit és felsorolta az általa helyesnek tartott szociálpolitika módjait.

A főmotivum a csecsemővédelem és a falu egészsége. Az általános egészségvédelmi munkának, a falu egészségéért megindított országos küzdelemnek adatait tárták fel, ugyanakkor azonban felhívták a figyelmet arra is, hogy a falvakban 3.868.010 ember él egészségügyi gondozás nélkül.

A csecsemőhalandóság elleni küzdelem. A városokban, a nagyközségekből és a falvakban folyó csecsemőhalálozás elleni küzdelmet 283

anya- és csecsemővédő intézet folytatja a városokban és nagyközségekben 1149 orvossal és védőnővel. Falun azonban még csak 78 az általános egészségvédelmi körzetek száma, 223 orvos és védőnő személyzettel. E kérdés számadatai ahhoz a felismeréshez vezetnek, hogy az anya- és csecsemővédelem állami feladat.

Az eredményes iskolaegészségügyi módszert az iskolaorvosi munka megszervezésében látják. Aláhúzzák azt a gondolatot, hogy az országban még 1.577.000 tanulót kell az iskolaorvosi rendszer előnyeiben részesíteni.

A fertőzőbetegségek elleni küzdelem. Látjuk az országos rendszerben a tisztiorvosi eljárások, fertőző kórházak, a kötelező himlőoltás, diftéria védőoltás, tifusz védőoltás, fertőtlenítés, laboratóriumi vizsgálatok, egészségügyi mérnöki munka végső országos számait. Itt ismételtten visszatér az a követelés, hogy a magyar falu tifuszkezelését meg kell oldani.

A tuberkulózis elleni küzdelem. A tüdőbeteg gondozó intézetek 78 tagból álló rendszere 1934-ben 60.381 új beteget vett kezelésbe és összesen 650.243 vizsgálatot teljesített. Külön táblázatok mutatták be az általános falusi egészségvédelemnek tuberkulózissal foglalkozó fejezetit. Két gondolatban foglalhatók össze a magyarországi tuberkulózis elleni küzdelem követendő céljai: 50.000 fertőző gümőkórost kellene a magyar társadalomnak elkülöníteni, evvel szemben még a meglévő 6000 ágy 2 százaléka is üresen áll, mert nincs, aki az ápolási díjakat fedezze; a másik gondolat az, hogy „a tuberkulózis elleni igazi küzdelemben nem csupán orvosi rendszer kiépítésével kell harcolni, hanem emberibb megélhetést kell adni a magyar nép millióinak.”

A rák elleni küzdelem. Ennek a harcnak állomásai a kutatás, a megelőzés, a műtéti gyógyítás. A megoldást a kutatás, a gyógyítás, a megelőzés központi irányításában látják.

Nemibajok, szívbetegek, reuma elleni küzdelem. Még Magyarországon 905.000 a nemibetegek száma, addig a nemibetegek gondozóinak száma 20. E tény odavetése jellemzi a nemibetegségek elleni küzdelem jelenlegi helyzetét is. A kérdés megoldásához a nemibetegségek elleni törvényt propagálják. Rámutattak arra is, hogy a háború után már 74 állam hozott a nemibetegségek elleni törvényt, de Magyarországon ez a törvény, bár szakemberek már évtizedek óta követelik, most sincs meg. A reuma elleni küzdelem végső gondolatául a szociálisabb fürdőpolitika, egészségesebb lakás- és a munkaviszonyok megjavításának követelése áll előtérben. A szívbetegek elleni küzdelem jelenlegi rendszerét az iskola-egészségügy, ipar-egészségügy fejlesztésében és a nagyvárosi élet ártalmait elleni küzdelemben jelölték meg.

Az eugenika. Az eugenika tudományos alapelveit is demonstrálták és ismertették az idevágó magyar törekvéseket is, propagálva az egészséges magyar családok szaporításának, az öröklötten betegeknek a népszaporításból való kikapcsolásának gondolatát. E kérdést alátámasztották azzal a statisztikai kimutatással, hogy „hülye, társadalomellenes gyermekek gondozására háromszor annyit költ Magyarország, mint tudományos célok támogatására.”

Az orvostudománynak a társadalom életére kifejtett hatásai közül kiemelkedően jelentkeznek az életkor meghosszabbítása körül elért eredmények. Statisztikai adatok tesznek itt döntő tanubizonyosságot az orvostudomány mellett. Az utolsó harminc év kimutatásai demonstrálják az emberi életkor fokozódó hosszabbodását. 1900-ból származó adatok szerint az 1900-ban megszületett csecsemők átlagban 40 év és 6 hónapi

élettartamra számíthattak, a jelenben már 63 évre és 9 hónapra, tehát már 30 év alatt az élettartam meghosszabbodás 20 évet jelent minden egyes ember számára. Népmozgalmi szempontból az orvostudomány ez eredményének jelentőségét egymagában igazolja az orvosstatisztikusok ama másik adata, hogy ilyképpen Magyarországon évente 226.000 fő az emberszaporulat.

A tudományos kiállítás összefoglalta a magyar közegészségügynek a közelmúltban elért legkifejezőbb eredményeit is. Kimutatta a magyar közegészségügy munkájának az általános halálozásra, csecsemőhalálózásra, tuberkulózis halálozásra, fertőzőbetegség halálozásra kifejtett különböző hatásait. Ugyanakkor azonban rámutatott arra is, hogy bár az elért eredmények le nem kicsinyelhetők, mégis „sok állomást kell befutnia a magyar közegészségügynek, míg eléri azokat az eredményeket, amelyeket külföldön már ezideig felmutattak.“

Külön foglalkoztak az egyetemi ifjúság egészségügyével. Országos statisztikai adatok hiányában azonban csupán általános tényeket sorakoztattak fel. Felhívták a figyelmet az egyetemi ifjúság egészségtelen lakás- és táplálkozási viszonyaira, az egyetemi ifjúságot sújtó sok egészségügyi ártalomra, amellyel szemben még ezideig nem áll rendelkezésre minden oldalon kiépített egészségvédelmi rendszer. Hangsúlyozták azt a gondolatot, hogy „a magyar egészségvédelem rendszeréből egész korosztályok estek ki.“ Amíg a felnőttek és gyermekek egészségvédelme már előrehaladt, addig az egyetemi ifjúság egészségvédelmének megszervezése elmaradt.

A néptáplálkozás. A magyar néptáplálkozás fiatal tudományának eddig elért eredményeit is összefoglalták. Részletezték a magyar export tömegélelmezési szempontból vett jelentőségét. Bemutatták Waltner professzor és Scheff Dabis László néptáplálkozásifelvételének adatait, melyek igazolták egyrészt azt, hogy „a legmagyarabb területeken a gyermekek táplálkozása különösen kifogásolható, a felnőttek táplálkozása pedig munkaéletteni szempontból egyáltalán meg nem felelő.“ Kimondták a mögöttük rejlő okokat is. „A magyar nép bár vitamin erdőben él, ezzel szemben elmaradt kulturális viszonyai miatt ezeket a vitaminokat nem használja fel.“ Szegeden és környékén például a gyermekeknek csak a 2%-a kapja meg a szükséges táplálék mennyiségét. Rámutattak arra is, hogy nem elég megtanítani a magyar falusi asszonyt főzni, hanem korszerű aktiv beavatkozásra van szükség, hogy a magyar paraszt megkapja tényleg azt a kellő táplálék mennyiségét, amit a szervezet megkíván.

A munka egészség. Mert megfelelő táplálkozás nélkül nincs meg a szükséges energiakifejtés. A munka egészségtan legfőbb szempontja az, hogy szem előtt tartsa a munkában levő szervezet táplálék-szükségletét. Élettani szempontból a paraszt erőlkifejtése tekinthető a maximális teljesítménynek. Egy aratómunkás a munkája során 14 nap alatt testsúlyából 7 és fél kilógrammot veszít, mert a tápláléka, amely majd csak fele a szükségletnek, 4—5000 kalóriának felel meg naponta, míg az élettani vizsgálatok alapján kiszámított napi táplálék szükséglete 6200—6400 kalória lenne. Az iparegészségügyi adatok a végső gondolatban így futnak össze: míg Magyarországon az ipari üzemek száma 110.123, a bennük foglalkoztatott munkások száma pedig 578.152, addig az iparfelügyelők által megvizsgált üzemek száma csak 11.481, tehát 98.642 üzem nélkülözi a szakszerű s rendszeres iparegészségügyi tevékenységet. Legelhagyatottabb és legkiépitetlenebb talán mégis a mezőgazdasági munkások egészségügye márcsak azért is, mert a mezőgaz-

dasági munkás betegség esetén teljesen magárahagyatott, míg az ipari munkásnak betegség esetére a társadalombiztosítás egészségvédelmi be rendezései állanak rendelkezésre. Ez a felismerés a tények szembeállítá sával azt célozza, hogy világossá váljék: a magyarság biológiai erő tartalékait jelentő mezőgazdasági munkás és törpebirtokos nélkülöz mindennemű egészségvédelmet.

A kritikai összefoglalás. A tudományos kiállítás anyaga ezzel le is zárult.

A körkép, amit Magyarország egészségügyi viszonyairól kaptunk, csaknem teljes. A kivezető út első feltétele, elta karítása annak a közel nyolcszáz ezer háznak, amely az egészségtelen séget árasztja magából. Ez számszerű adat. A többi azonban csak jel lészo jelöli, ismerős szavak, amelyekkel már találkoztunk a kormányzati programpontokban. Földbirtokrendezés, öntözés, földbirtokreform, telepítés, irányított termelés, irányított élelmezés, stb. És a népi boldogu lás első feltételeként az egyke elleni harc és a követelés: „legalább négy gyereket egy magyar családba!” A jövő egészségvédelmeként pedig a tömegsport megfelelő orvosi tanácsadókkal. Mert a tömegsport küzdelem a tuberkulózis, az alkohol, a nemibetegségek ellen.

A kép, amit itt felvázoltunk, mondhatnók, hív szellemben való tu dósítás a tudományos kiállítás anyagáról. Most, hogy így részleteiben is ismerjük a kiállítás célját és szándékát, tulajdonképpen arra volna szükség, hogy megkeressük a teljesnek tetsző anyagban is a hiányokat.

A kiállítás az a propagandisztikus formát követi, amely orosz forrásokból táplálkozik s amely német közvetítéssel vált elfogadottá Eu rópában. Tendencia a kiállítás módszerében. Annál feltűnőbb, hogy az összehasonlító táblázatokból hiányzanak mindenütt a Szovjetunió adatai. Ez a körülmény főleg ott válik érthetlenné, ahol a kiállítás sulypont ja van: a népszaporodás, gyermekhalandóság, egyke elleni küzdelem kérdésénél. Mert tudvalevő, hogy a Szovjetunióban mily meglepő ará nyokban nő a népszaporulat a régebbi állapotokhoz viszonyítva és meny nyire sikerült leszorítani a gyermekhalandóság számadatait és meny nyire fejlődik az anya- és csecsemővédelem. E kérdések számadatai mö gött szociális tényezők szerepelnek természetesen, amelyekből csak hal vány vonásokkal jelzett valamit is a bemutatott statisztika. Jelzi, hogy az egyikét a rossz birtokmegosztás, a rossz kereseti viszonyok idézik elő, hogy a gyermekhalandóság döbbenetes számadatait a rossz táplálkozás következményei növelik s hogy a szociálisan legsanyarúbb helyzetben levő napszámosok halálozási számai a legmagasabbak, sőt, hogy a tuberku lózis ellen egyedül úgy lehet harcolni, ha emberibb megélhetést adunk a nép millióinak, mégis amit e kérdéssel kapcsolatosan látunk, csupán tüneti jelek és nem látjuk mögöttük az előidéző okokat. A rossz lakás viszonyok és a rossz, kevéskalóriájú táplálkozás ugyancsak nem végső okok, mert hiszen ezek már a teljes elszegényedés (pauperizálódás) közbeeső eredményei a betegség és a halálozás előtt.

A munkanélküliség, a rosszul fizettség, a túldolgoztatás számszerű adataiból semmit sem kaptunk, sem abból, hogy a lakásviszonyok mi képpen oszlanak meg éppen az általános nyomor és szegénység miatt. Hiszen a leghigiénikusabban épített lakásból is nyomortanya válik, a tuberkulózis és a nemibetegségek itt is fészket vernek, ha nyolc-tíz embert zsufol össze a keresetnélküliség egy szobában. A munkanélküli embertelenül kevés táplálkozására történt utalás, de hogy hány munka nélküli sorvad a pusztulás felé, arról nem esett szó. Felvillan valahoi ez az egy szó, hogy Bedó, de hogy mit jelent, hogy a könnyörtelen, idegrom-

boló emberhajszát jelenti, azt nem tudjuk meg. A tájékozatlan szemlélő talán csak a futószalagra gondol, nem a stopperórás mérnökökre és gépellenes értelmet nyer a dolog, holott a gép csak azért ilyen, mert a tőkéé és a tőke érdekei oly sürgetőek. A szakmai megbetegedések statisztikáiból sem láttunk semmit, pedig a kiállításon helyet kapott egészségügyi muzeum megrázó plasztikában mutatott be néhányat. Az egészségtelen munkahely, a védőberendezések hiányossága pedig ezrével szedi áldozatát. Láttuk, hogy az aratómunkás a szükséges táplálkozási kalóriának csak a feléhez jut, hogy a napszámosok halandósága a legnagyobb, de hogy a zsellér egész évi keresete nem több százötven pengőnél és hogy a napszám ötven fillér körül mozog, arról nincs tájékoztatás. A vitaminok ésszerű felhasználásáról korai beszélni addig, amíg egyszerű feketekenyre sem telik.

Tulságosan merev értelmezéssel használják a szociális boldogulás tényezőjeként a népszaporodás fokozását. A kérdés egyrészt fajvédelmi és nem társadalomvédelmi tendenciát nyer azáltal, hogy az Ormánságra történik hivatkozás, amelyet bizonyos irányzat az ott divó egyke miatt a magyarság temetőjének tekint, másrészt elhibázott szociológiai értékelést mutat, mert a fokozott népszaporulat egyedül és önmagában nem tehet naggyá egy népet sem. Példa rá Kína, amely a maga szaporaszázmilliói tömegeivel is széthulló nemzetté vált éppen a társadalom szervezetlensége miatt. Tehát nem a fajvédelem, hanem a társadalomvédelem mértéke emelhet fel egy népet. Az egyke-rendszer megszűnethetőségét a földreform, telepítés, stb. valóráváltásával látják, végső fokon *biopolitikában*, csak hogy nem találjuk jelét annak, hogy a földreform és telepítés miképpen emeli fel az élet színvonalat a mezőgazdaság válságának ellenére. Egy tudományos kiállítás a politika jelzavait csak úgy teheti a magáévá, ha be is tudja bizonyítani, hogy melyek azok az eredmények, amelyeket várhat tőlük. Egyébként ezen a ponton derül ki, hogy a kiállítás célját a rendezőség — minden tiszteltreméltó igyekezete mellett is — félreértette, mert nacionalizmusa és népszaporító törekvése mellett is nemzetvédelem helyett csak faluvédelmet propagál. A súlypont ráhelyeződik a parasztrétegekre, mint a népszaporulat rezervoárjára és a telepítés, földreform, stb. csupán a földműveltség szociális helyzetének megjavítását célozza. A városi polgárság és munkásság helyzetét megoldottnak látja a társadalombiztosítással és azzal, ha lerombolják egykor a bércaszárnyakat. Tulságosan rövidlátó az, aki ennyire különválasztja a városi munkásságot a falusi rétegektől éppen belpolitikai szempontból, mert az ipari munkásság duzzasztó szelepe a falu, amely minden földreform ellenére is a mechanizálódás és az industrializálódás fejlődésével egyre árasztja a város felé a munkából kiesett tömegeit. A paraszt — mondjuk a nemzet fenntartó rétege — végső fokon ott őrlődik fel az ipartelepek és a városi szegénység taposó malmában. A szociális megoldás tehát csak olyan lehet, amely a termelésnek ama berendezésén változtat, amely előidézője a társadalmi elszegényedésnek.

Elismerjük: a magyar főiskolai fiatalságnak láttuk néhány bátor megállapítását, amely nem félt kimondani a valóságot, úgy véljük azonban az önbeismerés túlzásai azok, amelyek ilyen megállapításra ragadtatják magukat, hogy a „magyarság legnemzetibb népbetegsége a tuberkulózis“, hogy Magyarország „a csecsemőhalálozás országa“, hogy „a magyarság legszomorítóbb népegészségpolitikai jelensége az egyke“, hogy „a tifusz a legmagyarabb fertőzőbetegség“ és „a magyar falu betegsége.“ A tuberkulózist, a tifuszt, a csecsemőhalálozást mégse lehet

magyar nemzeti sajátosságnak tekinteni csak azért, mert az összevető táblázat csak a legjobb egészségügyi állapottal rendelkező államokat tünteti fel és főleg, amikor letagadhatatlan eredményei is vannak Magyarországon a népbetegségek ellen megindított küzdelemnek. Eltűzött az a kritikai megállapítás is a táplálkozásról, hogy a vitaminnélküli táplálkozás oka az elmaradt kulturális viszonyokban rejlik. A rossz egészségügyi viszonyokat mindenütt megtaláljuk, ahol rosszak a szociális viszonyok és dominál a társadalom elszegényedése.

S Z E R E L E M

Irta: VERES PÉTER (Balmazújváros)

Szerző kiadás alatt levő önéletrajzának egyik önálló fejezete.

Teltek az idők. Ha sok baj között is, de viszonylag nyugodtan életem. Anyagi helyzetünk sem volt éppen rossz, mert ha az én keresetem el is olvadt, de a mostoha kupeckedése most már a nagy állatkonjunktúrában eredményesebb volt. Most már nem kellett jól vásárolni, csak vásárolni, biztos volt a nyereség. Megvolt a házunk és egy pár tehén, azonkívül pénz is mindig került. A falu ugyan tele volt jajjal, sebesültekkel, fekete himlő és tifuszcikória pusztított hónapokon át, de miért ne valljam be őszintén, hogy mindez nem tulságosan foglalt le. A való világ mellett volt egy álmvilágom, eddig is abban éltem. Most meg, hogy a szerelem is megkapott még kevesebb jutott az érdeklődésből a külső valóságra. Mint süldőlegény az igazi nagy legények mellett nem igen mertem a lányokhoz szólni. Mindig attól félttem, hogy kinevetnek. A kisebbekhez meg azért nem szóltam, mert hát mint csirkékkel nincs velük mit foglalkozni. Valójában ez azért volt, mert hogy a vasutra kerültem, elmaradtam a lányokkal való közös munkától s így idegen voltam az én korosztályombeliéhez. Mert ezek már a nagyobb legények után vágyakoztak. Ők lenéztek minket, mi meg a nálunknál fiatalabb, lényegileg éppen hozzáértő lányokat. De hogy a nagy legények elmentek, a háborúba, mi is megbátorodtunk. Már hozzájuk mertünk nyulni és meg is mertük őket egyedül szólítani. Bálók a háború miatt nem voltak, korcsmába nem jártam, viszont nálunk a lányok se jártak, munkába se jártunk együtt, így csak a piacon, a „korzón“ és a libamezőn, a lapdázóban érintkezhettem velük. Magamtól még így is nehezen ment volna a dolog. Más fiúknak könnyebben ment ez, különösen, ha lánytestvérük volt, így többet érintkezett velük s a nővére révén ismeretségeket is könnyebben szerzett. Engem azonban megromlott a sok haszontalan rózsaszínű ponyva. A szerelmet nagy és tiszta dolognak éreztem, romantikus fogalmaim voltak róla s a házasságot tisztán akartam elérni. Ezért a „rossz“ lányokra rá se néztem, a jók viszont messzire voltak tőlem. Már a bajuszom nemcsak pelyhedzett — 18 éves voltam — hanem kikötöttem Vilmos császár és a bakakáplár módján, de még szeretőm nem volt. Voltam ugyan már szerelmes 14 éves koromban, annyira, hogy szinte beteg voltam tőle, de arról nem tudott senki, legkevésbé az a lány, akinek szóltam. Távoli rokonom volt, én nálam idősebb, jó állású, fekete szemű, barnalány, akinek azonban egy igazi őrmester szeretője volt, akivel szemben én nem jöhettem számításba. Igaz, ábrándoztam róla, hogy ha az őrmester meghalna (még akkor nem volt háború), vagy esetleg meggyilkolnám

valami módon, akkor még az enyém lehetne a lány, de mindez olyan képtelen volt, hogy pár hónap múlva kigyógyultam belőle.

Másodjára — már akkor igazi legény voltam — egy szolgálóba voltam szerelmes. Nagyon szép szőke lány volt s olyan gyönyörű és csengő a kacagása, mint az angyaloknak lehet az égben. Egyszer az állcímáson láttam, amint a feje, illetve a homloka körül megjelent a glória. Egy fa alatt állott s a fa levelei között átszűrődő napsugár tükröződött az arca körül, de igazán olyan volt, mint a glória. Mástkülönbben is Madonna-mániában éltem akkor. A képeslapok reprodukciót órákig el tudtam nézni. A nőbe, mint Madonnába voltam szerelmes, Nem vallásos szimbólum — hiszen hitetlen voltam, — hanem a szent anyaság, a szerelem és fajfentartás szimbóluma volt nekem a Madonna. A szexuális cinizmus, amely a velem egyidős fiúkat már megfogta és ocsmány módon beszéltek a lányokról és a hadiasszonyokról, többé-kevésbé nem megtörtént, hanem csak vágyott dolgokat, engem egyáltalán nem fogott meg. Sőt már akkor is tiszteltem az állapotos asszonyt — szemben a többi fiúk gunyos röhögésével — ha pedig lányról tudtam meg ilyet, azt még inkább. Hiszen tisztában voltam vele, hogy nem a rosszaknak lesz gyereük, mert azok értik a módját, hogy ne legyen, hanem a gyengéknek, a jóknak, a szerelmesszívűeknek. Tiszteltem és szerettem volna homlokon csókolni és megvigasztalni, hogy nincs igaza, ha átkozza magát, mert egyáltalán nem követett el semmiféle bűnt. A fiúkkal sokat vitáztam az ilyen ügyek miatt, mert ők bármelyik lányt hajlandók lettek volna megfosztani a szüzességétől, de aztán, megvetették és lenézték azokat, akiknek gyereük lett. Én viszont nem voltam erre hajlandó, de mégis becsültem a póruljártakat. Nem jutott eszembe, s a többiek se lökték a szememre, hogy tulajdonképpen a törvénytelen származásomat védem. És azóta gondolom már, hogy a saját gyengeségemet is védtem bennük, mert roppant bántott, hogy ezeken a vágyakon nem tudtam kedvem szerint uralkodni.

A lány mondom, szolgáló volt egy zsidó boltosnál és szőke volt — egész az én izlésem — az arcán fölényes mosoly lebegett és sok udvarlója volt. Nem volt rossz, dehogyan volt rossz, hiszen hosszú ideig tartó kísérletek után még csak a kezét sem csókolhattam meg, hanem rosszabb ennél, körülbelül olyan, amit frigidnek hívnak. Egy darabig azt hittem meghódítottam, el is követtem mindenféle szerelmes bolondságot, ami a középkori lovagokéhoz felért, ha az én viszonyaimat számítjuk. Pl. hétköznap esteken, sokszor télben és rossz időben, hazajöttem a faluba 12 km. távolságról, gyalog, csak azért, hogy esetleg — ha a kutra megy este későn, találkozhatnék vele. Holott ez a találkozás nem állhatott többől. néhány szónál, mert ha soká kint volt, már a zsidóasszony kiabált utána, vagy kijöttek a kis zsidógyerekek, én rájuk úgy néztem, mint valami gyilkosra és behívták. Sokszor persze póruljártam, mert egyáltalán nem jött ki a kapun. Ilyenkor órákhoz-szat tartó ácsorgás után elmentem haza. Vasárnapjaimat utána való leskelődésre pazaroltam el s akkor, amikor végre megláttam (nálunk nem volt szabad a lány szüleihez csak a vőlegénynek menni) vele volt egy-egy lánycímborája vagy egy másik legény udvarolt neki s én nem szólhattam egyedül egy szót sem. Amikor meg véletlenül magunkra maradtunk, számárságokról beszélünk s elmaradt a döntő szó.

Bamba és ügyetlen voltam, mondom, neki különben is mindig olyan fölényes magabiztos mosoly ragyogott az arcán. De aztán egyszer észrevettem, hogy tulajdonképpen az a baj, azért nem tudunk összemeggedni, mert ő nem szeret, talán nem is tudna szerelmes lenni, csak ka-

oéerkodik velem. És mert ehhez én is túlgógös, túllónérzetes voltam: hát csendesesen visszavonultam. Az édesanyja, aki nagyon szeretett volna vőnek, utóbb az uccán megállított, hogy miért hagytam ott a lányát, de én csak elmosolyogtam a dolgot. Beszéltem vele néha, köszöntem is neki, mert butaságnak tartottam a komáim szokásait, hogy az otthagytott szeretőkkel haragba vannak, de ennél tovább mentem. És ekkor már felismertem, hogy milyen ostoba és milyen nevetséges voltam én abban a környezetben a romantikus, irodalmi ízű szerelmi mániámmal. Pl. a nővére lakodalmában, aki egy rokkant katonához ment férjhez, a szülei, mert gondolom, hogy nem ő, engem is elhivattak és én utálatos módon dörgölődzttem, felolvadtam benne, mindig vele akartam lenni, ő meg mással táncolt a legtöbbit és öreg, háborúból kimaradt, nősülni szándékozó (rólam csak háború után lehetett volna szó) legénnyel kacéerkodott. Most már aztán felismertem, hogy mekkorát tévedtem, hogy egyáltalán nem hasonlít a Madonnára, ámbár szőke, hogy a glória csak egészséges ragyogás, afféle zsirfény, hogy az alakja nem is páratlan, mert kicsit túlfeszült, túlhegyes, ha a két vizeskanna hátrahuzza a karját a hasa kidüülled és hogy főleg a Madonna aligha beszélt affektáltan hangosan és kacagása nem hallatszódott féldülő távol-ságra, illetve uccahosszat. Most már láttam, hogy az én értelmezésem-nen vett szerelemre képtelen, egyszerűen csak férjhez akar menni, még pedig sürgősen. S mert én ehhez nem vagyok megfelelő, nem sokat törődök velem. Most már resteltem, hogy öregebb emberek, akikkel együtt dolgoztam, avval ugrattak, hogy szekérkerék lennék érte Debrecenig.

Fejlődtem, okosodtam, egy darabig szerető nélkül voltam, közben elemeztem magamat és a lányokat és arra a meggyőződésre jutottam, hogy csak azok a lányok tetszenek, akik egyszerűek, természetesek, nem hazugok és nem affektáltak.

De ahogy az előbb említett szeretőmmel felhagytam, csak nem jól éreztem magam. Nyugtalan voltam. Jöttem-mentem a piacon, a korzón, a mezőn s nem volt senkim, akivel összetartoztam volna, míg a komáimnak meg mindnek volt. Latorkodáshoz nem voltam megfelelő, túl lelkiismeretes voltam. Egyetlen egyszer akartam rossz utra hívni egy egészen fiatal lánykát, az állomásfőnök szolgálóját, de az se sikerült. Úgy történt a dolog, hogy a kislány bolondult utánam s bár akkor már nekem a faluban szeretőm volt, fel akartam használni az alkalmat. A lányka annyira hevülékeny volt, hogy a nyílt vasuti kocsiban egy csomó ember szemeláttára összecsókolózott velem. S megbeszéltük, hogy majd éjszaka beereszt a konyhába. De a konyhaajtót bezárta este a gazdája. Ellenben nyitva hagyta az ablakot. De azon meg nem lehetett bemenni. Viszont hiába suttoztam és költögettem, szegényke a sok munka után elaludt. Kaptam, egy hosszú rudat húztam ki, valami virágkorót a kertből, avval piszkáltam az ablakon keresztül, hogy ébredjen fel. Fel is ébredt, be is eresztett, de aztán nem történt semmi. Megijedt a kicsike és én megsajnáltam. Viszont a gyerek felébredt az uréknál és lámpát gyújtottak, nekem kotródni kellett. Annyi időm volt, hogy kiugorhat-tam.

Más alkalommal egy másik állomásfőnök — helyettesítettem a váltókezelőt akkor — szolgálója, tapasztalt idősebb lány s elég szép és csinos is, valósággal hívott, hogy miért nem megyek esténként tanyázni hozzá, maga a gazdája, egy igen finom és jókedvű ember is mondta, hogy miért huzódozok én a lánytól és bambaságból és becsü-

letességből nem mentem. A lány olyan jó, olyan olvadó volt hozzám, hogy sajnáltam bármiféle profán gondolattal megsérteni. S amire megértettem volna, hogy hát tulajdonképpen nagyon-nagyon szerelmes s a vénülő még csak 21 éves volt, de falun ez akkor már muló idő volt — lányragaszkodásával kapaszkodik belém s nem is követelt tőlem semmit, csak szerelmet: — akkorra már elköltöztek onnan s csak amikor a vasuti kocsiiban záporozó sirással bucsuzott el tőlem, értettem meg, hogy mi volt itt.

Közben pedig megtaláltam az „igazit“. Barna volt, ép' ellentéte az én szőke ideálomnak. De hosszú fekete szempillái ép' úgy árnyékolták be a dióbarna szemét, mint az olasz Madonnáké a képeslevelező lapokon. (Ezt azért ismétlem, hogy bebizonyítsam, ami mai fiataloknál hihetetlen, hogy igenis létezett ilyen „elirodalmasodott“ szerelem.) Nem nézett rám merész kacérul, mint a másik, hanem szerényen, csendesesen mosolygott. Angyalian tudott lefelé nézni a cipője orrára. Nem ragyogott az arcán a zsírfény-glória, hanem inkább meghatott zavartság volt rajta, ha velem beszélt.

A megismerkedés nem volt könnyű, de aztán már könnyen ment minden. Nem kellett utálatos módon udvarolni, affektált másról-beszélést erőltetni, elég volt, ha egymásra néztünk.

Azért sokáig nem mertem neki szólni. Végül is a cimborák hoztak össze. Együtt jártunk vasárnap délutánonként a libamezőre labdázni, ami tulajdonképpen csak ürügy volt a lányokkal való játszadozásra, fogdolódzásra és csókolódzásra. Itt kerültünk össze. Egymással nem igen játszottunk, szerelemről nem beszéltünk, csak éreztük, hogy összetartozunk. Végül is a többiek, főleg a lányok tisztázták a dolgot. Nekem mondták, hogy a Julcsa szerelmes belém s a Julcsának meg megmondták, hogy én is. Azután nem is beszéltünk arról, csak ettől kezdve úgy kezelték bennünket ők is, mint akik összetartoznak, ami azt jelentette, hogy a fiuk nem udvarolhattak komoly szándékkal Julcsának s én nem szólhattam komoly szándékkal a többi lányokhoz. Tréfálni és játszani annál inkább lehetett a többiekkel, viszont ő is játszhatott, szórakozhatott más legényekkel. Nagyon szép és tisztességes erkölcs volt itt mi közöttünk.

Nem irok szerelmi regényt s csak azért nem hagyom ki, mert úgysem hinné el senki, hogy nem voltak szerelmi problémáim, vagy nagyképszerűségnek, szándékos lebecsülésnek tekinthetné az élet biológiai jelenségeinek az elhallgatását, ezért nem is részletezem sem ennek az érzésnek a mélységét, sem a külső megnyilvánulását, de nyugodt lélekkel mondom, hogy nagyon-nagyon boldog s egyben nagyon-nagyon nyugtalan voltam. Folyton kerestük az alkalmat, hogy összetalálkozhassunk, s amikor elmúlt a nyár s nem mehettünk a mezőre, akkor az uocán, a korszón, a piactéren, a vasutállomáson váltottunk egy-egy pár szót, sokszor csak egy-egy pillantást. Ha megláttuk egymást messziről mosolyogtunk s nem tudtuk idegenek előtt se visszatartani. Szereftük egymást bolondul, de különösen én. Nem is csoda, hiszen a durva külső alatt egy költő érzékeny lelke rejtőzött bennem.

De ha addig is nyugtalan voltam, amíg nem volt szeretőm, most már még nyugtalanabb lettem. Azért is, mert ritkán láthattuk egymást. Ő másfelé járt dolgozni, a debreceni szőlőkbe, én meg az ellenkező irányba a Hortobágyra. S néha még vasárnap se mehettem haza, mert most már, mint felmentettnek az állam úgy parancsolt, mint a katonának. S a lelkem nyugtalan volt érte, szomjas volt utána. A test még jobban leküzdhető volt.

De másféle nyugtalanság is kinezott. A háború elhúzódott, nem is látszott a vége. És a vasutnál lépten-nyomon avval maceráltak, ha valami baj volt, hogy bevonultatnak. Könyvekhez nem jutottam s irni sem volt sem időm, sem alkalmam, de türelmem sem. Rajtam is urrá lett a „majd a háború után“. Csak a szerelmet nem lehetett a háború utánra hagyni s az életet. Ez az élet pedig megalázó volt. Mert ha az ember ment az uccán, sokszor meghallotta suttogni a háta megett a gyászruhás asszonyokat és a hervadó menyecskéket, hogy „ez is itt-hon lóg, pedig milyen derék fiú, az én kis fiam, meg az uram oda szenvednek.“ Gyávának, gyengének, megalázottnak éreztem magam s még a lányok előtt is szégyenkeztem. Julcsám talán nem törődött evvel, de én feszélyezve voltam. Nem is ember, aki nem volt a háborúban — ez volt a fiatalok között a közvélemény. Az öregek viszont a sumyi bujkálót tartották az ügyes embernek, de csak úgy, ha hozzájuk tartozott. Ha a másé volt, akkor ők is szidták.

Még más ok is volt. Az ambíció is nyugtalankodott bennem. Fel tudom-e én egyáltalán nyitni a számat, mint parasztvezér vagy, mint író, ha kimaradok a háborúból? Hiszen mindenki lenéz és kinevet, mint felmentett lógóst.

És mi lesz velem, ha úgy lesz, mint híresztelik, hogy a felmentettek a háború után bevonulnak s ők látják el a szolgálatot? mikor szabadulok én meg? S mikor juthatok össze Julcsámmal, ha még évekig szolgálni kell? Mindaketten megöregszünk.

És már láttam a boldog fiúkat, akik egy kis csonkaság árán megszabadultak a háborúból s megnősültek. Sok ilyen kérdés között nagyon-nagyon nyugtalan és szomorú voltam. Ma talán nem is tudok eligazodni abban az érzelmi zűrzavarban, ami akkor uralkodott rajtam, mindaddig, amíg itt nem hagytam mindent: vasutat, munkát, szerelmet, szülőket, kényelmet, akáclombos falut és be nem vonultam. Akkor megnyugodtam, mint Dosztojevsky Raszkolnyikov-ja a fogházban. Csak az az egy bizonyos, hogy semmiféle hazafias, romantikus katonai céljaim nem voltak, katonai előmenetelre nem számítottam, hiszen Habsburg-ellenes és antimilitarista voltam.

Persze az igazság megköveteli, hogy megmondjam: nem csak én tettem így. Barátaim közül páran még előbb beadták a felmentést és bevonultak, pedig azoknak nem volt semmiféle hazafias, de még katonai ambícióik vagy érzéseik sem. Egyszerűen paraszti büszkeségből és becsületérzésből. És mi visszajöttünk mindegyikünk a háborúból, egyik románk meg mig mi oda voltunk, meghalt a fűtőházban tüdővészben.

Pár hónap mulva egy kis baleset ért, a kezem megsérült s én betegállományba kerültem. Ez volt az életem legboldogabb ideje. A kezem ugyan fájt, de nem törődtem vele. Nem is olyan súlyos dolog az a seb, vagy a fájdalom, ha az ember egy kicsit edzett és ha egyéb gondjai vannak. És én meg szerelmes voltam, mit törődtem a fájdalommal. Szabad voltam. Hétköznap, vasárnap azt kerestem, hogy hol találkozhatnék a lánnyal. Ha elmentem sétálni azokon a bizonyos uccákon, ahol leginkább ő is megfordult, egyszercsak szembe találkoztunk.

Azonban a boldogságban hamar telik az idő. Jött a tavasz. 1917 tavasza, a kezem meggyógyult és visszamentem a fűtőházba, ő meg ment a szőlőbe dolgozni. De ekkor már elhatározott dolog volt nálam a bevonulás, a komám már be is vonultak, én is beadtam a felmentésemet. Az osztálymérnök nem akart ereszteni, nagyon haragudott, lemarházott és haragjában azt mondta, hogy hiába vonulok be, kéthónapi kiképzés után. visszahozat. Hogy ez és a többi vasuti főnök ilyen had-

seregeellenes politikát csináltak, annak megvolt az oka. Roppant hiány volt emberben, főleg betanított munkásban, s a kivezéneyelt katonák, amellet, hogy tanulatlanok voltak, de mint mindig a katonák, könnyelműek és hanyagok is. Rengeteg baj volt velük. Csak a lógás tetszett nekik. A szolgálatot nem teljesítették lelkiismeretesen.

Nemsokára volt egy pótsorozás, azon bevettek, de még nem vonultattak be. Pár hétig még elmentem dolgozni abba a szőlőbe, ahol Julcsa volt és a boldogságom betetőződött. Igaz, hogy a többi lányoktól nem lehetett nagyon elmerülni, de mégis itt-ott loptunk egy-egy órát. Persze én nem szégyelem bevallani, hogy nem voltunk igazi modern szerelmesek, megmaradtunk a tisztesség keretei között.

A DUNAI NÉPEK EGYÜTTMŰKÖDÉSÉNEK KÉRDÉSE

Irta: SÁNDOR LÁSZLÓ (Losonc)

Ha a dunai népek együttműködésének kérdését vizsgáljuk és a kérdés gyökerei után kutatunk, messze a múltba kell visszatérnünk, pontosabban Nagy Lajos és Mátyás király koráig. Nagy Lajosban és Mátyás királyban nőttek ugyanis nagyra a magyarság álmai, — s a magyar nemzet ama rétegei, melyek nem ismernek osztályokat s az ország lakosságát homogén tömegnek szeretik feltüntetni, ma is szívesen visszaki-vánják és megvalósítandó példaként idézik azt a kort, amikor három tenger mosta a magyar birodalom határait.

A dunai népek együttműködésének gyökerei tehát Nagy Lajos és Mátyás király koráig nyulnak vissza. E felismerésből folyik, hogy az együttműködés kérdésének felvetői majdnem kivétel nélkül magyarok, s e kérdés felvetése rendszerint olyankor történik, amikor a magyarság uralkodó rétegei a történelmi változások egyes szakaszaiban a Duna-medencebeli peremnépek imperialista törekvései folytán hatalmi és területi integritásukon csorbát szenvednek és háttérbe szorúlnak. Ilyenkor felrövellik a múltból Nagy Lajos és Mátyás király „dicső kora“ és felvetődik az egymásmellé került népek együttműködésének gondolata. A magyarság uralkodó, de szerepétől megfosztott rétegeinek be nem vallott, hátsó gondolata és egyedüli célja ilyenkor, hogy az együttműködés megvalósítása során azon legyenek, hogy a hatalom és irányítás a kooperáció elvén felépülő új állam keretei között az ő kezükbe kerüljön és így hatványozott formában vegyék át eredeti szerepüket.

A Duna-völgyi népek „sorsközösségének“ felismerése és az együttműködés gondolatának felvetése konkrét formában először a világháború fegyverletétel után történt, amikor a szabadságharc leverése után Kossuth Lajos torinói száműzetésében polgári demokrata társaival együtt megfogalmazta a Duna-szövetség tervét, illetve Klapka György és az olaszok néhány exponense által megszerkesztett *Dunai Confoederatio* tervezetével maga is foglalkozott és azt nagy egészében elfogadta.

A tervezet alaptételei között első helyen a magyarságnak és a dunai népeknek a Habsburg-uralom alól való felszabadítása szerepelt. A tervezet hivatalos szövege szerint kívánatos, hogy a Duna-medencében „elterülő régi történelmi államok egymással szövetségre lépjenek, melyet Duna-Szövetségnek lehetne nevezni. A közösen érdeklő tárgyakon kívül, miket a szövetségi hatóság intézne, minden állam törvényhozása, igazságszolgáltatása és közigazgatása teljesen független lenne. A lehető

széleskörű decentralizáció és az által, hogy minden községnek és tartománynak bő szabadság engedtetnék, a szövetség összes lakói akadálytalanul fejlődhetnének s minden egyes nép elfoglalhatná az emberiség nagy családjában őt illető helyet...“ A Duna Confoederatio tervezete végül arra kéri a „magyar, szláv és román testvéreket, borítsanak fátylat a multra és nyújtsanak egymásnak kezet, fölkelvén, mint egy ember a közös szabadságért s harcolván valamennyien egyért, egy valamennyiükért a svájciaktól adott régi példa nyomán...”

A Dunai Szövetség terve nem valósulhatott meg, mert hiányoztak előfeltételei. Mindenesetre megvalósulása a kelet európai kérdés ki-robbanásának időpontját valamivel későbbre toltta volna és így az utóbbi évtizedek eseményei is másként alakultak volna. Végül fokon azonban a dunai népek helyzetét csak ideiglenesen oldotta volna meg ez az egyébként rokonszenvesnek látszó, de lényegében polgári demokrata elgondolás.

A Dunai Szövetség tervével igen sok rokonvonást mutat fel *Jászi Oszkár* és a *Galilei-kör* konföderációs koncepciója. E tervezet-felvetés, mely szerves részét képezi a kelet európai kérdéskomplexumnak, minden látszólagos jóhiszemű és jószándékú beállítottsága mellett, lényegében hegemonisztikus és imperialista törekvéseket rejt magában. Ép' ez az oka, hogy megvalósulása elé akadályok gördültek.

A háború után ismét felvetődik az együttműködés gondolata. Elsősorban Csehszlovákiában, ahol egyelőre csak a cseh-szlovák-magyar kulturkapcsolatok kiépítését sürgetik. Gömöri Jenő pl. a *Tűz* című folyóirat első számában 1921 decemberében ezt írja: „Együttélünk, fizikailag együttélünk a szlovák és cseh néppel. Kell, hogy a béke érdekében, és kulturáink termékenyítő kölcsönhatása érdekében, valamint az emberi kulturaközösség szolgálatában: lelkileg közelebb térjünk egymáshoz. E lelki közeledés útjait egyengetni akarjuk... Figyelemmel akarjuk kísérni a szlovák és cseh — később román, szerb és horvát — kultúra életét, evolúcióját, munkáját, főleg irodalmát és művészetét, s ebbeli eredményeiket, különösen írói és költői termékeiket meg akarjuk ismertetni a magyarsággal.“ A végső cél: „...kulturideálunk: a Középeurópai Egyesült Államok. Tudjuk: messze van, nagyon messze. De látjuk: a fejlődés menete mégis feléje halad.“ Ime: az akciórádiusz itt is a Dunamedence, mint a Dunai Szövetség tervénél. Az első gondolatfelvetés után mintegy hetven évvel a *Tűz* gárdája nem tudott túljutni a dunai népek együttműködésének szűk keretein.

Nyolc évig pihenni hagyják azután a gondolatot, hogy 1929-ben a *Vetés* című röpiratban *Duka-Zólyomi Norbert* ismét felvesse a magyar-szláv kulturkapcsolatok kérdését. Cikkében így érvel Duka-Zólyomi: „Két földrajzilag és történelmileg egyformán determinált fajnál a kulturkapcsolódás nem frázis, néhány elvont gondolkozású ember üveg-bura-teóriája, hanem egy szervesen, önmagától fejlődő apodiktikus viszony... A szláv kulturák szomszédságában, ahova földrajzi determináltsága sodorta, kettős feladat teljesítésére ihlette a magyar kulturát történelmi végzete. Pogányos ázsiai erővel kell önmagát egyetlenné szentelnie, de nem úgy, hogy élete üvegházi exotikum legyen, mely távol a zakatoló, élő Európától tengődik, és nem is szabad idegen kulturák halvány fényű reflexeivé törnie, hanem sajátos faji életet kell élnie a szomszéd kulturákkal együtt“. Majd így fejezi be: „A kulturkapcsolat konkrét eszközei... előadások, ilycélú egyesületek megalakítása, ismertető újságcikkek.“ Természetesen a kérdésnek ilyen formában való felvetése és beállítása naiv és téves. Duka itt figyelmen kívül hagyja

azt a fontos tételt, mely szerint a kultura kibontakozásának és egészséges fejlődésének előfeltétele a megfelelő gazdasági alap. Azonos földrajzi fekvés, esetleg történelmi mult fontos momentum ugyan, de kevés ahhoz, hogy alapján a kulturcsere meginduljon. Közös gazdasági érdekek indíthatják csak meg két nemzet vagy két faj között az egészséges kulturérintkezés és együttműködés folyamatát. — Sokkal realisabban, bár nem kevésbé veszélyesek *Fábián Dániel* megállapításai, aki a *Vetés* 1929. évi őszi számában röviden így foglalja össze a budapesti *Bartha Miklós Társaság* munkairányát: „Munkánk első feltétele, hogy el kell szakadnunk mindenféle illuziótól. Az új magyar gondolkodás első jellemes vonása a dolgok reális látása. Hogy ez a reális látás első sorban a nemzeti illuzióknak árt, azért nem ez a generáció felelős, hanem az illuziók irrealitása. A haladó magyar fiatalság lassanként elszakad a régi állam- és nemzetpolitikai szemlélettől, sőt azzal szembe is helyezkedik, mert sokkal gazdagabb, a népi kollektivum szociális igényeit felőlelő szemléletre törekszik. Elszakad attól a gondolkodástól, mely a magyar expanziót az államisággal köti össze s ehelyett a gazdasági és kulturális szervezettség belső népi értéket konzerváló és felduzzasztó értékeit látja. Ugy érezzük, hogy a Duna-medencének, sőt egész Kelet Európának új alapokra van szüksége. Az a meggyőződésünk, hogy a jövő csak a dunai fajták testvériesült, őszinte demokratikus összefogása lehet, mert ahol a legszükségesebb gazdasági szabadság feltételei hiányoznak, ott valami keveset remélhetünk. Nekünk kell kialakítanunk azt az új mentalitást, mely szerint nem lehet elnyomó és elnyomott, győző és legyőzött, hanem csak egyenrangú és egyenlő jogú, közös gazdasági keretek között élő népek lehetnek.“

E problémával azután többféle formában és több helyen találkozunk. Napirenden tartotta a kérdést a *Barta Lajos* szerkesztette *Új Szó*, mely állandóan közölt kritikákat és cikkeket a szláv-magyar kulturközeledésről és fordításokat cseh és szlovák írók műveiből. A *Szőnyi Endre* szerkesztésében megjelenő *Fórum* című képzőművészeti folyóirat a cseh és szlovák művészek alkotásainak kritikai értékelését iktatja munkatervébe. A Magyar Diákszemlében pedig 1930-ban *Duka-Zólyomi Norbert* ismét felveti a kérdést és a praktikus megoldás első lépését a Pozsonyban felállítandó szláv-magyar kulturtársaságban látja, mely tudományos működésével nemcsak a szlovenszkói, de az egyetemes magyar és szláv kultura között megteremténé az együttműködést. Lényegében aktivista hangok ezek, melyeket az uralmon lévő nemzet uralkodó osztálya felé irányítanak az érvényesülés és boldogulás reményében.

1931 őszen azután a *Sarló* felveti a kelet európai kérdést emlékezetes és nagy port felvert pozsonyi országos kongresszusa alkalmával. A *Sarló* számára — tagjainak megnyilatkozása szerint — a dunai népek egymásmellettsége, sorsának és helyzetének közös gyökerei tette elsőrangúan fontos kötelességévé a kelet európai kérdés felvetését. A kongresszus vitaanyagát tartalmazó *Sarló jegyében* című beszámolóban *Balogh Edgár* erre vonatkozóan ezt írja: „A *Sarló* a kelet európai kérdéshez a csehszlovákiai magyarság helyzetének tudományos analizésén keresztül jutott el. A kisebbségi magyarság kérdései ugyanis nem oldhatók meg önmagukban, csupán a szlovák és ukrán kérdésekkel együtt, tehát egyetemes szlovenszkói és kárpátaljai perspektívában, de a csehszlovákiai magyarság kérdéskomplexuma kiszakíthatatlan az egyetemes magyarság problémáiból is és így tullepve az államhatárokat, kiterjed Magyarországra, Románia és Jugoszlávia magyarságára és ebből kifolyó-

lag egy teljes keleteurópai szláv-magyar-román témakörre." (Sarló Jegyében 129. old.)

A kérdésfelvetés ismét hibás. A Sarió tagjai akkoriban még nem ismerték fel a kérdés igazi lenyegét. Nem láttak és nem tudatosították magukban, hogy a keleteurópai kérdés részletkérdés, annak a nagy problémakomplexumnak egyik részlete, amely csakis az egész világ-gazdasági rendszer megváltoztatása révén oldható meg. E kérdés tehát csak világhorizonton tárgyalható és ilyen kiszakított, elszeparált formájában véglegesen meg sem oldható.

Ez a helytelen szemlélet azonban még mindig kísért. És éppen Balogh Edgár az, aki a cluji *Független Ujság* 1935 november 9.-i számában „A magyar kultúra történelmi becsülete” című cikkében ír így a kérdésről: „Kevésbé tudatosítottuk eddig magunkban, hogy voltaképpen a magyar szellemtörténetnek milyen tragédiája játszódott le ama kulturarcvonal pusztulásakor, amely a változott időkből a magyar szellemiséget a magyar valóság népenergiáival akarta súlyossá tenni s felnyitotta a csehekkkel, szlovákokkal, lengyelekkel, ukránokkal, románokkal, bolgárokkal, szerbekkel, horvátokkal és szlovénekkal való szellemi érintkezés új távlatait... Akad-e demokratikus magyar szellemi tömörülés egy új népi realizmus és frissült keleteurópai látás szépségeinek hordozására?” Téves ez a problémafelvetés, mert a kérdés igazi lenyegét fel nem ismerve, tulajdonképpen polgári demokrata vonalon sürgeti, az egész problémakomplexumból kiszakítva, a kulturális kapcsolatok megteremtését. Az őszintén gondolkodó és meg nem alkuvó baloldal semmiképpen sem azonosíthatja magát ezzel a szemlélettel, mely az alapvető feltételek negligálásával kívánja a kérdést megoldani.

A dunai népek együttműködésének kérdése azonban — mint fentebb utaltunk rá — kisebb kérdéscsoportokra szakadozik: az egyes utódállamokban felvetődik az uralkodó nemzettel való együttműködés gondolata. A leggyakrabban Csehszlovákiában vetik fel a kérdést és az utóbbi 2—3 évben ugyszólván állandóan napirenden tartják. Különben a kormányhoz közelálló, aktivista beállítású magyar írók és publicisták foglalkoznak e problémával szívósan és kitartóan. 1934-ben a pozsonyi *Magyar Ujság* indít ankétot hasábjain a cseh-szlovák-magyar kulturközeledés és együttműködés kérdéséről, melynek során számos szlovák és magyar író szögezte le nézetét és jelölte ki a teendőket. A szlovák írók közül *Laco Novomeszky* és *Ján Rob Ponyicsan* fogta fel legvilágosabban a kérdés lenyegét. Novomeszky pompás tömörséggel megfogalmazott hozzászólásában arra utal, hogy a kulturcsere előfeltétele a két nép gazdasági viszonyaiban rejlik s az együttműködés mindaddig megvalósíthatatlan, míg a magyarság gazdaságilag alárendelt helyzetben marad az uralkodó nép polgárságával szemben. Ponyicsan leszögezi, hogy kulturális együttműködés csak társadalmilag felfelémozgó osztályok között lehetséges, amint erre a közel múltban számos példa van. Erre gondol, amikor így ír: „A magyar írókkal való együttműködésünk nem új keletű. Mi már régebben kiépítettük kapcsolatainkat, mert a baloldali íróknál és kulturmunkásoknál nem kellett bevárni, amíg az együttműködés fontosságát felismerik, mert maga az elv és közös program felöleli a multhatatlan együttműködés parancsát. Lapunk, a *Dav* a valóságban közös munkát végzett az *Az Út*-tal olyképpen, hogy a *Dav* és az *Az Út* állandóan és kölcsönösen átvették a cikkeket, értekezéseket és irodalmi termékeket... A *Dav* köré csoportosult írók szociográfiai tanulmányutakat szerveztek meg közösen baloldali magyar intellektuelekkel és ugyancsak közösen istáptolták a magyar és szlovák dolgozókkal meg-

teremtett közvetlen kapcsolatokat.“ (*Magyar Ujság*, 1934. II. 18.) — Még határozottabban mutatott rá erre a Sarlós-kongresszuson: „Talán furcsának ítélik fel Önök előtt, hogy szlovák létemre én nyitom meg a magyar diákság szervetének, a Sarlónak kiállítását. Azért teszem ezt, hogy bizonyosságot tegyek a szlovák revolúciós értelmiségnek a magyar értelmiséggel való együttműködése mellett. A történelem talán megemlíthetné Hodzsa Milan szövetségét Jászi Oszkárral. A mi együttműködésünknek azonban már más gyökerei vannak és mások a céljai is. Miniket a szlovák és magyar dolgozó rétegek közös szenvedése kötött össze. Egybekovácsol bennünket az a törekvés, hogy segítsünk az elnyomottakon.“ (Sarló Jegyében, 131. old.)

Ebből is látható, hogy a következetes és meg nem alkuvó haladó front számára az együttműködés nemcsak a kulturérintkezés erejéig, hanem azon túl, a legszorosabb fegyverbarátságig terjed. Egészen más hangokat ütöttek meg az ankét magyar résztvevői. *Lányi Menyhért* például így nyilatkozik: „Hiszek a szlovenszkói lelkeség önállóságában... a vállvetett munkálkodásnak... nálunk szinte fizikai adottságai vannak.“ (*Magyar Ujság* 1934. V. 13.) *Peéry Rezső* kétnyelvű szlovák-magyar revü megteremtését tartja fontosnak. *Sebesi Ernő* szerint: „Ki kellene építeni a szlovák-magyar drámai irodalom benső kapcsolatát.“ (M. U. 1934. V. 6.) *Antal Sándor* pedig minden köntörfalazás nélkül kimondja: „Mint a *Magyar Ujság* ankétja igazolja, a cseh és szlovák irodalom kiválóságai értékelik, a konszolidáció, államépítés munkája szempontjából szükségesnek, jónak és felhasználni valónak tartják a csehszlovákiai magyar szellemiséget.“ (M. U. 1934. V. 27.)

Ján Rob Ponyicsan helyesen mutatott rá arra, hogy más az a kapcsolat, mely Jászi és Hodzsa között állt fenn és más az, melyet a szlovák, magyar és egyéb nemzetiségű tömegek szándékoznak megvalósítani. Az első polgári kapcsolat volt, amely nem a nemzetiségi és egyéb problémák maradék nélküli megoldására irányult, mert lényegében imperialista vonások ütköztek ki belőle. Ezzel szemben viszont a nemzetiségek közötti kapcsolatok következetes baloldali formája, melynek akciórádiusza kiterjed a világ valamennyi kontinensére, a gazdasági és nemzetiségi problémátika teljes megoldását hordozza magában.

E tanulmány keretében meg kell említeni még *Németh László* új dunai közösség-gondolatát, mely akkor öltött konkrét formát, amikor 1933 tavaszán a szlovák egyetemi hallgatók és írók látogatást tettek Budapesten. *Németh László* és fiatal irótársai ekkor elhatározták, hogy visszaemlékezve a *Mátyás király* korabeli *Sodalitas Danubiana Litteraria*-ra, megalapítják a Dunai Tudós Társaságot s lapot indítanak, melylyel így a Duna-medence népeinek közös szellemi nevezőjét teremtenék meg. *Németh László* saját gondolatának megvalósítását átruházta *Gál István* fiatal kritikusra, aki 1934 nyarán a következőket írta e kérdésről: „Megalapítottuk néhányan a Dunai Tudós Társaságot. Célja: a közép-európai népekkel foglalkozó tudományok ápolása révén előkészíteni a Duna-medence Népi Államainak Szövetségét. Tagjai: fiatal magyar írók, tudósok, akik legalább 1-2 nyugati és 1-2 közép-európai nyelven értenek, beutazták Közép-európa jórészét s eddigi munkáik révén reményt nyújtanak arra, hogy a maguk körében és tudományágában jelentős részt vesznek ki a közös munkából.“ A Társaság megnyilatkozási helye az *Apollo* című folyóirat lett, melynek eddig három kötete látott napvilágot. A Dunai Tudós Társaság célját és igazi lényegét *Halmos Béla* rögzítette le „Közép-európai tájszervezés“ című kis tanulmányában, amelyben így érvel: „(A Dunamedencét), mely Európa három szerke-

zeti, felszíni, éghajlati és nyelvi területének összeszögellésében fekszik,... nem egy nagyobb, egységes nép lakja, hanem kis népek csoportja. A központi medencét a magyarok, a peremfelvidéket a szlovákok, rutének, románok, szerbek, horvátok, szlovének és osztrák-németek. Ezek a népek földrajzilag egy nagy táj lakói, gazdaságilag éppen elhelyezkedésüknél fogva egymásra vannak utalva, művelődésben pedig rokonok. De helyes, szoros és állandó kapcsolatba csak a tájszervezés tudatosan felismert és irányított tárgyi összefüggései hozhatják őket, megfelelő és azonos társadalmi berendezkedés keretében (itt hiányzik a fogalmak konkretizálása!) Együttműködésüket csak ezen az alapon lehet elképzelni, sorsközösségük tudatát csak ez tarthatja fenn bennük.“

E megnyilatkozásból, mint általában az egész Apollo-gárda eddigi munkájából, — minden látszólagos jóhiszeműsége és jószándéka ellenére is — kitűnik, hogy merőben romantikus és polgári elgondolásról van szó. Tény az, hogy „Dunának, Oltnak egy a hangja“, amint azt Ady énekelte, de ma már világos előttünk az is, hogy a Mississipp-i partján élő népek bizonyos társadalmi osztálya éppenségyen embertelen viszonyok között él, mint például a rajnamenti vagy, hogy szorosban a kérdésnél maradjunk, a dunamelléki népek alsó néprétegei. Végül fokon tehát a dunai népek együttműködésének kérdése: részletkérdés csupán és régen túlhaladott álláspont. Természetesen az együttműködésre szükség van és amint fentebb megjegyeztük, a felfelémelő osztályok az együttműködést meg is valószínűsítették, vagy azon vannak, hogy ez megtörténjék. Azonban a kérdést ki kell emelni elkülönített, szűk horizontok közé zárt helyzetéből és világméretűvé kell kiszélesíteni. Korunk gazdasági és társadalmi rendszerének nyomása ugyanis nemcsak a dunai népekre nehezedik bémitőlag, hanem egyformán sújtja a világ minden néprétegét. Azért áll a kor vonalában az a széles hatósugarú, tág együttműködési keret, melynek megvalósításán munkálkodnak a világ négy táján.

O L I V É R U T J A I

Irta: REMENYIK ZSIGMOND (Budapest)

Az *Apocalipsis Humana* című gyűjtemény negyedik kötetét képezi „Az ember és a tetű“. Állatregény ez, egyben kritikája társadalmiasított és emberi állapotunknak. Főhőse Olivér, a jóindulatu és hiszékeny kis tetű, aki kalandos odisszeája alatt átéli nemcsak az ösvilág borzalmait, de kiábrándító betekintést is nyer az ember szánalomraméltó gondolati és anyagi világába. A következőkben a regény első feléből közlünk egy önálló részletet.

Amikor Olivér kinyitja szemét, első pillanatban azt hiszi, hogy téved, az áldásos, bozontos szőr helyett egy lukas zsákon fekszik, eltűnt a koszos kis kutya. A zsák még meleg a testétől, de ameddig a szem ellát, minden üres puszta. Hogy történhetett ez a katasztrófális szerencsétlenség. Nyilván a kiskutya addig fészkelődött a helyén, míg álmában ki nem rázta magából Olivért. A kis tetű kétségbeesetten futkos összevissza a zsákdarabon, helyzetének tehetetlenségében semmi sem bátorítja. Az elveszett paradicsom után futna, de tájékozatlan a világban, senki és semmi nem áll rendelkezésére, hogy megtalálja elkallódott boldogságát. A sors szeszélyeire van továbbra is bizva, meghúzza tehát a rongyos zsákdarabon magát és hangtalan bánatában elmerül.

Igy fekszik a palánk mellé ledobott zsákdarabon mindaddig, míg nem közeledik a kitaposott gyaloguton egy görbelábú, hosszulépésű ember, komisz pofával, nyakát vállalai közé húzva, kockás sapkával fején. Már messziről figyeli a rongyos zsákot, amikor melléje ér, szétnéz tájékozódva, lehajol és hóna alá kapja a zsákot. Ki ez az ember és mit akar egy ilyen szakadozott zsákkal? Walter fa és szénkereskedő ez, mindenki nagyon jól ismeri a környéken, éppugy, mint szenét és a fáját. Mit akar Walter szén és fakereskedő a zsákkal? Ostoba kérdés. Mit akarhat a zsákkal egy szén- és fakereskedő. Szenet és fát rakni bele, kihordatni a fával és szénnel telt zsákokat és zsebrevágni az értejáró összeget. Walter fa- és szénkereskedő élelmes ember, ahol a szeme, ott a keze, nem kell őt féltetni. Már viszi is hazafelé a zsákot, meg fogja egyszerűen fódóztatni, megrakatja fával, vagy szénnel, és magától jön a többi tovább.

A fakereskedő telepe egy hosszú, mély udvaron fekszik, minden oldalról magas tűzfalaktól védve. Védve, ez a jó szó, ez egy eleven fogalom, ami módfelett tetszik Walter fakereskedőnek éppugy, mint nejeinek. Az ő létük a fa- és szénkereskedelemtől függetlenül el sem képzelhető. Raktáraikban kupacokban áll a szén, apróra hasogatott fa és kint az udvaron oszlopokba rakott hasábfá. Walter fa- és szénkereskedő barátja az esőnek, a hidegnek, a télnek, ellensége a derült időnek, a nyárnak és a melegnek. Nyáron földig lógatja orrát, felnéz a derült égre és fájdalmasan sóhajt. Legjobban szeretné ezekben a gonosz nyári időkben megsemmisíteni a világot, erre azonban legjobb akarata mellett is képtelen. Száraz időben hosszú csövön megöntözi a fát, a meleg ugyanis kiszívja belőle a nedvességet és veszt sulyából az áru. Közeledik az ősz, megindul a vérkeringés ekkor Walter kereskedő ereiben, jön a tél, leesik az első hó, fagyni kezd éjszaka, Walter fakereskedőre még legjobb barátai se ismernek rá. Anyja se ismerne rá, anyja se, apja se, ha látnák dicsőséges fiukat. Még felesége is alig ismer rá, pedig ők már azután meglehetősen ismerik egymást. Ilyenkor Walter szénkereskedő arca csupa derű, szinte csöpög a szeretetreméltóságtól. Rohanva méri a fát és hajlongva fogadja a kuncaftokat. A kuncaftok amióta e világ fennáll, mindég bedőltek az efféle hajlongásnak, ki van ez próbálva, nem lehetne mondani, hogy Walter fa- és szénkereskedő volna, aki efféle hajlongásokkal rizikót vállal. A fakereskedő hajlong, a fakereskedő alkalmazottai mérik a fát és szenet, a fakereskedő neje pedig inkasszálja a pénzt. A világ pedig forog tovább.

— Miféle szemetet hozol már megint? — kérdi Walter fakereskedőt hitvесе, amint a kereskedő belép görbe lábával az udvarba. A kereskedő hitvесе kövér, feketehajú asszony, három szemölcsessel arcán, és akkora szájjal, akár egy kitaposott papucs. „Jó lesz még ez a zsák csak meg kell foltoztatni,“ — válaszolja a fakereskedő. „Egy frászt!“ — mondja az asszony anélkül, hogy egy pillanatra is levonná két fürgeszemét a mázsáról, amellyel egyik alkalmazottuk kinlódik éppen. Nem kell csodálkozni ezen, már így beszél a fakereskedő hitvесе, beszél ő még ennél százszor különbüil is, legnagyobb ritkaság, hogy egy becsületes szó elhagyja a száját. Alacsony kis homloka bennülő szemei fölött bosszusan összeráncolódik, még elgondolni is rettenetes, hogy mi minden lakozhatik ez alacsony homlok mögött. „Gyula“ — kiáltja a fakereskedő hitvесе a mázsá körül piszmogó alkalmazottra, — „meddig kaparászik maga azon a mázsán? Ha nem siet, hát feneken rugom“, — mondja a fakereskedő hitvесе. Walter fa- és szénkereskedő hibátlanul találja e tónust, néma hallgatásával talán helyesli is azt. De próbáiná

ne helyeselni és meglátna mindjárt, hogy mi következik, ha kíváncsi lenne rá. De a fa- és szénkereskedő nem kíváncsi ember, ismeri ő ezt az életet, számára nem sok újdonságot tartogat már ez az élet. „Anyuka,“ — fordul hitveséhez, — „eriggy be a szobába és hagyd már itt ezt a miskulanciát.“

A fakereskedő neje távozik, annál is inkább, mert vevő fordul be a kapun. Walterné tiszta szívből utálja ugyan a vevőket, az ő esete az, aki elad. Az élet értelme a kereskedelem, ezt a szent ígét vallja Walter és Walterné, módfelett összehangolt lelkek ők, ismerik egymás gondolatát, mintha összebeszéltek volna. — „Gyula, szolgálja ki a vevőt“ — mondja a fakereskedő szigorúan. Ő maga a rongyos zsákot a sarokba dobja, a többi zsák fölé, megvakarja fejebubját sapkája alatt és bebújik ócska lécekből összetákoltszobájába és onnan csak az orrát dugja ki egy kis ablakon.

Olivér lassan kimászik a rongyok közül és lépihen a legfelső zsák tetején. Mindenféle értelmetlen dolgot látnak az ő szemei, por uszlik a levegőben és az általa belátható világot most szikkadó fa és porladó szén szaga tölti meg. Fáradtan bámulja az előtte mozgó szörnyeket, tevékenységük értelmét felfogni képtelen. Hogy üzletkötés folyik le előtte, arra még csak nem is gondol, honnan tudhatná Olivér, hogy mi az az üzlet. Soha meg nem tudná érteni például, hogy mi az az üzlet, mi az, hogy vevő és mi az, hogy eladó. Hatalmas kiterjedésű, kelletlenül mozgó alakzatokat lát csupán, még szerencse, hogy személyi kiterjedtségénél fogva csak észrevehetetlen szemlélője ennek a világnak, különben csunyán blamirozná magát. Ha megkérdeznék tőle, hogy a két szörnyeteg közül melyik az eladó és melyik a vevő, minden bizonytalanságba esne. Meg nem tudná érteni, hogy a jó ruhába öltözött az eladó és a rongyos a vevő. Észszerűtlen valami ez, a józan ész azt a következtetést vonná le természetszerűleg, hogy a vevő az, aki jó ruhát visel, hisz annak van szüksége valamire és a rongyos az eladó, aki éppen nyomorúságos voltánál fogva kénytelen holmiját elkotyavetyélni. Olivárt azonban senki sem kérde meg semmiféle okból, nyugodtan szemléli tehát a rongyos zsák tetejéről Walter fakereskedő alkalmazottját, amint utalattal és megvetéssel hangjában faggatja kívánságai felől a vevőt.

Pedig a vevő, aki a fakereskedő alkalmazottja előtt áll, nem is egy igazi vevő. Csak egy vevőnek az alkalmazottja. Az igazi vevő a sarki fűszeres, aki sapkával fején a pult mögött áll és áhitattal szemléli polcokra felhalmozott áruinak tömegét. „Husz kiló fa és husz kiló szén“, — mondja a fűszeres kihordója a fakereskedő alkalmazottjának. Walter fakereskedő a kis ablakon át figyeli a két ember minden mozdulatát, nehogy titokban anyagi biztonságára törhessenek. „Gyula, mérje ki Fácán fűszeres uréknak a husz kiló fát és a husz kiló szenet“, — szól a fakereskedő az ablakon át alkalmazottjához. Gyula kelletlenül kiragad a sarokba dobott zsákok közül egyet, éppen azt, amelynek tetején üldögél szemlélődve Olivér, a kis tetű. „Fogja a zsákot“, — mondja Gyula a kihordó fiatalembernek, „azután menjen a pokolba, mert olyan büdös.“ Gyulának igaza van, a kifutó fiatalembernek szaga van. Kezein vastag rétegben van lerakodva a piszok, orrát állandóan tenyerével törölgeti és ruhájából csak úgy párolog a petróleum, a szilvaiz és a zsir szaga. „Maga is éppen kihordónak való egy fűszerboltba“, — mondja Gyula, miközben akár egy patikus, méricskéli a fát és a szenet. „Éppen így kell kinézni egy fűszerkihordónak!“ Walter fakereskedő nem elegendik bele a beszélgetésbe, áhitattal szemléli

alkalmazottját a kisablakon át. „Osodálom, hogy magát még nem rugták ki a fűszeresboltból“, — folytatja Gyula, — „hogy nem lázadtak fel a kuncsaftok és nem vonultak fel lármázva a fűszeresbolt elé, hogy tiltakozzanak a szaga ellen.“ A fűszereskihordó nem szól egy szót sem, hallgat. Ő maga nem is érzi a szagot, amely pedig letagadhatatlanul terjeng ruháiból. „Mérje a fát Gyula,“ — szól ki a kis ablakon Walter fakereskedő, — „magának semmi köze sincs az Elemér szagához. Mindenkinnek olyan szaga van, minőt szeret, különben is fogja be a száját, mert magának sincsen éppen valami finom illata. Ne rontsa maga az én kuncsaftjaimat, hallja.“ — mondja Walter fakereskedő szigorúan.

A fűszerességéd előkotorja zsebéből a pénzt és kifizeti a husz kiló fa és a husz kiló szén árát. Közben Walter fa- és szénkereskedő már számlát irt vonalozott papirosra, alákanyarintotta becses nevét és ráütötte a cégjelzéses pecsétet. Mit tagadjuk, ő is érzi a kihordó fiu szagát, ez a szag valóban nem kellemes. De manapság sok mindent eltűr az ember. Eltűr sok mindenféle keverék szagot, szint, meghallgat sok mindenféle hülye és ésszerűtlen beszédet, amit rendesebb időben hogy eltűrne, arról szó sem lehet. Walter fakereskedő is aláveti magát a szagok, szinek és szavak diktaturájának, „mindig ilyen volt a világ“, — szokta hangoztatni és ami ellen tiltakozik, az legfeljebb az adó, a fa árának a csökkentése és újabb faárusítási engedélyek kiadása az ő körzetén belül. „Fára mindig szükség van“, — szokta mondani, ugyanakkor hozzáteszi még, hogy „fűteni mindig kell,“ — s ez a kijelentés már szinte törvényszerűen hangzik. Walter fa- és szénkereskedő sincs megelégedve e világgal, e világ elnéző szellemével és szorgalmanságával ő sincsen megelégedve, egy olyan világról álmodozik ő, amelyben ismeretlen fogalom a fűtetlen lakás, mindenkit a törvény végrehajtó ereje kötelez fa- és szénvásárlásra, kulcs szerint megállapított mennyiségben. Egy olyan világról álmodozik, amelyben mindenkit, amennyiben nem vásárol egy bizonyos mennyiségű fát és szenet, bíróság elé állítanak és bebörtönöznek. „Fűteni kell“ — ez az igazság. Aki nem fűt, az a társadalom ellensége, akinek hideg a szobája, vagy egyáltalán nincs is szobája, az nem érdemel egyebet, mint börtönbüntetést és polgári jogainak elvesztését.

A fűszereskihordó vállára veti a zsákot és felviszi a fát és a szenet a fűszeresék lakására. Amint kirámolja a zsák tartalmát, kirázza a zsákot, Olivért nadrágja szárába hullatja. Már ilyen Elemér, ilyen Elemér és ilyen az ő szerencséje. Lassan lekászolódik az emeletről, bebujik egy kis ajtón és ott marad sokáig. Ezt a helyet szereti Elemér a legjobban ezen a világon, itt nem zavarja senkisének. Itt nem tesznek szemrehányást neki kibírhatatlan szaga miatt, e környezetben Olivér szaga még kimondottan illatnak mondható. Különböző papirlapok hevernek összegyűrve a földön, Elemér e papirlapokat mindig lelkiismeretesen elolvassa, és eképpen tájékozódik a világ folyásáról. Megnyugvást talál itt az ő lelke, amikor olvassa a betörésekről, utonállásokról, sikkasztásokról, valutásibólásokról, gyilkosságokról és kivégzésekről szóló híreket. „Tegnap megint agyonverték egy trafikost“, — olvassa a hírt Elemér és csurog a nyála. „Elemér“, — hangzik az ordítás végig a folyosón, Elemér lassan kimászik a kis bódéból, végigmegy a folyosón és benyit az üzletbe vezető ajtón.

Az ajtó fölött csengő lóg és ha valaki kinyitja az ajtót, megszólal a csengettyű. Ez a csengő Fácán fűszeres élő lelkiismerete, amely megszólal. Okos gondolat, zseniális találmány és kedves figyelem mindenki iránt, aki beteszi piszkos lábát az üzletbe. „Hol csavarog már

megint?“ — mondja Fácán fűszeres. „Felvittem a lakásba a fát“, — válaszolja Elemér és megtörli tenyerével csepegő orrát. „Ne beszéljen olyan sokat“, — mondja szigorúan Fácán fűszeres, „itt voltak Walteréktól, hogy vigye vissza a zsákot, tőlük nem lehet ellopni semmit, azt üzenték. De előbb másszon fel a harmadik emeletre és vigye fel a megrendelést.“ Elemér hóna alá fogja a bevásárló kosarat, felmászik a harmadik emeletre Bulla választási ügynökéhez, bekopog és leteszi a konyha asztalra a kosarat. A konyhában áll pizsamában Bulla választási ügynök, ismert kortesvezér és előadást tart feleségének és cselédjének. „Ők nem tudták, de megmagyaráztam nekik, hogy eféle dolgot velem tenni nem lehet“, — mondja a választási ügynök. „Én csak felmegyek a képviselőhöz és máris tele van az ország mindenféle pletykával. Az a hiba, hogy a képviselőt senki sem ismeri igazán. A képviselő mindig megölel és kikéri tanácsaimat. Őt nem lehet mindenféle mesékkel megszédíteni, nagyon jól tudja, hogy egész életemben a légynek sem ártottam, egy kéményseprőt lőttem csak agyon menekülés közben, annak is meg volt az oka. A haza ellensége volt a kéményseprő“, — mondja suttogva a választási ügynök és jelentősen a két asszonyra tekint. Mindenki áhitatosan hallgat, semmi értelme ugyan e beszédnek, de ki merné ezt a választási ügynök szemébe mondani.

„Hát maga mit hozott barátom?“ — fordul a választási ügynök a kihordóhoz és kellemetlenül elfintorítja orrát. „Maga ilyen büdös? — kérdi hirtelen leplezetlenül. Elemér hallgat, akár a sir. Az ő végzetes szerencsétlensége az, hogy ebben a konyhában és nem a kis bódében találkozott össze Bulla választási ügynökkel. Különb is mit mondhatna, bevallhatná, hogy igen, ő ilyen büdös, de talán a választási ügynök képes lenne rá és a hazafiatlan kéményseprő után őt is a másvilágra küldené. Elemérnek egyízben már alkalmá nyílt betekinteni a választási ügynök lakásának előszobájába, fegyverek lógnak ott a falon, harctéri emlékek, kardok, puskák, kézigránátok, üres ágyúgolyó-nüvelyek és egy kis faliszekrényben különböző nagyságú, minőségű és értékű kítüntetések. Tehát Elemér hallgat és a földre süti szemét. „Különb is“, — folytatja a választási ügynök feleségéhez és a cselédhez fordulva: „honnan hozatjátok ti a fűszert?“ A választási ügynök felesége nyomasztóan hallgatt. „Fácántól“, — mondja végül kinosan és kirakja a kosárból az árut. Bulla választási ügynök nem tud hová lenni csodálkozásában. „Fácántól?“ — kiáltja felháborodva. — „hát ti nem tudjátok, hogy kicsoda Fácán? Nem tudjátok, hogy a nyomorult demokratákhoz tartozik és különben is vacak cukrot árul? Hát lehet napjainkban egy demokratától fűszert vásárolni?“ — kiáltja és méltósággteljes arca egy pillanat alatt elsötétül. „Ha valaki megtudja, hogy egy ilyen hazafiatlan fűszerestől vásárolok, mindenki összevissza pletykázza rólam az országot, bele kerülök egy kellemetlen slamasztikába és minden oldalról megindul ellenem a hajsza“, — mondja a választási ügynök és utálattal szemléli Elemért.

„Maga meg be ne tegye többet a lábát ebbe a konyhába“ — kiáltja felháborodva, — „hogy lehet ilyen piszkos emberrel küldeni árut? Kimondott utálat fogja el az embert, ha eféléket lát. Menjen innen és ne büdösítse tele a lakást“, — kiáltja Bulla választási ügynök és utálattal kiteszkolja a kifutófiút a konyhából. Elemér lecsászkal a lépcsőn, visszaviszi az üres zsákot a fatelepre és szinte kibírhatatlan bűzt terjesztve maga körül belép az üzletbe a csengettyűs ajtón. Amint az ajtón beteszi lábát, mutatójával orrlíkában, mindjárt látja, hogy valami baj van a kréta körül. Mi történhetett, hogy Fácán fűszeres némán

és komor pillantással szemében az üzlet közepén áll, keresztbevetve lábait, jobb kezével egy ruszlishordóra támaszkodva? Talán a választási ügynök kiállt az uccára, beszédet intézett a néphez és megtántorította a vásárlóközönséget Fácán fűszerkereskedő iránt érzett bizalmában. Vagy talán teleordította a házat, vagy egyszerűen leüzent valami kellemetlent a kereskedőnek, mondjuk efélét, hogy politikai változás esetén kicsavarja a nyakát, addig is gondoskodjék róla, hogy ne lássa éppen rózsaszínűnek ezt az életet. Örök rejtély marad, hogy miképpen alakultak a dolgok, a tény az, hogy Fácán fűszeres keresztbevetett lábakkal áll üzlete közepén és nyomasztó lég üli meg a teret.

„Szedje össze a sátorfáját maga, Kahán“, — mondja a fűszeres komoran. „El van állásából bocsátva“. A fűszereskihordó némán hallgat, hátán összekulcsolja két kezét és bámulja a pecsétes padlót. „Az egész környéket fellázította ellenem“, — folytatta Fácán fűszeres, — „egymásután mondanak le a kuncsaftok, nem hajlandók nálam vásárolni tovább, ahol a kiszolgáló ilyen gusztustalan.“ — Finom ember a fűszeres, meg kell adni, tapintatosan is tudja közölni gondolatait. — „Azonnal hagyja el az üzletet, szedje a cókmojkját, még csak ne is lássam erre felé többet. Ez egy rendes üzlet, ahol végeredményben ennivalót és fűszert árulunk, itt nem lehet ilyen piszkos az ember“, — mondja és a pult mögé fordul, kikotor a fiókból egy könyvet és utálattal a pultra dobja. — „Itt a könyve“, — teszi még hozzá és kezét piszkos köpenyébe törli. Bagoly mondja a verébnek, hogy nagyfejű, akárki mit is mond, Fácán fűszeres se olyan, mint akit éppen most huztak ki a skatulából. De egyáltalán, hogy jönnek ahhoz a lakók, hogy éppen ők szájaljanak, amikor csak be kell nézni akármelyik konyhába, minden ragad ott a piszoktól, a vevők éppoly koszosak, mint az eladó, miféle hülye tisztálkodási mánia ez megint?

A kihordó fogja a könyvét, szó nélkül bemegy a raktárba, ahol a sarokban ágy, az ágy alatt koffer. Belerakja piszkos holmiját, odaáll a kassza elé és kéri fizetését. Fácán fűszeres szivesebben veszi, ha szíjat hasitanak hátából, mint hogy valaki pénzt kér tőle. De tud valami törvényről, egy ésszerűtlen és gonosz törvényről, amely a munkavállalók jogtalan követeléseit védi, egy törvényről, amely egyébre se való, minthogy keserítse a munkáltatók életét. — „Többet soha a környékre ne jöjjön“, — mondja Fácán fűszeres nehezen palástolt dühvel, — „különben is gondoskodni fogok magáról, hogy ahová megy jelentkezni, megtudják, hogy kicsoda. Különben is ki se kell nyitni a számat, ahová csak beteszi a lábát, megérik magán ezt a kibírhatatlan bűzt“, — teszi még hozzá és ezzel be is zárja a vitát.

A fiatalember kilép az üzletből, kezében kis kofferjével és az uccasarkon még egyszer megáll. Dicsőségesen prosperál a környék, van benne lendület. Táblák jelzik minden valamirevaló ember létezését, akinek létezését nem jelzi cifrára pingált tábla, az talán nem is létezik. Walter szén és fakereskedőnek nincs félelemre oka, az ő létezését tábla jelzi, amelyen kétségbevonhatatlanul rajta áll: Walter fa és szénkereskedő. Fácán fűszeres létezését is jelzi tábla, akárcsak Bulla választási ügynökét. Szükségtelen tehát, hogy közülök egyiknek is fájjon a feje, akinek fejfájására oka van, az Kahán Elemér, akinek létezését egyelőre még nem jelzi semmiféle tábla ezen a világon. A fakereskedő gondterhes ábrázattal nézi az eget, ha tudná, hogy három nap múlva kitavasodik, ha tudná, hogy a következő hét évben le sem esik télen a hó, ha tudná, hogy a következő napokban egy másik könnyelmű fakereskedőnek sikerül vele szemben felütni tanyáját, menten megütné a

guta. Fácán fűszeres egy illatos kihordó fiatalembről álmodik, kívánsága nemsokára testet is ölt, megjelenik üzletében egy illatos kihordó fiatalember. E fiatalember távozása dicstelen lesz annakidején, arról szó sem lehet, hogy kellemes illatot hagyna maga után. Ami pedig Bulla választási ügynökével majd történik, sok mindenféle disznóságot fognak arról pletykálni az egész országban, a választási ügynök mérhetetlen keserűségére. De mindez távolról sem érinti Olivért, a kis tétűt, aki a fűszereskihordó nadrágján kétségbeesetten kapaszkodva hagyja el a vidéket. A vidék viszont nem öltözik gyászba távozásuk nyomán. Szürke köd ereszkedik le a vidékre. Szürke köd, amely maga után hozza az éjszakát. Olivér fáradtan behunyja szemét és behunyt szemmel halad általa még ismeretlen világok felé.

B O S Z O R K Á N Y P Ö R Ö K

(Német kulturkrónika)

Irta: ERNST BLOCH

Egy zsidó férfi kilenc évvel ezelőtt nem zsidó lányokkal érintkezett. A férfi neve Hirschland, eddig a magdeburgi kereskedelmi iskola vezetője, a lányok szerették. Hirschlandot most, 1935-ben „fajgyalázás” s a talmud ama törvényének követése címén, „mely arra kötelez minden zsidót, hogy az északi fajt magvával megmérgezze”, a huszadik század német jogászai tiz évi fegyházra és élethosszig tartó védőőrizetre ítélték. Olyan ítélet ez, amit jóhiszeműen még teljességgel elfogult emberek is csak akkor hozhatnak, ha egyuttal örültek; olyan ítélet, amihez hasonlót a jelenkor egyetlen állama sem szolgáltat, nem is beszélve a justiciamordról és barbarizmusról. A *Stürmer* című lap az áldozat fényképe alá a következőket írta: „A vádlott — az utolsó szó jogán — raffináltan kétségbevonta a német jóindulatot.”

Streicher jóindulata azután minden kétséget kizáróan fenkölt, ugyanúgy, mint magdeburgi jog-társaié, ám az ilyen és hasonló, egyre szaporodó ítéletek alkalmával egy másik tényezőt is számításba kell venni, nevezetesen a meginduló németországi boszorkánypöröket. Mert mialatt autók futnak, izzólámpák égnek, színházak Mozartot játszanak, s fizikusok Dahlemben valamely atom állapotát a mérhető frekvenciával és spektrál vonalainak intenzitásával írják le, szorosan ezek mellett egy pándémonium mered föl és csattogtatja a fogait. A hirhedt német belső „Schweinehund” egy új stádiumba került: megveszett. Ám csak most zsigereli ki először igazában a múltat a német fasiszta és követi el a modern bűnök mellé, amikre képes, a mult legocsmányabbjait is.

Amit eddig csinált, az megunt előtte. Már nem elégíti ki a zsidóverés, a sutba állítás, a ráköpködés. Már nem elég csalóknak nevezni őket, mert a többiek nagyobb csalók és virulnak. A görbe orr is kevésbé vonz; erősebb ingerrel kell hatni. A náci ez ingert abban találja, hogy egy olyan örület után nyul, aminek a megvetését a nép már rég megtanulta, amit azonban a változott maszkban nem ismer föl. Ha valaki a torony boszorkányáról olvas, úgy szájalom tölti el és borzong a sötét idők felett. Egész másképp hat ugyanez, ha új helyen bukkan föl s többé kevésbé megváltoztatja a nevét.

Könnyű és ijesztő az új vonásoknak a régin utánajárni. A boszor-

kány tekintete sivár, vagy ijedelmesen ragyogó volt, ma a zsidóké ilyen. A boszorkány mérges italokat kotyvasztott, az asszonyoknak elcserélt gyereket dugott a bölcsőjébe, záporosót, sőt földrengést tudott csinálni. A zsidó Hirschland, a *Stürmer* szerint, a lányokat „kávával és süteménnyel egész az önkivületig elkábította“, a zsidó elcsábítja a német asszonyokat, hogy azok 1935 elcserélt gyermekeit, t. i. bastardokat helyezzenek a bölcsőbe; jégeső és földrengés helyett Juda csinálta a világháborút. A boszorkányok korántsem, csak az alsóbb nép köréből kerültek ki, s nemcsak ezek irigy céljait követték, mert otthonosak voltak az előkelők körében is, feltalálhatóak valamennyi osztály körében, sőt az egész világon, a kereszténység elleni küzdelemre szövetkezve, az ördög érdekében. A zsidók nem csak munkásámitók és bolsevikok, egyformán úzik üzelmeiket megosztott szerepekkel, mint marxisták ugyanúgy, mint bankárok, mint atheisták ugyanúgy, mint orthodoxok. Karl Marx és Rotschild a szemhunyorintásig megegyeznek Judás, vagyis az ördög föld felett való uralmának a céljában. A boszorkányoknak meg voltak a maguk titkos mesterei, akiknek egyedül engedelmeskedtek, túl a világi és lelki felsőbbbségen, a Gellért-hegyen gyűléseztek a sátán parancsainak s a jövő esztendei kártevéseket illető utasításainak az át vételére. A zsidók „kahal“-ja titkos világ uralom, fiókokkal a new-yorki, londoni, párizsi börtönben (és az egykori birodalmi kormány kebelében) Moszkva székhellyel: a „kahal“ élén „a száműzetés“ hetvenhét „fejedelmé“ áll, ezek közt az egyik Rathenau volt, valamennyien atyjukat, a Sátánt szolgálják s hálójukat egész pontosan átgondolt terv szerint vetik ki a világra. A boszorkány ugyanúgy, mint a zsidó azért van, hogy „az ördög hatását a földkerekségre“ minden eszközzel, ravaszággal, csalással, titkos jelekkel elősegítse; míg azonban a boszorkányok előnybe részesítették a gonosz varázslatot, addig a zsidó, démoni ravaszágában simulékonyabb eszközökhöz nyul, a váltónlovagláshoz a seprűnyélen való lovaglás helyett, a lázadás mágiájához s mint Hitler mondja a „dekomponálás“-hoz. A zsidók azonban a varázslatok korából megtartottak egy mágikus különlegességet is, valamit, ami a boszorkányművészetek fölött áll, nevezetesen a rituális-gyilkosságot. A boszorkány csak betegségeket szabadított a gyerekekre, vagy pedig kiapasztotta az anyák melléből a tejet; a zsidó, Passach ünnepén, a keresztényi gyermekélet egészére megy, lemészárolja a fiatal *goj*-okat, s ahogy törvénye parancsolja, tábla gyűjti a vérüket, hogy a pászkába süsse, ha ugyan nem azért, hogy, mint a *Stürmer* egyik illusztrációja mutatja, a vért magából a hullából nádszálon keresztül szivja. A boszorkányok, mint olyanok, nem születtek, hanem csak az ördög megszállása következtében lettek azokká, ezzel szemben a zsidók már születésüknél fogva, kikerülhetetlenül és megszüntethetetlenül a Sátán fájához, a Talmud ördögi törvényeihez, a Sulchan-Aruch-hoz és más polkoi könyvekhez tartoznak. Különben a boszorkányok és a zsidók közt csak időbeli s csak nem a különbség (a zsidó nő, mint olyan a náci részéről különös, valószínűleg szexuális, okokból egyelőre kiméleti időben részesül); ami a boszorkánynak a bábu, aminek a szívébe szur, hogy az ősképp ugyanabban a pillanatban elpusztuljon, az a zsidók számára az „áldozati kakas“, amit háromszor forgatnak meg a fejük körül, mielőtt — Hitlerre szóló átkokkal!! — a nyakát keresztülvágják. A boszorkányok és a zsidók hatása így azonosul az emberi butaság, a nyilvános örület ijedelmebirodalmának terén. Nem hiányzanak a történeti átmenetek sem a boszorkányhit és a zsidó örület újabb fajtája között; a szabadkőművesek, a jezsuiták s a rémregények „sötét hatalmai“-nak számos

alakzatai jelzik ezeket. Ahogy a boszorkányok a Gellért-hegyen, ugyanúgy gyűléseztek a szabadkőművesek *Matilde Ludendorff* szerint 1857-ben az Untersbergen. Ha katolikus környezetben a szabadkőművesek, úgy protestáns környezetben a jezsuiták voltak a boszorkányok; hisz a Jézus atyák is gyakorolták a földi és a földön túli gonosztságot, sőt mint a Boszorkány-céh és a Templárius-rend lovagjai valami beszélő közhöz, a *Baphomet*-hez imádkoztak, aki gonosz tanácsokkal látta el őket. Végül a „sötét hatalmak“, amik a 18. század óta minden rémregényben a rossz sorsot testesítik meg, nemcsak zsidó arcvonásokkal s magától értetődően fekete hajjal bírnak, hanem mint maga az „örök-zsidó“ jelennek meg, vagy legalább is, mint örmények vagy keletiek. Rathenau-hoz hasonlóan a zsidó valami fekete szövetség követe, aki a jámbor idő és szokások minden kötelékét összerombolja s ott arat, ahol ez a kötelék már laza, megjelenése szerencsétlenséget hoz, sőt maga a szerencsétlenség. Mindezek a vonások hozzájárulnak a régi boszorkányhíthez, ma is fegyverek, sőt csak ma igazán azok, a zsidó-boszorkányörület kezdetekor. Csak egy valamiben van lényeges különbség, de ez a különbség sem az örületben, hanem inkább a felfogásban, amit ez az örület céloz, s amire berendezkedett. Mert míg a boszorkány üldözések idején egyáltalán nem, vagy a legkevésbé szerepel főmotivumként az éhező tömeg megtévesztése, addig a zsidó üldözésnek mindig egyértelműen gazdasági az oka, kizárólag és meztelenül gazdasági s mind a mai napig megtévesztésül szolgált. A zsidó örület magyarázatai szubjektive is jóval ösztövérebbek, mint a boszorkány örületé, mely a renaissance-misztika babonás, démondús, vadul mitologikus világképéből következett. Egy 1535 körüli boszorkánypör az egész akkori tudományosság jóhiszeműségével rendelkezett, az 1935-ös magdeburgi ítélet csak azoknak a jóhiszeműségével találkozik, akik egész paradoxszerűen és lokálisan visszaestek a bestialitásba. S emellett egy különbségről nem is beszélünk. Nevezetesen arról a különbségről, mely a boszorkány bírál lelkiismeretessége és a náci bíróság között fenn áll. Ez a lelkiismeretesség az előbbieknél még az örület szolgálatában is kiterjedt a „megbízható“ tanúk kiválasztására.

Természetesen igazságtalanok volnánk a náci antiszemitaizmussal szemben, ha csak a boszorkányörülettel állítanók párhuzamba; a rituális-gyilkosság ügyének még öregebb a gyökere. Talán évezredekre megy vissza s talán akkor még valami igazságot is tartalmazott. Lehet, hogy a Neander-völgyi ember, akire Heidelbergben és más német helyeken bukkantak, valóban lemészárolt saját és idegen gyermekeket. Lehet, sőt elképzelhetetlen ősidők pogány barbárságából talán még nyomok is vezetnek addig a rituális-gyilkosságig, amiről 335 körül egy tanu a pogány keresztények üzelmeivel kapcsolatban beszámol; legalább is a későbbi tulajdonképpeni rituális-gyilkosság-örület ebből a beszámolóból ered kimutathatólag. *Epiphanius*, ez a tanu neve, a *Barbelomádók* (ez a szekta neve) liturgiájáról számol be. És pedig: (1. *Leisegang*. Die Gnosis, Alfred Kröner, Leipzig, 1924. 186. stb. o.): „Az asszonyaik közösek és ha olyasvalaki kerül közéjük, aki előtt a tanaik idegenek, úgy a férfiak a nőknek s a nők a férfiaknak ismertető jelül üdvözlésre nyujtják a kezüket, miközben a kéz felületek érintésével bizonyos csiklandós érzést idéznek föl, minek következtében tudják, hogy az illető a körükbe tartozik.“ Bőséges lakoma után áttérnek a „csiklandásra“, promiscuitásba keverednek, de úgy, hogy spermáikat, mint e világ és e világ rossz isteneinek erejét összegyűjtik, hogy azokat saját kezükkel *Barbelo*, az ósanya oltárára helyezték. (Mialtal a világ ereje csökken, mert a világ-szaporodás és a világ-állomány eleme semmi-

sül meg.) Ha azonban minden természetellenes gyönyör ellenére egy nő másállapotba kerül, úgy Epiphánios értesítése szerint a barbeloiták az embriót a méhből kiszakítják, — „abban az időpontban, amidőn az a kezükkel megragadható, kivesszik a torzszülöttet és egy mozsárszerű edényben mozsártörővel széttörik... és azután a disznók és kutyák e közössége valamennyien összegyűlnek és mindegyik tép egy darabot ujjával a szétvert gyermekből. S miután ezt az emberfalest elvégezték, végül istenhez imádkoznak: „Nem engedjük, hogy a gyönyör játékát fűzze velünk, hanem összegyűjtöttük a testvér tévedéseit“. — Ezt tartják ők a tökéletes Pessachnak.“

Ennyit és még többet mond a — nem egészen megbízható — tanu, denúciáns és konvertita; mindenesetre a rómaiak megjegyzését, hogy a keresztények istentiszteleteikhez kisgyermekeket használtak fel, itt dokumentum támasztja alá, amire hivatkozhattak. Dokumentum, mely ellenére minden kérdésességének, sőt szerzője relativ Streicher-hasonlóságának, nem nélkülözi a reális teológiai háttérrel. Mert valóban a sperma, mint élet és világteremtő-anyag a keresztény gnóziában döntő, — a gnózis világgylöletének megfelelő — gonosz szerepet játszott; ennek a szektának a szétágazásai, a világ részlet-tagadása a gyermekevással s a különös ima, amiről Epiphánios beszámol, egyáltalán nem pusztán kitalálások. Semmiféle teológia sincs azonban a közönségesen, az ostobaságon és a hívők vérszomján kívül a zsidó rituális gyermekgyilkosság meséje mögött. A náci épp erre a háttérre nyúlnak vissza, frissítik föl a régi varázst ugyanúgy, ahogy a boszorkányörületet — módosított áldozatokkal — felújították s annál veszedelmesebben frissítik föl, mert rituálisgyilkosság — az ősidőkben s egynémely pogány-keresztények közt, — tényleg létezett, míg a boszorkányhit minden további nélkül az örület szüleménye. A náci nem hisz a boszorkányokban, de annál inkább hisz a rituális-gyilkosságban, mert ennek az örületnek ősi a magva s annál szemtelenebbül kitart mellette, mert ez a mag nem a zsidóknál, hanem a pogány-keresztényeknél, a vérhősöknél, a vérivóknál s az ősidők dühödteinél található, akikről a náci származnak. A rómaiak azt állították a keresztényekről, hogy vallásos gyermekgyilkosságokat követnek el, a későbbi „keresztények“ átvitték e vádat a zsidókra, s hozzátették a többi zsidó effektusokat: a mérgezett kutakat, a megkínzott és átszúrt ostyákat — egy olyan együttest, mely a boszorkányokkal egész jól megfér és ma a náci Németországban tapasztalható. Kivéve az átszúrt ostyákat; miközben a zsidó kutmérgezés háború esetén, mégpedig az első vereség alkalmával kétségtelenül ugyanazt a szerepet játssza majd, mint a rituálisgyilkosság (a talmudból és a Sulchan-Aruch-ból ugyanígy bizonyítható.) Hogy a rituális-gyilkosság meséje betöltötte az egész középkort s hogy az orosz és magyar ujkor még profitált belőle, az közismert; kevésbé közismert, hogy maga az árja csillagisten, Saturnus, aki felfalja a gyermekeit, bizonyos alkalmakkor, mint zsidó szerepel. Hogy ez következésképpen ugyancsak ahhoz járul hozzá, hogy az őszsidóval cseréljék össze, vagyis ugyanazzal, aki még ma is — a Stürmer illusztrációi szerint — a jegeskávét a gyermekhullákból nádszálon keresztül szívja. A Stürmer Németország felett ragyogó szellemében azonban, amelyben összesűrűsödnek ezek az eredők, nem található egyetlen egy igazán zsidó elem sem. Hisz' minden idegen gyermekgyilkosság, ami történt — zsidó gyermekekkel történt: az egyiptomi, a betlehem, az ezeréves ezerszeres pogromok során. Az a lehetséges igazság, amit a messze elmúlt idők rituálisgyilkosságai tartalmaznak, a legeslegtávolabb

áll a zsidó vallástól. A zsidó vallás étkezési szabályai, a zsidó vallás istenfogalmának teljesen barbárellenes átszellemítése inkább megengedi annak a hiedelmét, hogy Goethe ezüst kanalakat lopott, mint azt, hogy Zebaoth gyermekvért kíván. Viszont a náci nem volnának náci, ha nem értenének az igazság kicsavarásához és nem volnának hiénák, ha nem ásnák ki a hullát. Boszorkányok és zsidók, zsidók boszorkányok helyett, „a zsidók gyilkos népe“ a bárányok náci országában — ez a tulajdonképpeni maradandó jóindulat-tartalma a „német forradalomnak“. Ez a „német forradalom“ a legvéresebben beigazolta azt, amit Marx a Hegel-féle jogfilozófia bírálatának előszavában megjegyyez: „Igen, a német történelem olyan mozgalommal büszkélkedik, amit a történelem egészen egy nép sem vitt véghez, sem utánozni nem fog. Mi ugyanis osztoztunk a modern népek restaurációiban, anélkül, hogy részünk lett volna azok forradalmaiban... Mi, pásztorainkkal az élen, mindig csak egy alkalommal leledzünk a szabadság társadalmában — a temetése napján.“ Azóta szinte száz év múlt el. A nemzeti szocializmus még mindig temet, mindenféle a sötétben, mindenféle piszkos gödrök közt, mindenütt a beomló házak, a beomlott tudatok hasadékai közt. Németországnak már nincsenek középkori lovagjai és szentjei, a holdsütötte varázslatos éjből már csak a pogrom maradt.

HEINRICH HEINE: NÉMETORSZÁG

Atköltötte: FALUDY GYÖRGY (Budapest)

AACHEN

Elindultunk: s a régi chanson
füttyült az ócska chaise után,
víg szél támadt, mint a Provan-

szon,
s így érkezett a dilizsanszom
Aachenbe szerda délután.

S mert Aachen túl van már a
Maason:
titkosrendőrben nincs hiány,
porosz sas pislog minden házon,
s a passzus sem garancia,
mert Danton minden francia.

S a német nép maradt a régi,
még délibáb-egekre vár,
a sört még mindig pintre méri,
és este egyletekbe jár,
de Voltairét elfeledte már.

S a német nép még mindig álmos,
és zsarnokokról álmodik,
és így sétáltam én a sáros,

és olvadt hótól sárga város
uccáin aznap alkonyig.

Aztán az új bástyára másztam,
mely Verdun várával vetekszik,
s a régi dómot néztem estig,
hol bronzból vert zöld szarkó-
fágban

Nagy Károly császár halva
fekszik.

S mikor sötét lett, este hétre
a várórség jött térzenére,
s amint a tambúr arra lejtett,
eszembe ötlött elfelejtett
gyermekkorom sok száz emléke.

Ezek a régi, foltozott
ruhájú, szürke zsoldosok,
gallérjuk most is vérveres,
„a franciák gaz vére ez“ —
dalolta Körner egyszer.

Igy láttam őket rossz zenére
vonulni máma negyven éve,
s gallérjuk róten ragyogott,
és azt ígérték: láncra fűzik
a korzikai hadnagyot.

Szabadság nekik sohse kellett,
csak mentek így a rossz zenére,
hogy Austerlitz és Jéna mellett
egyik se lássa köztiük élve
a korzikai hadnagyot.

S bár nem divat már a paróka,
a régi dal, a régi nóta
nem változott azóta még:
sok a Cézár, kevés a Brutus,
s maradt, mi volt, a szolganép.

Mind régi-régi emberek,
s felismerek, ha elmegyek
mellettiük, egy-egy vén tanárt,
ki gyakran korholt engemet,
Heinrich Heinét, a charlatánt...

S parkokban, uccán, tereken
oly büszkén és oly mereven
járkálnak, mint a gyertyaszál,
hogy azt hinnéd: mind elnyelik
a botot, mellyel elverik.

S amint a sok kis bajszot
fejemre égi fény derült:
e bajszot copfnak hívták régen,
s hátul lógott, míg a tarkóról
a germán orr alá került.

S mint középkori lovagok
ügettek el a lovasok
az új egyenruhában,
sisakjuk fénylett, mint a hold
csillámló bronzcsúcsával.

KÖLN

Kocsim továbbindult s a három
kis lóra ólmos hó szakadt,
sárgás köd ült a szemhatáron
és szombat este a batárom
megállt a kölni dóm alatt.

Ez mind úgy emlékeztetett
az elmúlt, szép korokra,
midőn a nép még nem tudott
olvasni, s egy Junker jutott
harmincezer poroszra.

Midőn még állt a hűbér,
s a költők várról-varra
bolyongtak olcsó rimmel,
s szívükben ült a hűség,
és farukon a cimer.

Ez mind úgy emlékeztetett
a kölni máglyafüstre,
midőn a lovag csókért
epedt el és a hóhér
tudóst főzött az üstbe.

Midőn nem voltak kertek,
fürdők, kanálisok,
esténként zsidót vertek,
és könyveket tüzeltek
a kardinálisok.

Midőn a szörnyű terhet
a nép lihegve húzta...
mondom: valóban tetszett
a csákó, és a csákó
magas, csillámló csúcsa...

De ha zivatar jönne, mégis
féllek, hogy e romantikus
sisak hegyének bronz
az ég modern villámain
a fejetekre vonzza...

S végül, bevallom, attól félek,
hogy e középkori sisak
nehéz, nagyon nehéz lesz néktek,
ha futni kell, mint futni kellett
Austerlitz, Wagram, Jéna
mellett...

A töltések mögött sötéten
egy hű barát: a Rajna folyt,
és én egy kis kocsmába tértem,
a sós sonkára inni kértem
néhány csepp sárga rajnabort.

A rajnabor a zöld pohárból
 még mindig édes és fanyar,
 s hogy már fejembe szállt a
 mámor
 fülembe egy kopott románcot
 játszott az álmos zenekar.

S míg a dobot unottan verték,
 reámismert egy korcsmavendég,
 s ekkor, nevemnek hallatára
 a zene dübörögve gyujtott
 rá a Marseillaise dallamára.

A polgárnép fellelkesülve
 figyelt s a többi hallgatók,
 spiclik, spiónok, talpnyalók,
 szolgák, kémek, zsaruk füttyülve
 kísérték mind az indulót:

a lúz elfogta valamennyit,
 s a nedves, álmos német őszben,
 sörkancsók közt a korcsmagózból
 daloltak, míg vén este lett,
 vad, forradalmi verseket.

Csak énram nem ragadt a
 mámor,
 e forradalmi szalmalángot
 kiismertem már régesrég,
 — s a bortócsát az asztal lapján
 porosz sassá mázoltam szét.

Mert tudom már vagy harminc
 éve,
 hogy, míg hátán kancsuka
 táncol,
 s fejére Junker-csizma lép:
 egy-két nótát a szabadságról
 szívesen hall a szolganép.

S a nóta közben elfelejti,
 hogy a gyomra miért korog,
 boldog mosollyal tér az ágyba,
 és másnap reggel már nem fáj a
 korbács, a rablánc s a robot.

A férfiak csupán szájukkal
 jutottak itt a Marseillaise-ig,

s templomba járnak még a
 hölgyek,
 nyugodjunk meg, hogy még az
 égig
 soká nőnek a német tölgyek...

S midőn a hold fehér ködöt
 kevert a gót tetők fölött,
 én már magamban jártam
 az omló, vén falak között
 az alvó kölni várban.

A füstös, korhadt házakon
 ott ült a régi átok,
 hirdetve, hogy itt járták
 a középkor kánkánját
 a fekete barátok.

hogy Luthert egykor itt nevelték,
 és Reuchlinnak itt készítették
 Hochstraatenék a máglyasírt,
 s hogy a sötét urak itt éltek,
 akikről Ulrich Hutten írt.

Itt ástak a trágyából
 ki rég rohadt eszméket,
 s a sárga piactéren
 itt pörkölték az embert
 szeretet nevében.

S a sötét urak ma is élnek,
 s szemükben ég a gyűlölet: —
 látom megint égni a máglyát,
 s tudom, hamvadt tüzéből jáklyát
 gyujt még a régi örület...

S miközben így beszéltem
 magamban részeg fejjel,
 az uccákon hiús tejjel
 ömlött a hold fehéren, —
 s aztán a dómhoz értem.*

Vagy ötszáz éve épült
 e szörnyű katedrális,
 hogy egy virágvasárnap
 első követ letette
 Konrád, a kardinális, —

*Heine idejében a kölni dóm építkezésével még nem készültek el.

ki akkor halkán sugta
a kis, bigott köveknek
s az ultramontán mésznek:
„Jól tartsatok! Ti lesztek
itt börtöne az észnek!”

Ekkor volt, hogy „megállj“-t
kiáltott
Wittenbergából egy barát, —
azóta sem készült a dóm el,
és most is még csonkán mereszt
az éjszakába négy falát.

Nem készült el, s toronytalan
testét zsákmányként adja
viharnak és esőnek, —
s ez jó: mert így szimbóluma
a protestáns erőnek.

S ha mégis kész lesz egy napon
és száz keresztet raknak
aranyból cifra tetejére,
varjak és baglyak örömére,
kik ó tornyokban laknak:

nem lesz sokáig dóm e dóm,
jósoljuk meg előre:
gyors lábón jár e század

s egy szép napon kórházat
csinálnak majd belőle...

Mit? kórház lesz majd —
kérted —
Köln legszebb templomából?
Úgy mond meg nekünk, hogy
hová
tegyük akkor a három szent
királyt a dómkriptából?

Mit kerteljünk sokáig?
Bevallom ime nyíltan,
hogy mi a kérdés nyitja:
fenn Sankt Lambertus tornyán
lóg három vaskalitka.

A holtak már mind csendesek,
és keveset kívánnak, —
húzzátok őket fel, jó hely
lesz odafenn a három
napkeleti királynak...

S ha egyet a három közül
nem lelnétek meg akkor:
ne bánjátok, s keressetek
a keleti király helyett
egy királyt napnyugatról...

(Folytatjuk)

A TOTÁLIS ÁLLAM ÉS AZ ÉRDEKKÉPVISELETI RENDSZER

Irta: JESZENSZKY ERIK (Budapest)

Az eredeti tőkefelhalmozásnak, a tőkés termelés kialakulásának történeti korszakában a feltörő polgárság mindennapi gazdasági életében is rá van még utalva az államhatalomra, a társadalom összpontosított és szervezett hatalmára és az állami erőapparátust igénybe is veszi, hogy a hűbéri termelőmódnak tőkés termelőmóddá való átváltozását meggyorsítsa. A parasztságnak a földből való kisajátítása, a földjeikről elűzött parasztoknak a bérmunka igájába való beletörése, a munkaidő meghosszabbítása, a munkabér leszorítása és az eredeti tőkefelhalmozás egyéb módszerei: a gyarmati rendszer, az államadósságok rendszere, a modern adórendszer, az iparvédelem rendszere — valamennyien az államnak a gazdasági életbe való erőszakos beavatkozásán alapulnak s a feloszló hűbéri termelőviszonyoknak a tőkés termelőviszonyokba való minél gyorsabb átalakulását szolgálják. A gazdasági rend átalakulását azonban csak az abszolút, mindenható állam gyorsíthatja

meg, amely korlát nélkül avatkozhat és avatkozik be a gazdasági életbe. Ebben az időben tehát a polgárság elismeri az állam mindenhatóságát, mert a mindenható állam — a feudál-abszolút-bürokratikus állam által nyújtott kiváltságok, az általa fentartott egyenlőtlenségek, a feudális önkény is az ő céljait is szolgálják.

A polgárság viszonya az állammal szemben azonban megváltozik, mihelyt a tőkés termelés feltételei társadalmi méretben létrejönnek, mihelyt a tőkés termelés megáll már a saját lábán, mihelyt az egyik oldalon felhalmozódtak tőkealakban a termelőfeltételek, a másik oldalon a termelőfeltételek tulajdonából kizárt és így munkaerejét eladni kényszerülő munkásság. Most már a tőkés viszonyt, a munkásoknak és a termelőfeltételeknek egymástól való elválasztását maga a tőkés termelés termeli újra automatikusan — és mind növekvőbb mértékben — a saját „természettörvényeinél“ fogva. Ezek megszabják a tőkés termelés automatikus menetét is, megtörik, az ipari tartalékhadsereg állandó kitermelésével, a munkásság ellenállását, korlátozzák a munkabér nagyságát, rákényszerítik magukat maguktól értetődő természettörvények gyanánt a munkásságra és mindezek folytán a további tőkefelhalmozást is biztosítják. Most már a polgárságnak rendes körülmények között nincs szüksége az állami erőszakra, az állam beavatkozására a gazdasági életbe, mert most már egymagukban a gazdasági viszonyok néma kényszere, éppen „a termelés természettörvényei“ biztosítják uralmát a munkásságon s ezáltal egyben a további tőkefelhalmozást is. Az állami mindenhatóság, az állami beavatkozás, az egész kiváltságokon, egyenlőtlenségen és önkényen alapuló feudál-abszolút-bürokratikus állami rend most már csak bénítja a polgári termelőerők fejlődését és a polgárság e rend működésében most már egyedül egy elősdi rendszer zsarnoki önkényének megnyilvánulásait látja. A fejlődésnek ezen a fokán tehát átalakul a polgári ideológia. A polgárság most, továbbfejlődött gazdasági szükségleteinek megfelelően, az egyéni szabadság követelését szegezi szembe az állami mindenhatósággal, a tőkés szabad kezdeményezési jogát, a munkásnak munkaerejével való szabad rendelkezési jogát, az árutermelés- és forgalom, a verseny szabadságának jogát a gazdálkodás feudál-abszolút-bürokratikus korlátjaival, a laissez faire, a manchesterizmus elvét az állami beavatkozással és — az árutermelő társadalom talaján, az áruértéket meghatározó egyenlő emberi munka alapján, az árubirtokosokkal azonosított — emberek egyenlőségének és az igazságosságnak a jelszavát a hűbéri kiváltságokkal és önkénnyel. S amikor a polgári forradalom megdönti a feudál-abszolút-bürokratikus-rendet, a polgárság a saját gazdaságát e liberális ideológia alapján rendezi be, amelyet kiegészít — a polgárság politikai uralmát megszilárdító diktatura korszakának lejátszódása után és a polgári forradalmat győzelemre vivő tömegek által kikényszerített demokratikus politikai intézmények alapján — a parlamentáris demokráciának a politikai egyenlőséget hirdető ideológiája. Az így létrejövő liberális-demokratikus polgári rend a feudál-abszolút-bürokratikus rend negációja.

A liberális-demokratikus, parlamentáris polgári ideológia tehát történetileg meghatározott gazdasági és politikai viszonyok ideológiai kifejezése. A liberalizmus, mint az állammal szemben az egyén gazdasági szabadságának, a gazdaság szabadságának tana, kifejezi azt a történeti ténytet, hogy a tőkés gazdaság fennmaradásáról és kiszélesedéséről, a tőke gazdasági uralmáról a munkásságon és a tőkefelhalmozásról, és a kapitalizmus ellenmondásai következményeinek, mint a válságnak a meghaladásáról is, automatikusan gondoskodik egymagában a kapitaliz-

mus gazdasági szerkezte. De, a szabadverseny e korszakában, amelyben a gazdasági életben nagyszámu tőkés küzd egymással, kifejezi azt a történeti tény is, hogy egyetlen tőkéscsoport sem elég erős a többivel szemben arra, hogy az államhatalmat a saját szolgálatába állítsa, kifejezi tehát közelebbről a tőkésök egymásközi egyenlőségét is, egyenlő, csupán a tőkenagyság által differenciált képességét az értéktöbblettermelésre. Az állam így az egyes tőkésök felett áll és, mint az összes tőkésök társadalmának politikai szerve, azonkívül, hogy a társadalom összpontosított és szervezett hatalmát készen tartja a fennálló társadalmi rendnek esetleges politikai támadásokkal szemben való megvédésére, mindössze a nélkülözhetetlen gazdasági törvényhozásról (vám-, adó-, kereskedelmi-, bankpolitika stb.) és általában a tőkés termelési viszonyoknak megfelelő jogi szervezet fenntartásáról és fejlesztéséről gondoskodik. Ezt a funkcióját a parlament utján teljesíti és teljesítheti is, mert ezen a fokon a munkásság nagy többségének öntudatlansága következtében, amely a polgárságban még ép' ugy az egész társadalom érdekeinek képviselőjét látja, mint a polgári forradalom idejében, a parlamentben számottevő módon csak polgári pártok vannak képviselve. Ezek pedig egyformán érdekelték a polgári pártok fenntartásában és zavartalan működésében és az e rend fenntartásához fűződő közös érdekeik mellett csak alárendelt kérdések képezik csoportosulásuk alapját, úgyhogy a parlamenti váltógazdaság is akadály nélkül érvényesülhet közöttük. S éppen a munkásság öntudatlansága következtében a parlamentarizmussal kapcsolatos demokratikus politikai intézmények (általános egyenlő, titkos választójog, sajtó-, egyesülési szabadság stb.) sem jelentenek veszélyt a polgári rendre nézve, ellenkezőleg, a népakarat demokratikus érvényesülésének illuzióját keltve, megszilárdításának eszközei. Így a munkások és tőkésök „egyenlősége“, „egyenlő szabadsága“, amelynél fogva a munkások éppen olyan „szabadon“ rendelkeznek egyetlen árujukkal, munkaerejükkel, mint a tőkésök saját áruikkal, a társadalom összes termelőeszközével és élelmiszerével, és politikai jogaikban is egyenlők a tőkésökkel, a társadalom történetileg adott gazdasági és politikai feltételei, a munkásoknak a termelőfeltételektől is való szabadsága és öntudatlansága mellett, a polgári társadalom állandó intézménye lehet.

Azonban az imperializmus korszakában megváltoznak a polgári társadalom alapvető gazdasági és politikai viszonyai. Mindenekelőtt a szabadverseny alapján és e mellett, a tőkekoncentráció és centralizáció révén, monopolista tőkealakulatok fejlődnek ki, kifejlődik az ipari- és a banktőke összenövése alapján a monopolista finánc-tőke. Ezzel véget érnek a tőkésök egymásközi egyenlősége és helyt ad a finánc-tőke tulsúlyának a szervezetlen közép- és kis-tőkésökkel szemben. A monopoltőke nemcsak a saját szolgálatában álló munkások által termelt értéktöbbletből meríti profitját a tőke nagyságával arányban, hanem elragadja a többi tőkés részére termelt értéktöbblet egyrészét is s így ezek profitját korlátozza. És a monopolista finánc-tőke e gazdasági tulsulya politikai tulsúlyát is létrehozza a szervezetlen tőkésökkel szemben. Ennek a politikai tulsulynak az alapján azután a monopolumok, amelyek mindenütt, a politikában ép' úgy, mint a gazdaságban, monopolista elvek hordozói, gazdasági monopóliumukat politikai monopóliummal egészítik ki. Az állam most már az összes tőkésök politikai szervéből átalakul elsősorban a monopolista finánc-tőke politikai szervévé: állam és monopolista finánc-tőke összenőnek. A finánc-tőke most már arra használja fel politikai uralmát, hogy állami rendszabályokkal befolyásolja saját érdekében a

gazdasági életet. De az imperializmus korszakában az állam beavatkozása a gazdasági életbe szükségessé is válik újból az egész kapitalizmus érdekében. Az imperializmus a háborúk korszaka. A háború pedig, de a háborúra való felkészülés is, ép' úgy, mint a háború gazdasági következményeinek a likvidálása, szükségessé teszi az állam beavatkozását a gazdasági életbe. És az imperializmus korszaka átmegy a kapitalizmus általános válságának a korszakába. Már maga a monopolista fejlődés kiélesíti a kapitalizmus belső ellenmondásait, automatizmusát, így az időszaki válságot felszámoló automatizmus működését bénítja. A kapitalizmus általános válságának feltételei pedig, mint az általános piacválság, súlyosan akadályozzák a tőkefelhalmozást. S azokat a nehézségeket, amelyek így feltornyosulnak a kapitalizmus gazdasági útjában, a kapitalizmus „természettörvényei” működésének fennakadását a kapitalizmus szükségképpen legkoncentráltabb hatalma, az államhatalom útján próbálja ellensúlyozni. Végeredményben tehát a gazdaság szabadságának gyakorlatát az állammal szemben felváltja az államkapitalista gyakorlat, az állam mind messzebbmenő beavatkozása a gazdasági életbe, a külkereskedelem, az áralakulás, a hitelelosztás, a munkaerőelosztás, a termelés stb. állami „szabályozása”. Az állam összenő az egész gazdasággal, „szabályozza” a tőkés gazdaságot. És minthogy ez az állam elsősorban a monopolista fináncőtke állama az államkapitalizmus, az államnak egész tőkés gazdasággal való összenövése, elsősorban a monopolista fináncőtke az egész tőkés gazdaságon való uralmát közvetíti. Ennek megfelelően az államkapitalista rendszabályok főleg a kapitalizmusban uralkodó monopolista fináncőtke érdekeit szolgálják, a szervezetlen tőke rovására is, s ami kialakul, az a háborús állami monopolkapitalizmus rendszere, — amelyben a kapitalizmus anarchiáját most már az állami beavatkozás is fokozza.

Ugyanakkor pedig az imperializmus, a kapitalizmus általános válsága, az államkapitalizmus talaján rendkívül kiélesedett osztályellentétek meggyorsítják a munkásság öntudatosodását. Az ipari tartalékhadserég, állandósulva és rendkívül megduzzadva, a kapitalizmus automatizmusa fenntartásának szervéből oly' erővé változik át, mely ez automatizmus széjjelfeszítésére tör. A munkásság illúziói, amelyek a polgárságban az egész társadalom érdekeinek képviselőjét mutatták, széjjelfoszlanak, a kapitalizmus „természettörvényeiről” lehullik örökérvényességük leple. A demokratikus intézmények a kapitalizmus megszilárdításának eszközeiből a kapitalizmus ellen irányuló rohamállásokká változnak át. A parlamentekben olyan munkáspártok jelennek meg, amelyeknek célja a polgári pártokkal szemben nem a fennálló rend fenntartása, hanem annak megdöntése s amelyek a parlament legnagyobb nyilvánosságát használják ki céljaik propagálására. Ilyen munkáspártok és a polgári pártok között már nem lehet szó parlamenti váltógazdaságról, mert kapitalizmus és szocializmus, mint termelőmódok nem váltogathatják egymást. És a kapitalizmus gazdasági mechanizmusa által kitermelte, az e mechanizmus alapjai ellen irányuló politikai erők most már kérdésessé teszik magát a tőkés viszony ujratermelését is,

Az államhatalommal rendelkező monopolista fináncőtke tehát, amelynek a politikai tendenciája egyébként is a reakció, amely egyébként sem szabadságot akar, hanem uralmat, amint felszámolta a gazdasági szabadság rendjét, felszámolja a politikai egyenlőség intézményeit is: a demokratikus intézményeket, a sajtószabadságot, az egyesülési jogot stb. — a parlamenta-

rizmust annál is inkább, mert polgári pártjai nem képesek alkalmazkodni a kapitalizmus új szükségleteihez, mert nehézsége csökkenti a finanszírozás manőverképességét az ismétlődő veszélyes, gyors elhatározást kívánó kül- és belpolitikai helyzetekben és mert gazdasági tájékozatlansága alkalmatlanná teszi a most az állami tevékenység előterébe lévő gazdasági kérdések megoldására. Helyettük felállítja, a kapitalizmus válsága által sujtott kispolgári tömegek elkeseredését a munkásság és a demokratikus-liberális intézmények ellen használva ki, a hierarchikus egypártrendszert, a monopoltőke monopolista parancsuralmi rendszerét, a gazdasági monopólium politikai kifejezését, melynek alapvető célja a munkásmozgalom megsemmisítése a nyílt terror eszközeivel, amely képes a szükséges gyors intézkedésekre, a gazdasági irányítást átengedi a monopoltőke szakszerveinek és az ezzel összenőtt állami bürokrácia befolyását rendkívül megnöveli; az állam normális hatalmi szerveinek a kiegészítésére bevezeti a párthadsereg rendszerét, pártját összenöveszti az államszervezettel és, a gazdasági monopólium ideológiai kifejezéseként, monopolizálja az ideológiai tömegbefolyásolás eszközeit, a sajtót, színházat stb. Ez az egész politikai folyamat annál kifejezettebben érvényesül, minél kiélezettebbek egy országon belül az osztályellentétek — és ezek annál kiélezettebbek, minél kevesebb rész jut egy ország monopoltőkéjének a világ gyarmati kizsákmányolásából — és minél kisebb ellenállást tud tanúsítani vele szemben a munkásság. A gazdasági folyamat hatásaival egybeolvadó végső eredménye, azon az alapon, hogy a kapitalizmus, amint fejlődése kezdetén, úgy ennek végén sem tud már állandóan ható politikai támasz nélkül a saját lábán megállni: a negáció negációja, dialektikus visszatérés magasabb fokon a fejlődés kiindulópontjához, a gazdasági életben uralkodó bürokratikus-abszolút, a szabadság- és politikai jogokat megsemmisítő államhoz, a monopóliumokhoz, a kiváltságokhoz, a hierarchiához, az önkényhez és a középkor egyéb vonásaihoz.

És ezzel egyidejűleg, párhuzamosan a liberális-demokratikus-parlamentáris polgári ideológia gazdasági és politikai alapjának az eltűnésével, kialakul a háborús állami monopolkapitalizmus gazdasági rendszerének az imperializmus és a kapitalizmus általános válsága feltételei által meghatározott új polgári ideológiája: a totális állam és az érdekképviseleti rendszer, a Führer-elv, a szélső nacionalizmus,

Ugy tüntetik fel néha a dolgot, mintha egymagában a fasiszmus a kapitalizmus gazdaságtörténeti korszakát jelentené a liberális kapitalizmussal szemben és pedig ennek oly történeti korszakát képviselné, amely már nem kapitalizmus, de még nem is szocializmus, hanem átmenet a kapitalizmusból, a szocializmus felé. Ennek a korszaknak az alapvető új intézménye éppen az érdekképviseleti rendszer, a korporatív, egyben totális állam volna. Azonban már az eddigiekből is látjuk, hogy a fasiszta társadalom gazdasági és politikai szervezete és ideológiája csupán a kapitalizmus és ezen belül a kapitalizmus uralkodó csucsa, a monopolista finanszírozás érdekeit és szükségleteit fejezi ki a kapitalizmus általános válságának korszakában, az osztályellentétek és az imperialista ellentétek rendkívüli kiélesedésének fokán. Látjuk, hogy az állami háborús monopolkapitalizmus rendszerének ki kellett alakulnia a kapitalizmus gazdasági összefüggései és szükségletei alapján ebben a korszakban és hogy a monopolista finanszírozás rendszerében, amely a monopóliumot egyetemes elvvé emeli, egyetemes uralomra tör és önmagában reak-

ciós szellemű, a gazdasági monopóliumot a *kapitalizmus általános összefüggéseinél fogva egészítik ki*, meghatározott történeti feltételek mellett, a fasiszmus intézményei, a politikai és ideológiai monopólium. Látjuk tehát, hogy a fasiszta ideológia nem meghatározott tényezője a kapitalizmus gazdasági „rendjének”, hanem, ép’ úgy, mint a fasiszta politikai szervezet, csupán kifejezése a kapitalizmus mai gazdasági összefüggéseinek; hogy egyszóval a fasiszmus a háborús állami monopolkapitalizmus gazdasági „rendjének” politikai és ideológiai felülépítménye, a kapitalizmus általános válságának időszakában az e válság által erősen sújtott kapitalista országokban, a munkásság átmeneti gyengesége mellett. E szerint pedig fasiszmus nem a kapitalizmus új és szükségszerű gazdasági korszakát képviseli a liberális kapitalizmussal szemben, hanem csupán — a szabadverseny kapitalista gazdasági korszakával és ennek liberális-demokratikus politikai-ideológiai rendjével szemben — az imperialista monopolkapitalizmus, a kapitalizmus felozslása gazdasági korszaka meghatározott fázisának politikai-ideológiai felülépítménye, amely történeti megvalósulásában és ennek mértékében az osztályellentétek és erőviszonyok, valamint az imperialista ellentétek alakulásától függ. S hogy azután a fasiszmus „érdekképviseleti, korporatív rendszere” sem vitt be új elemeket a háborús állami monopolkapitalizmus gazdasági „rendjébe”, hogy tehát ebből a szempontból sem lehet szó a fasiszmusról, mint a gazdaság új szervezeti formájáról, erre nézve az olasz fasiszmus-sal kapcsolatban *Nemes Lajos** most megjelent könyve tartalmaz gazdag konkrét anyagot.

N. L. kimutatja, hogy a tőkéseknek és a munkásoknak, mint „termelőknél” fasiszta „egyenlősítése” abban áll a gyakorlatban, hogy míg a fasiszta állam a munkásszervezeteket állami ellenőrzés alá helyezte, ez által teljesen megbénította s így képtelenné tette őket arra, hogy a munkásság mindennapi gazdasági érdekeit képviseljék, addig a munkaadók egyesületei ugyanazt a szabad működést fejtik ki a fasiszta államban, mint a liberális államban. Bebizonyítja, hogy a híres Carta del Lavoro munkásvédelmi intézkedései, így bérminimum meghatározásai csupán papírintézkedések, a gazdasági életet nem befolyásolták s a munkabérmérsékletét a fasiszta Olaszországban továbbra is az ipari tartalékhadserg mozgása határozza meg — a szakszervezetek megbénítása mellett azzal az eredménnyel, hogy az olaszországi munkabérek Európa legalacsonyabb munkabéréi közé tartoznak. Bebizonyítja, hogy a sokat reklámozott korporatív, érdekképviseleti rendszer, amely az egyes foglalkozási ágak dolgozóinak és munkaadóinak szervezeteit külön korporációkban, érdekképviseletekben köti össze, amelyeknek szervezeti összessége maga az érdekképviseleti állam s amely egyébként a tőkés kezdeményezési szabadságát elvileg nem érinti, csupán ennek elégtelensége esetében hivatott ezt az állami irányítással pótolni — tíz évig csak frázis, papírtörvény maradt, amely a gazdasági életet semmiképpen sem befolyásolta. S a konkrét anyag segítségével bemutatja végül, hogy abban a legutóbbi pár hónapban is, melyben a korporációk működésüket tényleg felvették, ez — mint a cukoripar és az olajipar korporációjánál — kizárólag a tőkések profitjának biztosításában merül ki.

Kitűnik tehát, hogy az olasz fasiszmus által létesített gazdasági formák és intézmények kivétel nélkül oly’ demagóg alkotások, amelyek csupán a háborús állami monopolkapitalizmus rendszerének meztelenségét

*Nemes Lajos: *A totális állam és az érdekképviseleti rendszer*. Gyarmati Ferenc könyvnyomtató műhelyének kiadása, Budapest, 1935.

hivatottak elleplezni s ezáltal is e rendszer fennmaradását biztosítani. És így, ahogy N. L. munkája eredményét összefoglalja: „A korporativizmusban eltűnik a demokrácia, de marad a polgárság, eltűnik a liberalizmus, de maradnak a privilégiumok és monopóliumok; a korporációs vagy érdekképviseleti rendszer nem a kapitalizmus túlhaladása, hanem kísérlet a kapitalizmus eddigi megnyilatkozási formáinak a megmerevítésére” — mihez hozzátehetjük, hogy oly' kísérlet, amely végeredményben maga is szükségképpen az e formák széjjelfeszítésére törő erőket növeli.

MAI OLASZ HÁBORÚS KÖLTŐK

Fordította: MARIA BÉLA

ALDO CAPASSO: IFJÚ FASISZTÁK DALA

Nem engedjük elvenni tőlünk
a büszkeséget és a reményt.
Azt tanultuk, hogy csak az élhet jól,
aki nem fél bátran meghalni is.
Ellenállhatatlan fegyverekkel
vagyunk felszerelve, de mindennél
erősebb a szeretetben és gyűlöletben
gazdag szívünk. Szeretet
a mi drága földünk iránt,
mely nem tehet arról,
hogy kevés nekünk. Gyűlöletünk
hangtalan, olthatatlan s éles,
mint az éjben kuszó oroszlán körme:
a gyalázatosokkal szemben, akik
utunkba állni merészelnek.
Emberek vagyunk. Egyenes büszkeség,
csillog tekintetünkben. Ki meri
büszkeségünket megbántani? Jaj annak!
a halál arcával lesz találkozása,
s tüzzel, bombákkal, borzalmas rombolással,
vad bosszúnkkal és mindenek felett
csatakiáltásaink félelmetes erejével.

GINO MAGNO: OTT MESSZE, AZ IS A MI HAZÁNK LESZ

Mint öreg fa kérge, olyan arcod kicserzett bőre,
ó paraszt, ki egyenként szakítod ki napjaidat
a robotból és beveted őket életed barázdájába.
Te: föld érettje, ismered az évszakokat
s a hold járását, mely tüzelőbbé teszi boraidat.
Mint az áldás, úgy szaporodnak gyerekeid,
kiket szétszórsz a szőlőbe és a mezőkre, hogy előteremtsék
a kenyeret s a quimölcsöt rakott asztalodra.
És ha eljön az idő, hogy keményebb és messzibb földet
kapsz megmunkálásra, hogy verejtékeddel
gazdag búzamezőket varázsolj elő: te menni fogsz!
Mert nekünk sokasodnunk kell és a föld
itt kevés nekünk. Ott messze, az is a mi hazánk lesz!

A BÖLCSELET TAGADÁSA...

Irta: ALTENAU PÁL (Budapest)

Magyarországon nincs bölcselet: állapítottuk meg a *Korunk* októberi számában. S annál csodálatosabb, hogy akadnak, akik ezt a szemis is sokalják, még hozzá „osztályharcos” alapon. Megszoktuk, hogyha valaki akár tényeiben, akár elméletében a marxizmust támadni akarja, hogy meghallgatásra találjon, balról támad. Troztkij csinálta ezt az iskolát és ebbe jártak Korsch, a KAPD, újabban Leon Blum és a brünniek. Magyarországon is akadtak hívei ennek az iskolának: azok ezek, akiknek tolla itthon készséggel szolgál, külföldön pedig radikalizmusukban nem ismernek „határokat”.

Pedig éppen, hogy bizonyos határok játszák itt a főzerepet. Ment a cél azoknak az ideológiai befolyásolása, akik a határokon túl vannak s nem érik el őket azok a fizikai eszközök, melyek eddig az uralkodó osztály elleni elmélet kialakulását hatályosan megakadályozták. Meg kell tehát ugyanezt kísérelni „baloldalisággal”, amely azt diktálja, hogy nincs többé szükség elméletre, a frontok kialakultak, nincs munka és intellektuel, sehol a világon, aki tettben-lélekben ne 100%-os marxista volna, s mivel „az eszmeterjesztés optimális hatásikja”: „az anyagi, egzisztenciális valóság”, — filozófia helyett fegyvert adjatok a kézbe. Vagy ha ezek a kezek mégis csodálatos módon nem nagyon kapcsolódnának a fegyverek után, meg kell találni az optimális hatásikot a footballpályán égőpirosra festett labdával, vagy a detektivregény-irodalomban, hiszen a fontos az, hogy szórakoztatók legyünk és ne okozunk „közönségünknek” „ásítást”. A mi egyetlen célunk tudvalevőleg a negyedik rend mulattatása, el tehát a filozófiával, amely iránt „az érdeklődés egyáltalában kiveszőben van.”

Bármennyire is hivatkozunk azonban Engelsre, könnyen lelepleződik, hogy a filozófiának ez a felfogása nem az Engelsé, hanem az *F. A Lange*-é. Ha a filozófia nem tudomány, ha „nincsen önmagából, akár ellentétékben, akár egyenes vonalban fejlődő filozófia, hanem csak filozófáló férfiak vannak, akik tanításaikkal egyetemben koruk gyermekei” (*Geschichte des Materialismus*, I.), akkor természetesen a filozófia csak szórakozás, játék, mint valami regény, vagy költemény. Akkor a filozófia nem tudomány, hanem művészeti alkotás s ebben az esetben lehet érvelni úgy, hogy a műélvezet után áhító dolgozóknak helyesebb a könnyebb, szórakoztatóbb, kevésbé fárasztó műveket ajánlani, mint a nehéz, meggondolkoztató, száraz, bölcseleti rendszereket. Engelsnek azonban, akár tetszik, akár nem, nem ez az álláspontja. „Egyáltalán nem arról van szó, hogy ama (a filozófia története) két évezredének gondolattartalmát egyszerűen elveszünk, hanem arról, hogy bíráljuk, hogy a hamis, de magára az illető korra és fejlődési fokára elkerülhetetlen idealista formákban nyert eredményeket kihámozzuk ebből a mulandó formából” — (a *Naturdialektikában*, 380. l.) és máshol (*Antidürring*) meg is jelöli ezeket az eredményeket a formális logikában és dialektikában. Ama bizonyos gyermekbetegségben szenvedő kartársainknak ez azután elég is arra, hogy diadalmasan megállapítsák: „A modern polgári bölcseleti rendszerekre pedig kár is lenne sok szót vesztegetnünk; untig igazolást nyert, hogy lényegében semmi újat nem produkáltak”. Nos, mi úgy véljük, hogy mégse ártott volna pár szót szólni. Pl. egyrészt arról, hogy nem Engels volt az, aki a filozófiát elparentálta, hanem — *Feuerbach*, aki szerint „végeredmény-

ben odáig kell jutnunk, hogy az embert tegyük a filozófia dolgává és hogy magát a filozófiát megszüntessék, mert csak akkor lesz a filozófia az emberiség ügye, ha megszűnt filozófia lenni.“ (*Wider den Dualismus von Leib und Seele*, 413. l.), — másrészt arról, hogy azok a bizonyos polgári bölceleti rendszerek, amelyek bizonyára szerzőnk szeme előtt lebegnek, ugyanazon a véleményen vannak, mint Engels, hogy „minden más felolvad a természet és történelem pozitív tudományába“ (*Antidürring* 11. l.), — azzal a különbséggel, hogy e pozitív tudományokkal szembeállítva a filozófia tudományát, az nem a formális logikából és dialektikából, — hanem a formális logikából és ismeretelméletből áll. S ezzel könnyen ki lehetne mutatni azt is, hogy ezek a polgári filozófusok radikálisabbak (és valóban azok is a fenti gyermekbetegség értelmében) Engelsnél, mert hiszen az ismeretelmélet tárgya csupán a megismerés lehetősége és határai, míg a dialektika „a természet, emberi társadalom és gondolkodás általános mozgás- és fejlődés-törvényeinek a tudománya“ (*Antidürring* 144. l.); s ehhez a Naturdialektikában még szükségesnek tartja azt is megjegyezni, hogy a fenti gondolkodás tudománya: „történelmi tudomány, az emberi gondolkodás történelmi fejlődéséről szóló tudomány.“ (190. l.) A materialista dialektikában, ami tudniillik „megmarad“ a filozófiából, tehát benne van természettudomány, közgazdaságtan, szociológia, történelem, filozófiatörténet, stb., stb., azaz az összes eddigi tudományok. Hogy ez már nem a régi értelemben vett filozófia? Persze, hogy nem! Az a filozófia csak fogalomtudomány mert lenni, azaz rendszerezte az egyes speciális tudományágak alapfogalmait s ezzel úgy látszott, hogy a tudományok fölött áll, a tudományok tudománya lett. Ezzel szemben a dialektikus materializmusnak, mint maradék-filozófiának a viszonya az egyes tudományágakhoz az azonosság és ellentétesség viszonya. A dialektikában benne van minden speciális tudományág és minden tudományágban benne van a dialektika. A filozófia fogalma tehát nem szűkül, hanem kitágul, a filozófia nem megszűnik, hanem megváltozik.

A filozófia tagadása azonban eddig a pontig talán ártatlan mulatság volt; de a balodaliság álarcában határozott ellenforradalmi támadás rejlik, ha azt állítjuk, hogy a modern polgári bölceleti rendszerek semmi újat nem produkáltak. „A filozófia az osztályharcok ideológiai kiserőjelensége, — írja *Mehring* (*Zur Geschichte der Philosophie*, 25. l.) — egyike azoknak az ideológiai formáknak, amelyekben az emberek ezeknek a harcoknak tudatára jönnek és azokat megvívják... Csak az osztályharcok történetéből esik választó és megkülönböztető fény a filozófiai rendszerek látszólag áthatolhatatlan tömkelegére...“ Elképzelhető-e ezek után, hogy az a polgárság, amely eddig a történelemben soha nem látott arányokban és kétségbeeséssel vivja harcát a feltörekvő osztályok ellen uralma és rendszere fennmaradásáért, filozófusait átengedné szórakoztató üres játszadozásnak és nem venné igénybe őket, hogy uralmukat, azok új formáit és az új formák létjogosultságát igazolják? És nem látjuk-e azokat az erőfeszítéseket, amelyeket a polgári gondolkodók elkövetnek, hogy lehetségessé tegyék a lehetetlent: hogy bizonyítsák a fennálló rendszer örökkévalóságát? Gondoljunk csak a modern német értékelméletre, a marburgi-iskolára, az existenciától függetlenített érvénytanra, a normatív öntudat elméletére... Vagy még közelebbről, gondoljunk a fasiszta dialektikus ideáлизmusra, a német fajelméletre, a naturalista történelemszemléletre, *Spamm* universalizmusára, *Forsthoff* totalizmusára, *Ucküll* biológizmusára, stb., stb. Önmagát (vagy inkább osztályát) csalja meg az, aki ezekben az elméletek-

ben régi gondolatrendszer felmelegítését, variációit látja, nem pedig az osztályharc új fázisának új filozófiai kifejezését, — a polgárság önelentmondásnévültségét, örökérvényűségét, feltétlen megbonthatatlan-ságát, minden mást maga alá rendelését hirdető ideológiai fegyvereit. Mit tartsunk tehát arról, aki azt kívánja tőlünk, hogy behódoljunk ezeknek a fegyvereknek és ne vegyük fel velük a harcot, ne leplezzük le lényegüket és funkcióikat, — esetleg még nehezebb és „unalmasabb“, könyvekben, mint a kivételeknek feltüntetett Antidühhing vagy a Materialismus und Empiriokratizismus? Még akkor is, sőt akkor annál inkább, ha „a negyedik rendből hiányzik a filozófiai érdeklődés és az u. n. művelt rétegeknél is háttérbe szorul?“

BUCSU TRENCNIK MIHÁLYTÓL

Irta: ERDŐHAZI HUGÓ

Szerette őt a fű és hullámzó mező,
a határ lepkéje volt, hogy fáról-fára
szállt, a messze dombokról úgy gurult
hazafelé a széllel, mint rongylapdája.
Elmondom róla most, hogy Várföldön lakott
rosszgyomru szellérek között, —
hogy nyár égette a kalászos okos fejét,
kilenc évet számlált rája anyja,
ki nem sirt, hogy most meghalt,
csak egy fáradtszárnyú veréb röptét
figyelte, ő szállt ott, ott megy el a Miska,
fölpuffadt arcát ott viszi a kövér
felhő, kék szemei szétfolynak az égen,
vajjon merre kiált most zsiros kenyérért;
az iskolában szűk volt neki a pad,
nagy mezők között lakott
és zöldhátú dombok felett rikoztzott,
elmondom róla, hogy sokat szenvedett
kilenc év alatt és ha aludt,
salétromvirág borult szőke fejére —
reggel kakással ébredt, gyümölcsfák
ágaival ölekezett, vadalma ízével
indult napi útjára,
most, hogy halott a Miska, gyerekek,
menjetek a várföldi szellérházak közé
és keressétek meg a szenvedésbe borult
anyát, ezért hálás lesz nektek, —
a határmenti táj fái alatt keressétek
Miska hangját, ő itt maradt azért,
mert örök élete a földben,
hol alszik és álmodik a földről,
vadalmák ízéről, a meséről:
élt egyszer egy Trencsik Mihály,
éjjel mindig izzadt, nappal koplalt
és örült, mint a virágok és az állatok
szélfedelű mezőkön
és csókot rejtegető bokrok alatt...

EINSTEIN ÉS A TUDOMÁNYOS ELMÉLET (II.)

Írta: SZERB GYÖRGY (Bécs)

Alábbi fejtegetéseink közvetlenül nem vonatkoznak a relativitás elméletre s ezért azt csupán legáltalánosabb vonásaiban jellemezzük. Az u. n. newtoni (klasszikus) fizika felfogásában a mozgás anyagi pontok mozgása minden változástól független abszolút térben és időben; a mozgás, (helyesebben: a mozgásváltozás) oka a tömeg távolhatásából, vonzásából eredő erők.¹ E felfogás merev formalizmusa nem számolt eléggé a világegésszel, mint összefüggéssel, s ugyanakkor, mint szüntelen változással, ahol semmiféle értelemben sem tételezhető fel olyan állandó pozíció, mely feltétele lenne valamely anyagi pont minden egyéb mozgáson túli abszolút helyének, vagy mozgása abszolút sebességének meghatározására. Az összefüggések következetes végig gondolása így nem tűri meg a „független“, az „abszolút“ tér és idő fogalmát. Jellegzetesen optikai (és elektrodinamikai) jelenségek következei, nevezetesen, hogy a fény nem végtelen sebességgel terjed, (amit azelőtt is tudtak) és hogy a fény terjedési sebessége független a fényforrás mozgásától, (amit újabb kísérletek igazoltak) arra vezették Einsteint, hogy a természettörvények (képleti, nem pedig mennyiségi) állandósága bármilyen mozgást végző testrendszer környezetében, illetve erre a testrendszerre vonatkoztatva² csak akkor tételezhető fel, ha az abszolút idő (majd az abszolút tér) képzetét elvetjük és ehelyett a folyamatot a térből és időből egyesített „tér-idő-kontínuumba“ helyezzük, mely ugyan a mindennap jelenségeihez szokott szemléletünk alapján „elképzelhetetlen“ de tudományosan szükségeszerű konstrukció (amolyan négy dimenziós tér, melynek negyedik dimenzióját az idő-mennyiség teszi). Ennek az összefogó felfogásnak nyilvánvaló következménye, hogy a négydimenziós tér nem üres és nem kvalitátnélküli, hanem tulajdonképpen egység az anyaggal s az utóbbi minden tulajdonságának foglalata, tehát nemcsak a „metrikus-gravitációs“, hanem az „elektromagnetikus“ anyagé is. Ezek szerint, ha térről beszélünk — Einstein szerint — az anyagot is értjük. Az anyag tulajdonságai a tér tulajdonságai s a tér ilyen fizikai állapotait Einstein „mezők“nek nevezi. Ezen a ponton kapcsolódik azután a relativitás elmélet³ Einsteinnek az elméleti módszerről való felfogásának igazolásába.⁴ A tér — mint mondtuk, — nem üres, nem közömbös, hanem „fizikai állapotai“ vannak s az egyes fizikai állapotok a „mezők“. Ilyen mező a „gravitáció“, mely a testek mozgásának az oka.⁵ Van azután a szóbanforgó jelenségeknek megfelelően „elektromágneses mező“;⁶ s még egy „mezőalakulat“, mely az elektromos elemi részek (elektronok és protonok) vezi. Ezen a ponton kapcsolódik azután a relativitás elmélet³ Einstein-következőképpen érvel: a mezők fogalmához, a bennük foglalt törvény-szerű kapcsolatokkal egyetemben matematikai megfontolások alapján jutott, mégpedig úgy, hogy mindig a matematikailag legegyszerűbb fogalmat kereste.⁷ Ez az egyik. A másik, hogy a mezőfajták száma korlátolt s „a matematikailag létező egyszerű mezőfajták s a köztük lehetséges egyszerű egyenletek korlátolt száma az elméleti kutatók ama reményének (!) alapja, hogy a valóságot mélységében ragadják meg“. (I. m. 185. o.)

Az érvelés meggyőzően hangzik: a lehetséges (legegyszerűbb) esetek száma mezőfajtánként 1-re redukálódik, tehát a természetnek sem

lehet más választás, mint a matematikai koncentrált tiszta gondolat döntését elfogadni. És mégis a „jogosult remények“, a „véleményem szerint“, a „bizalom igazolása“, a „tapasztalataink szerint“ s más hasonló szubjektív tekintélyi alátámasztásokban és biztatásokban a bizonyító eljárás önmaga-érezte fogyatékosága ütközik szembe. Szembetűnő az is, hogy az érvelés mindvégig szigorúan elméleti s a gyakorlatra (kísérlet, ipar) való hivatkozást nem ismeri. Nem mintha a gondolatmenetben nem merülnének fel olyan mozzanatok, melyek következetes szemmel tartása rávezetne a probléma helyes megoldására. Hisz' olvasunk pl., hogy a „következményes tételek“ (Folgesätze) azok, melyeknek tapasztalatainkkal meg kell felelniök. Ezt természetesen nem úgy kell érteni, hogy csak azoknak a tapasztalati tényeknek kell megfelelniök, amelyekre ezeket a feltevéseket szabták, hanem az elméleti rendszer érvényességét ép' az dokumentálja, hogy azok olyan tapasztalatoknak is „megfelelnek“, melyek a további technikai fejlődés által megismertetett új jelenségeken alapulnak. Másik mozzanat: a mezőfajták száma. Végre is az elektromosság nemcsak matematika, „amely benne — Einstein szerint — megnyilatkozik, de belőle le nem vezethető“, hanem elsősorban tapasztalt jelenség. Mintahogy az elektron és a proton sem egyszerűen matematikai formulák kiemelt mennyisége, zárjeles kifejezése, hanem realitás, tapasztalat. Minden matematikai leegyszerűsítés sem akadályozhatja meg, hogy a természet megismerésünk számára új „térállapotokkal“ ne szolgáljon s mindegyik ne forradalmasíthassa az egész elméleti épületet. Az elektromosság sem volt mindig ismeretes; (az elektronról és protonról meg egyenesen csak pár évtizede tudunk!) Végül pedig maga Einstein is kiemeli, hogy: „minden ismeret a valóságból, a tapasztalattól indul ki és abba torkol“. Az utóbbi kijelentés az egyik (a materialista) Einstein; a másik Einsteinnek azonban a valóság mégsem elég lényeges. Elmegy mellette, mert a modern fizika törekvéseinek megfelelően a lényeget csak a matematikai formulázásban akarja látni.

Természetesen, Einstein minden érvelése annak a kérdésnek a kikerülése is, hogy a gondolkodás autonómiája mellett a gondolkodás mégis hogyan ragadhatja meg a valóságot „mélységében“, s hogy ilyen körülmények közt a matematika kalauzolásával nyert fogalmak és leegyszerűsítések hogyan teszik lehetővé a tárgyi valóságban való nagyfokú, „mélységig“ menő eligazodást. Hiszen, ha az alapfogalmak csak sémák és fikciók, ha a matematika csak kalkulusok variálása, akkor a gondolkodás megy a maga (autonóm) leegyszerűsítő útján s a természet is a magáén s így bármilyen komplikált lehet. Einstein azzal, hogy erre a szubjektív álláspontra helyezkedett, tulajdonképpen felégette a hidat a megismerés és a tárgyi valóság között, illetve tudatbeli formájának, az ideáknak egységes világában, magáévátéve ezzel a polgári fizika Kant-i és Plátó-i metafizikából kombinált felemás világképét, amelyben éppúgy helyet foglal az objektív viszonyok meg nem ismerhetősége (a Kant-féle Ding an sich), mint az elméleti ideák plátói külön világa, melyek „a valóságból le nem vezethetők“ „bizonyos értelemben azonban megfoghatók“. Mintahogy nincs logikai csatorna, melyen a valóság a tudatba átszivároghatna, ezért a valóságban hiábavaló minden hivatkozás a gondolat-konstrukciók korlátolt számára: nincs semmi biztosíték arra, hogy a fizikai-matematikai világkép nem pusztán szimbolikája csupán annak, ami mögött esetleg valami van, melyről azonban semmit sem tudunk, illetve amiről tudunk valamit, amögött (objektive) nincs semmi.

Jellemzi még Einstein közvetítő jellegét a fizikai klasszicizmus és a modern áramlatok között, hogy „hisz” a determinizmusban, a kauzális törvényszerűségben, (I. m. 41. o.) a tárgyi világ legalább sematikus ábrázolhatóságában (az u. n. fizikai modelben), vagyis Einstein fizikája materialista szellemű is. Am ép’ ezen a ponton következik be a fizika természetes szükségletei s az egyoldalú tulhajtás elkerülhetetlen következményei közt az összeütközés, ami ismét a polgári fizika *Planck* által oly kitűnően jellemzett válságáról tesz tanuságot.⁹ A gondolat autonómiája esetén u. i. nem követelhető, hogy fogalmainkból a tárgyi valóság modeljére feltétlenül áttérhessünk — feltéve, ha a model szó nem csupán szólam, hanem a valóság konfigurációját akarja ábrázolni, nem pedig „puszta analógiák”¹⁰ és tényleges megfigyelések, azaz egymásba olvadó szubjektív és objektív mozzanatok statisztikai összefüggése. A nehézségek a relativitás elmélet további követelésénél jelentkeznek. (I. m. 185. o.) A relativitás elmélete (az anyag sokféle megnyilvánulásainak egységesítése tér ill. mező-egyenletekben), olyan absztrakció, mely alapjaiban „kizárólag a tér folytonos függvényeivel dolgozik”. „Az ilyesféle mező-elmélet legnehezebb pontja az anyag és az energia atomszerkezetének megértésében” vagyis abban áll, hogy hogyan lehet áttérni a tér ugyyszólván szilárdság nélküli folytonosságából egy másik (diszkrét) vonásra, bizonyos lokalizált fix sűrűsödéseire, melyek mintegy részekre tördelnek. Vannak talán a folytonosságra alapuló elméletnek olyan „levezetett következményes tételei”, melyek találnak az atomvilág viszonyaira. Az elméletnek, mely ezzel a szükséglettel kezdetben talán nem számolhatótt, segítségére jött a modern kvantumelmélet *de Broglie*, *Schrödinger*, *Dirac* nevéhez fűződő formájában, mely a testecskék (elektronok és protonok) viszonyait folytonos hullámfunkciókkal próbálja értelmezni, oly módon, hogy feltételez egy hullámfrontot, amelynek egyes, az egész térre kiterjedő hullámai szünetlen mozgásában a csomópontok (helyesebben kis területű „hullám-csomagok”) (Wellenpakette) átmeneti állandósága képviselné — mondjuk — az elektronok állapotait. Ez az elmélet magában foglalja a „diszkrét” elemeket, a korpuszkulumokat is. A két elmélet összeolvasztása eddig — bár egyes pontokon megindult — még nem sikerült. Elsősorban nagy az eltérés a két elmélet közt a valóság modeljének felfogásában. A hullámmechanika egyenletei nem tartanak arra számot, hogy a korpuszkulumok „matematikai modelljét” nyujsák. „Ezek az egyenletek csak annak a valószínűségét próbálják meghatározni, hogy valamely mérés esetén egy bizonyos helyen és egy bizonyos mozgási állapotban, ilyen alakulatokra bukkanunk.” (I. m. 186. o.) Másrészt ez az elmélet, mely a Heisenberg-féle képszerűségellenes felfogással szemben bizonyos képszerűséget visz az atomvilágba, még azzal a különöséggel rendelkezik, hogy ezt a „képszerűséget” csak úgy érheti el, hogy a hullámfolyamatot nem a 3 illetve 4 dimenziós, hanem egy u. n. konfigurációs térbe helyezi, melynek dimenzió-száma a szereplő korpuszkulumok számával korlátlanul nő.¹¹ Mindenesetre igen drágán megvásárolt szemléletesség az, melynek modelje ilyen távol áll a „szemlélt” világtól, aminek realitását tagadja s nagy mértékben hasonló a „tiszta gondolat” (matematika) által teremtet világ tájképéhez. (Érthető ezután, ha ez az apparátus csak bizonyos állapotok *valószínűségére* tud következtetni).

A mindenképp csak kialakulás stádiumában levő hullámmechanika máris rendkívül sok eredményt mutat fel.¹² Megmagyaráz eddig érthetetlen jelenségeket és előre bejelent még ismeretleneket.¹³ Einstein mégis fenn-

tartással él: a benne ható tradíció vagy hajlam — a „fizika lényegében materialista szelleme“ — nem tud belenyugodni a valóság modeljének elsikkasztásába. Viszont milyen eszközök állnak rendelkezésére azt megvédeni, ha teljesen a szubjektív oldalra állott? „Meg kell vallanom, hogy én ennek az interpretációnak csak átmeneti jelentőséget tulajdonítok. Én még (!) hiszek a valóság modeljének lehetőségében, vagyis olyan elméletben, mely magukat a dolgokat s nemcsak fellépésük valószínűségét ábrázolja.“¹⁴ A kijelentés férfias és minden-szubjektív hangsúlya mellett — megint csak óhaj s következetlen. Mert hogyan lehet egyesíteni az (átvett) idealista elveket a természetmagyarázat materialista értelmezésével? És hogyan lehet beolvasztani a hullámmechanika egyelőre idealista képzetekkel át meg átszótt mechanizmusát a rel. végeredményben materialista törekvéseibe? A rel. elmélet u. i. célkitűzésében, mint a klasszikus fizika ellentmondásainak kritikája és azoknak általánosabb érvényű törvényszerűségben való (szintetikus) megszüntetése¹⁵: materialista. Bizonyos fogalmazásaiban, egyes alapfogalmaiban, axiómaiban¹⁶ lehet idealista, de az elérhető legáltalánosabb törvényszerűségek, a világ alapvető („legegyszerűbb“) szerkesztésének keresésében: materialista.¹⁷ („Nem a dolgok, hanem mozgásuk törvényszerűsége az, ami materialista“, — mondja Uljanov, Hegel logikájával kapcsolatban.) A makacs idealista elemek egyrészt onnan erednek, hogy a „materialista szellem“ egyben nem tudatosan dialektikus is, másrészt, hogy az elmélet számára *szükséglet* az elektromos-atomisztikus folyamatok beolvasztása a „tér egységes strukturájába“, viszont ez utóbbi folyamatoknak a polgári tudomány kollektivumában csak gyökeréig átidealizált értelmezése áll rendelkezésre. Ezért van teli idealista csökevényekkel az Einstein-féle tudományos elmélet.

A logika szerepe Az idealista felfogás szerepének alapvető magyarázata az, hogy a tapasztalatok elmélet-robbantásai és következményei ellenére is a polgári tudomány fogalmi szerkezete még nagy mértékben merev s a kutató azt hiszi, hogy annak merevnek is kell maradnia. A logika a XX. század kutatója számára *lényegében* még mindig az u. n. arisztoteleszi, valóság-tartalmatlan formális logika, különösen, ha a kutató a megismerés apparátusával foglalkozik, mely a mai fizikusnak pl. problémája. Ez a felfogás „formalizmusát“ alkalmazhatja a külvilágra, de mivel nem tartalmaz ismeretelméletet¹⁸ ebből a fogalmakat nem tudja levezetni. A tiszta matematika képzetektől távol álló fogalmainak a tapasztalatra való ilyen szükségszerűen rejtélyes alkalmazását „értelmezés“ címen könyveli el. Lássuk azonban, hogy a két világ, a bel- és külvilág közt a összefüggés (helyesen: összefüggéstelenség) tényleg ilyen rejtélyes-e? Mi a gondolkodás, a tudat? Honnan ered az embernek az a képessége, mely bizonyos fokú mozgási szabadság ellenére¹⁹ is a valóság összefüggéseire vezet. Ez az eredet a valóságban nagyon szerény. A társadalmi munka emberének, a társadalmi embernek — már pedig ez az ember! — jellegzetes gyakorlati, szervező eszköze: a beszéd, más oldalról, mint tudat jelentkezik. „A beszéd olyan régi, mint a tudat, a beszéd a gyakorlati, más embernek is létező, tehát számomra is létező, valódi tudat és a beszéd ép' ugy, mint a tudat csak a más emberekkel való érintkezés szükségletéből, kényszeréből keletkezik“ — állapítja meg a *Deutsche Ideologie*.²⁰ Ime milyen „természetes“ módon kerül a fogalmi formalizmus, a fikció a külvilágból a „szellembe“, a realitásból az idealitásba. A társadalmi termelés szervezetének egyik mozzanata és eszköze, a beszéd a termelés növekedésével mind-

inkább előtérbe nyomuló munkamegosztás következtében fejlődik „ön-álló” munkaeszközzé és móddá, tudattá — majd szellemi munkává (elméletté) a testi munkával (a gyakorlattal) szemben. Az eredetileg szavak cselekvésének „viszonylatait” a néma beszédben (a tudatban), mint viszonylatok „fogalmait” látjuk viszont — vagy szárazabban: mint a tárgyi valóság elvont összefüggéseit és tulajdonságait. Ez a fogalmak „logikai” leszármazása a tapasztalatból, ha nem is ad hoc, az időszerű tapasztalat alkalmából és közvetlen céljaira, hanem mint sok ezer éves történelmi folyamat. A görög „logosz” beszédet is jelent, sőt elsősorban értelmes, eszes beszédet. Korszakunk individualizmusa azonban kiszakítja gyakorlati összefüggéséből és ködös, misztikus magasságokba emeli mint Világésszt, és ugyanakkor — a végletek érintkeznek! — mint szabad kitalálást és formalizmust. A matematikai módszert rendkívüli eredményei miatt különösen legendás légkör veszi körül. Csodát látnak benne; különösen rejtélyesnek tűnik fel az a párhuzamosság, mely az (absztrakt) matematika és a (konkrét) fizika legujabb fejlődésében mutatkozik. Mi azonban a matematika? Kétségtelenül „kalkulusszerű” manipulációkkal az emberi gondolkozás teljesítő képességét ép’ úgy fel lehet fokozni, mint az emberi izom-munka teljesítő képességét gépek alkalmazásával. Ezt azonban a matematika semmiesetre sem azért éri el,²¹ mert konkrét fogalmainkat puszta formalizmussal, kalkulusokkal váltja fel, hanem azért, mert ezekben a kalkulusokban, ép’ úgy mint a fejlettebb matematikai fogalmakban (pl. függvény, határtérték) történeti folyamatként szintén világ-tartalom halmozódott fel, nevezetesen az objektív világ szerkezetének másolásából sűrített tapasztalat, mely kalkulizálásra alkalmas.²² Ez az igen egyszerű magyarázata annak, hogy a „természet strukturájának egyszerűsége matematikaszerű.” (I. m. 183. o.) Ezek a formalisztikus és metafizikai hagyományok mindenesetre gátolják az elmélet jellegének tisztázását.

Menekülés a képzetektől. Egy másik, ebből a szempontból igen gátló mozzanat abból a meggondolásból ered, hogy bár a valóságos világ képe *másmilyen*, mint szemléletünk világa, mégis elméleteinkben, melyek a világ összefüggéseit leírják, a szemléletünk-ből eredő „képzetek” illetve ezekhez közelálló „eredeti fogalmak” nagy szerepet játszanak. Ilyen képzeteink: pl. az anyagi részecske-kép és a hullámkép; miért is mindakettő csak az analógia jogát igényelheti, mely egyszer beválik, egyszer nem — érvel Heisenberg.²³ A képzetek és fogalmak tehát csak munkafeltevések, ideiglenes hidak a „magasabb” fogalmak megalkotásához és csak annyiban szerepelnek, amennyiben a tiszta-matematikai összefüggések igazolják. A legmagasabb cél: a matematikai konstrukció s megfelelő matematikai fogalmak megtalálása, (melyeket egyrészt igazol a tapasztalat, másrészt már távol állnak minden antropomorf képzelettől), csak a reális világ vonatkozásai lehetnek.²⁴ Nagyjában ez az a gondolatmenet, mely az elmélkedő fizikust a legszélsőbb szubjektivizmus oldalára állítja, (amely számára, mint látjuk, a matematika képében jelenik meg) ép’ az objektív összefüggések leírása érdekében.

Nyilvánvaló, hogy a matematika fogalmi jobban megközelítik a valóságot, mint az „antropomorf” képzetek, tehát a matematikai felfogás haladás az objektív valóság hű másolása felé; mert vajjon mi objektivebb képzelhető el, mint az a tárgyi alap — a szerkezetiség — amit a matematikai fogalom nyújt? A polgári gondolkodó azonban mégis helytelen logikával él. És pedig: A régi „képzetektől” vezérelt

megismerés sem volt valahogy semmis és érvénytelen, nem volt valótlanság; bizonyos fokig, bizonyos oldalról a valóság összefüggéseit „dolgoit“ tikröztette vissza: persze tökéletlenül, amit azután a megismerés fejlődésével tökéletesebb adatokhoz jobban igazodó, exaktabb képzeteknek kellett felváltani.²⁵ „Az a nehézség — panaszoja Einstein —, hogy nyelvünk olyan szavakkal kénytelen operálni, melyek szétválásuk hatatlanul az eredeti fogalmakhoz füzödnék“. (I. m. 231. o.) Persze ez nemcsak ideiglenes tény és fogyatékoság: mert amihez viszonyítja: a matematikai ideál, a tiszta — emberi képzet-vonatkozások nélküli — matematika puszta illúzió. Mintahogy nincsenek abszolút tiszta, úgyszólván desztillált fogalmak (a dialektikában), mert a viszonylatok is, amiket jelölnek — összetettek, ugyanigy nincsenek abszolút tiszta matematikai fogalmak sem. Egyrészt a matematika sohasem teszi ki az egész tudásunkat, hanem mellette képzetek és „eredeti fogalmak“ is résztvesznek fizikai világképünk rendszerében, másrészt a „természet matematikai felfogása“ is, — s ez áll a tiszta matematikai összefüggések felfogására is — képzetekkel és „antropomorf“ fogalmakkal jár.²⁶ Végül az következik még ebből, hogy egy bizonyos matematikai megoldás sem igényelheti a véglegesség, az abszolút tudás tekintélyét, melyet szükség szerint a valóság más és hivebb leírása nem követ — mintahogy az abszolút valóság csakis a relativ valóságok végtelen sorából tevödhetik össze. A matematikai megoldások is kiigazításra szorulnak, mert azok is csak vonatkozások sűrítései (fogalmak és képzetek!) s csakis azokat adhatják vissza. A legjobban bizonyítja ezt a kvantumfizika matematikai „formalizmusa“, mely eredményét — bizonyos atomjelenség valószínűségének megállapítását — csak azáltal éri el, hogy mai stádiumában lemond „a jelenség tér-idöbeli lefolyásának *objektív* megállapításáról.“²⁷

A gondolat mozgási szabadsága Említettük már, hogy a gondolatnak *valóban* van bizonyos mozgási szabadsága s ez nagy mértékben alkalmas az idealista elképzelések megerősítésére. Ha a fogalmak csak a tárgyi valóság mozgásának képmásai, hogyan magyarázzuk például azt a tényt, hogy teljesen homályos és tisztázatlan alapfogalmakból kiinduló tudományágak hatalmas fejlődést és messzire kiható eredményeket érhetnek el. Sőt tovább menve, történelmileg szabály a tudományokban: hogy előbb történnek az eredmények, s csak aztán tisztázódnak az elvek. (Einstein valahol a megismerés lépéseit általában „valami érthetetlennek egy másik érthetetlenből való levezetésével“ jellemzi.²⁸) Jellemző példa erre a differenciál és integrálszámítás, a természettudományi kutatás ezseniális segédeszköze, mely már szélesre kidolgozott diszciplina volt, amikor még azt hitték róla, hogy az u. n. infinitezimális (végtelen kis és végtelen nagy) mennyiségeken alapszik.²⁹ Vagy mit szóljunk ahhoz, hogy a XVIII. században *Maupertuis* nagy horderejű felfedezését, a legkisebb akció (hatása) elvét azzal indokolta meg, hogy nemcsak a fénynek, (melyre előbb már Fermat alkalmazott hasonló törvényt), hanem a mozgó testnek is az isteni szellemhez méltó tökéletességet kell felmutatni? A dialektikus gondolkodásban nem jártas fizikust megtéveszthetik ezek a tények, mert nem tud különbséget tenni bizonyos ideológiák és a cselekvés valóságos „elvei“ között. Amit Uljanov felhoz, hogy „a filozófusokat nem szabad cégérek szerint megítélni... hanem arról, hogy az alapvető elméleti kérdéseket a *valóságban* hogyan oldják meg... és hogy... utódaik mit tanultak tőlük“,³⁰ a fizikában ugyis variálódhatik, hogy az elvek

gyöngye szubjektív, idealista állványzata mögött van egy reális *mag*, mely talán egyoldalúan, de bizonyos határig mégis a tárgyi valóságot tükrözteti — persze ennek nem kell kimondottnak lenni (a „kimondás“ ép' a későbbi (elv)-tisztázás feladata.) A (dialektikus) fogalmaknak tényleges mozgási szabadsága ép' a valóságot követni tudó „simulékonyságukból“³¹ ered, ez az „önmozgás“ teszi azt, hogy a valóságot objektíven, materialisztikusan tükröztethetik, de szubjektíven és idealisztikusan is. A természet-tudományokra vonatkoztatva: ezeknek „természettől materialista szelleménél fogva“ az idealista vonal — mely ugyan „üres virág“... „de az emberi megismerés élő, termékeny, igaz, hatalmas, mindenható, objektív, abszolút fáján“³² — sem nem pusztá „képtelenség“,³³ sem nem nélküli abszolút módon a tudomány fejlődésének feltételeit. Bizonyos ponton azonban mindenesetre elzárja a tudatot a fejlődés szükséges lépéseinek felismerése elől. Ez jellemzi éppen a modern polgári fizika válságát, melynek agnoszticizmusa erényt csinál a gyöngeségéből.

A kvantumfizika Persze nem szabad elfeledkeznünk a modern irányzat kialakulásánál latba eső „tárgyi“ okokról sem, bár ezzel a kvantumfizika röviden alig tárgyalható komplikációinak területére lépünk. Ismeretes a kvantumelmélet amaz alapténye, hogy nemcsak lényekszerveink, de mérőeszközeink sem regisztrálnak soha folytonos folyamatokat, miután a tapasztalható (energia) változások ugrással történnek. „A természet változásai — mondja Planck — nem folytonosak, hanem robbanás szerűek.“³⁴ Így az energia diszkrét értékei jelentik azt az elvi határt, amelyen túl nem mehet az elmélet tapasztalati ellenőrzése, mert a tapasztalat semmiképpen sem nyújt felvilágosítást arról, ami a diszkrét értékek között történik. A „tisztá“ gondolatokkal azonban konstruálható egy olyan kép vagy model (pl. a hullámrendszer s az ennek megfelelő egyes hullámok), mely túl megy a részekre szagatott világ horizontján s ugyanakkor — ha csak valószínűségi érvénynyel is — de a világ összefüggéseit adja. (Természetesen ezek a még ismeretlen területre kivetett képzetek és fogalmak is valóság-tartalmak halmazai. A fogalmakban rejlő mozgás, másszóval a fogalmak „simulékonyága“ ép' az a tulajdonság, mely alkalmassá tesz őket a valóság mozgásának másolására, — egyszersmind azonban szubjektíve az idealista eltévelyedésekre is.)

A kvantumelmélet másik konzekvenciája még messzebbre viszi a fizikusokat a tárgyi világtól. Az atomvilágban a mérést és a megfigyelést egy a makroszkopikus alakulatok világában elhanyagolható jelenség kíséri. A mérés folyamata itt Heisenberg és mások szerint — ellenőrizhetetlen mértékben „megzavarja“ a kísérlet folytatását. Hogy erről a „bizonytalansági“ mozzanatról némi képet kapjunk, álljon itt a következő példa: Meg akarjuk határozni egy elektron helyét s ecélből a mikroszkopban megfelelő rövid hullámú fényvel megvilágítjuk; a fénysugár elektronnól visszapattanó eleme (a photon) azonban azonos dimenzióju az elektronnal, minek következtében az összeütközés nem múlik el nyomtalanul, hanem a photon hatalmas lökést ad az elektronnak s ez a lökés eredeti sebességét megváltoztatja. Azonkívül: a megfigyelt tárgy és a megfigyelő (ez utóbbihoz hozzáértve a mérőeszközöket is) egyetlennel, a kísérlet eredménye szempontjából egymástól elválaszthatatlan komplexumot alkotnak, vagyis a folyamat objektív oldala nem határolható el a szubjektív oldaltól. Erre a helyzetre a modern fizikusok különleges izgalommal s az idealista következmények levonásával reagálnak.

Heisenberg a régi ismeretelméletek amaz „alepvető meg gondolásainak“ tanulmányozását ajánlja, melyek a „világ szubjektumra és objektumra való szétválasztásának nehézségeiről“ szólnak; s ezért a filozófiai rendszerek tanulmányozását a modern fizika elemi szükségletének tekinti³⁵. Jeans³⁶ új, a szellemet és az anyagot — az észrevevő szellemet s az észrevett anyagot — feltétlenül felölölő világképet követel, mely ideaszorúbb (ideeller) jellegű kell hogy legyen, mint az eddigiek. Ezek szerint „a bizonytalansági“ mozzanatban összefoglalt tapasztalati tények kényszerítének a modern fizikusokat az idealista megoldások útjaira? Nem! — Ha u. i. tüzetesebben szemügyre vesszük az előbb felhozott elektron-mérési kísérletet, berendezésének egész Heisenberg-féle tagolásában (mely a mérőfelszerelést egészében a megfigyelőhöz, a szubjektumhoz csatolja) akkor kiderül, hogy ez a tagolás nem tisztázott s ebben a tisztázatlanságában az idealista következtetés előre beállított. Ha tekintetbe is vesszük ama klasszikus mechanika számára hallatlan körülményt, hogy megfigyelő és megfigyelt az események mozzanatainak (valószínűségi) meghatározása tekintetében egy komplexumot alkot, akkor is a szubjektum (vagyis lényegében az érzéki adatokat összehasonlító, szembeállító, az összefüggéseket megállapító megismerési szerv: a tudat) képviselésére elfogadhatatlanul bönök tűnik a kutatónak mérőfelszereléseivel való együttese. Már említettük Planck ama megállapítását, mely szerint a modern indeterminizmus kialakulására jelentékeny — és bevallott — befolyást gyakorolt a szabadakarat (!) példája. Ezért talán nem tévedünk, ha a „bizonytalansági“ mozzanat szubjektumot és objektumot egyesítő elrendezését az idealista felfogásu cselekvés mintaképére és értelmezésére vezetjük vissza. A cselekvés (s a megfigyelés is az) minden pillanatban befolyásolja a folyamatot, tehát hol lehet (kérdezi az idealista) „tisztá“ objektivitás és hogy lehetnek objektív törvények? (A materialistát mindez nem gátolja abban, hogy munkatermelésének közbeeső folyamata, a megismerés céljára objektív viszonyokat és törvényeket posztuláljon.) Természetesen az idealista számára a cselekvés vagy tisztán szellemi, vagy tisztán mechanikus. Ezért (bár minden cselekvés a tudatosan cselekvő kísérletezőből indul ki, vagyis a „cselekvő-szubjektum“ az igazi szubjektum) az idealista felfogás a szubjektum súlypontját a regisztráló szerkezetre helyezi át, amelynek pedig a folyamatba való „ellenőrizhetetlen“ beavatkozása nem cselekvés, hanem közönséges mechanikai folyamat. Materialista szemmel úgy látjuk, hogy nem a „szellem és anyag“, a „szubjektum és objektum“ új szintézise szükséges, hanem dialektikus különbségeik (s egyben összefüggésük és egységük) eddigieknél is konkrétább, tisztázottabb megállapítása. A materialista számára a szubjektum nem tartalomban tágítható absztraktum, hanem konkrétan a cselekvő, az életét produkáló ember tudata. A produkáló ember előtt pedig a dolgok kétségtelenül a „tudatától függetlenül vannak“ (Uljanov), ez előtt kétségtelen az objektív összefüggések világa, amelyhez cselekvésében alkalmazkodnia kell.

Einstein a Heisenberg-féle „bizonytalansági“ mozzanatot csak, mint kiegészítést, korrekтивumot fogadja el, mintahogy (relativitás) elméletében „a világ szubjektumra és objektumra való szigorú elválasztásának s az okozati törvény pontos formulázásának“ alapján áll. A relativitás elméletet és hullámmechanikát sok szállal egybekötő konstruktivitás ténye igazolja, hogy ezek egymásra utalt, egy szellemből fakadt elméletek. Hogy Einstein mindamelllett fenn tudta tartani egészséges „konzervatizmusát“ (vagyis a klasszikus fizika „természetszerű mate-

rialista szellemének“ megfelelő állásfoglalást) az arra utal, hogy az idealista egyoldalúság a végső határhoz közeledik. Természetesen a végső lökés ez esetben is onnan jön, ahol a tárgyi tudás a dialektika materialista felfogásával, s annak tudatos, módszeres alkalmazásával egyesül.

¹Mert már a klasszikus mechanika is megállapította, hogy nincs mód megkülönböztetni, hogy valamely test nyugszik-e vagy egyenletesen, egyenes vonalban mozog. (A Galilei-féle relativitás elv.) — ²A fizikusok az olyan testrendszereket, melyekre a mozgást vonatkoztatják, koordináta rendszernek nevezik. — ³Összefoglaló leírásunk nem mélyülhet el a „speciális“ és az „általános“ rel. elmélet megkülönböztetéséig. — ⁴A rel. elmélet részleteit illetően l. **Mód Aladár**: Materialista lételmélet, Bpest, 1934. **Einstein**: Über die Spez. und allg. Rel. Theorie, Braunschweig 1916. **Jeans**: Die neuen Grundlagen der Naturerkenntnis, 1934. — ⁵A testek mozgását, (esését) pl. a bolygók keringését eszerint nem (mint Newton gondolta) a testek tömegének távolhatása (vonzása) okozza, hanem a tér „fizikai állapota“, mely az anyagelosztáshoz kapcsolódik. Közelebbről: a tér nem sík, hanem görbület, önmagába visszatérő, (gondoljunk a gömbfelüleletre) egyenetlen s görbületeit az anyag elosztása okozza. A mozgó testeket a tér görbülete vezeti s azok abban a legrövidebb utat írják le. — ⁶Ezt egyelőre, mint a gravitációtól független alakulatot vezette be az elméletbe... s a teljes összeolvasztás, az „egységes mező“-elmélet... igyekszik megoldani“. (I. m. 244. o.) — ⁷Hogy korlátolt lehetőségeink közt megértethessük Einsteint, utalunk pl. arra, hogy a gravitációs-tér — ahogy leirtuk — tisztára geometriai elképzelés, melynek strukturális alapjait (koordináta viszonyait) a legegyszerűbb lehetőségekben véljük megtalálni. — ⁸Ezt a közvetítő jelleget kitűnően jellemzi Jeans állásfoglalása a „konzervatív“ Planck mellett, miközben álláspontja fokozatos átértékelésével mindinkább az ellentábor felfogásával kerül egy vonalba. — ⁹Szöges ellentétben azzal a felfogással, mely ezt a világképet befejezéshez közelállónak, véglegesnek tekinti. L. **Planck**: Wege zur Phys. Erk. 171. o. — ¹⁰**Heisenberg** számára az elektron és a proton s ugyanígy a hullámkép csak analógiák, melyek csupán bizonyos határértékekben érvényesek s így objektive nem léteznek. — ¹¹Mind egyik korpuszkulumba három dimenzió esik. — ¹²**L. Darrow**: Elementare Einführung in die Wellenmechanik. Leipzig, 1932. 5. o. — ¹³Többek közt a hullámmechanikával volt először lehetséges a radioaktív szétesés fizikai mechanizmusának magyarázata. — ¹⁴Hogy a Heisenberg által felfedezett u. n. „bizonytalansági viszony“ tekintetbe vételével, tehát a korpuszkulumok pontos lokalizációjának elejtésével — ez jelen fejtegetéseink szempontjából — lényegtelen. — ¹⁵A rel. elmélet matematikai sémái t. i. tartalmazzák a newtoni fizika összefüggéseit is (pl. a newtoni gravitációs törvény, l. **Haas**: Einf. in. die Theor. Phys. 1930. II. 394. o.) mint speciális eseteket, ha a föld vagy a naprendszer — mondjuk — lokális viszonyainak feltételeit alkalmazzuk rá, pl. a fénysebességet végtelennek vesszük, amit, tekintetbe véve az itt megfigyelt mozgások relativ lassúságát, gyakorlatilag feltehetünk. Ez a tény nagyon fontos. Mutatja, hogy nem helytálló Einsteinnek az a megállapítása, mely szerint „két lényegében különböző alap mutatható fel, mely a tapasztalattal messzemenően megegyezik“, mert úgy a newtoni, mint a relativitás elméletében nem egymásmellettségről van szó, hanem a megismerés, az „abszolút valóság felé“ való fejlődés két szükségyszerű, szervesen összefüggő külön-külön az objektív valóság kritériumával bíró (történelmi) szakaszáról. — ¹⁶Hogy ez végeredményben „következményekkel“ járhat az elmélet sorsára, arra fejtegetéseink utolsó soraiban utalunk. — ¹⁷Még marxista oldalról is érték régebben a speciális relativitás elméletét olyan támadások, melyek nem a lényegét érintették és sok tekintetben a jelenségek mechanikus felfogásán alapultak. L. pl. **Timirjasev** cikkét U. d. Banner des Marxismus 1926. 459. o. **Dayton C. Miller** kísérletére hivatkoztak, aki állítólag kimutatta a föld relativ mozgását az éterrel szemben, minek következtében az éter az a kiváltságos (koordináta) rendszer lenne, mely már bizonyos értelemben az abszolút térnek felel meg. Ez a felfedezés hogy-hogy-nem, azóta feledésbe ment. — ¹⁸A dialektika az a felismerés és az

a megismerési módszer, mely szerint (a világfolyamat egysége folytán) az el-
lentétek is azonosak, bizonyos értelemben átmennek egymásba, az egység el-
lentéekre hasad. (V. ö. kontinuum és diszkrét részeit: u. n. anyagi részecs-
két). Ezt a fontos pontot csak érinthetjük. Különbön utalunk a magyar ol-
vasó számára nélkülözhetetlen Jeszenszky-cikkekre a Korunkban. — ¹⁹A gon-
dolkozás bizonyos fokú szabadsága megnyilatkozik már abban is, hogy a
valóságot szubjektíven, idealisztikusan is interpretálhatja. Erről különben ké-
sőbb. — ²⁰Hogy újabb kutatások a nyelv-beszédet megelőző kéz-beszédre kö-
vetkeztetnek (l. Marr cikkét U. d. Banner d. M. 1926. 558. o.) ez nem ellen-
kezik feltevésünkkel. — ²¹Dubislaw: Die Phil. d. Math. in d. Gegenwart 2. o.
— ²²Peano pl. a természetes (egész) számok elméletét három alapfogalomból
és öt tételből vezette le. B. Russel rámutat arra, hogy Peano axiomái nem
határozzák meg szigorúan, hogy mi az „egy”, a „kettő” stb. Ezeket már előbb
ismerjük és olyan jelentésüknek kell lenniök, hogy „kezünkre, szemünkre,
orrunkra helyesen alkalmazhassuk”, vagyis azokból absztrahálnak mond-
ható (B. Russel Einf. in die Math. Phil. 9. o.) — ²³Heisenberg: Die Pys.
Grundl. der Quantentheorie 7. o. Figyelmeztetünk az állításban foglalt szub-
jektivitásra: a természetben minden egységes, csak megismerésünk tartal-
maz ellenmondásokat (v. ö. a Kant-i felfogással.) — ²⁴L. Jeans I. m. Az
Einstein idézetet a „Das mathematische Schema” c. fejezetben. Ugyanott a
Boyl idézetet: „...mintha a matematika lenne az az abécé, amellyel a termé-
szet nyelve ír”. — ²⁵Uljanov: Materialismus und Empiriekritizismus. —
²⁶Utalunk a „modell-re”, amivel Einstein a természetet ábrázolni akarja. A
„molluszka-koordináták” (l. Vieweg: Über die Spezielle und allg. Relativi-
tätstheorie 66-67. o.), melyekkel az anyag által befolyásolt gravitációs teret
leírja, szintén Einstein képzelő erejére vallanak. — ²⁷Heisenberg, Schröder,
Dirac: Die moderne Atomtheorie. Heisenberg számára a lemondás persze
végleges, de nem Einstein számára is. — ²⁸Idézve Jeanstól (Die neuen
Grundl. d. Naturerkenntniss.) — ²⁹B. Russel I. m. II. fejezet Dubislaw I. m.
³⁰Uljanov: I. m. — ³¹V. ö. Hegel: Wissenschaft der Logik 18, és 26. 37-38. o.
és Uljanov „konceptusát”. A fogalmak (főleg a legáltalánosabb fogalmak:
a logika kategóriái), mint a külső lét és a tevékenység vég'elen számú rész-
leteinek rövidítései maguk is mutatják azok mozgató elvét: az ellenmondást.
Pl.: „véges valami” az, ami a vége felé halad; „valami”, tehát nem ugyan-
az, mint „más” stb. — ³²Uljanov: Zur Frage der Dialektik. — ³³Hogy a ter-
mészettudományok idealizmusba tévedése milyen vonásokban jelentkeznek, ar-
ra itt nem térhetünk ki. — ³⁴I. m. 42. o. — ³⁵I. m. 49. o. — ³⁶I. m.: Geist
und Materie c. fejezet.

ERŐSEBB, MINT A HALÁL. „A múlt vasárnap a protestáns egy-
ház egyik püspöke Frankfurtban a következő mondattal fejezte be prö-
dikációját: „Krisztus nagy. De, én mondom nektek, hogy Führerünk,
Adolf Hitler, még nála is nagyobb!” — A németországi gyászjelenté-
sek is megváltoztak az utóbbi időkben. Az eddigi ájtatos „requiescat in
pace!” helyébe a következő, kétségkiüül vigasztaló, mondat lépett:
„Drága halottunk megtartotta Adolf Hitlerbe vetett égő hitét!” — (Po-
litikén, Kopenhága.)

SZEMITA ARCVONASÚ PRÓBABABÁK. „Sajnálattal állapítjuk
meg, hogy a zsidó divatárú üzletek még mindig megengedhetők tart-
ják, hogy kirakataikba árja vonású próbababákat állítsanak. Felhívjuk
a Birodalom kereskedelmi szervezeteinek a figyelmét erre a visszaélés-
re és szigorú intézkedéseket követelünk annak az érdekében, hogy zsi-
dó üzletek ezentúl kizárólag szemita fejű divatbabákat használjanak.”
(Der Stuermer, Nürnberg.)

KULTURKRÓNIKA

FAJVÉDELMI KÖZELEDÉS A DUNAVÖLGYÉBEN

A szélsőjobb nemzetköziségnek legfrissebb megnyilatkozása a Budapesten október végén megjelent *Rassen im Donauraum* című folyóirat első száma. A folyóirat nem került könyvárusi forgalomba, tisztára tudományos körök számára készült és Romániába egyetlen példányt küldött belőle szerkesztője: *Gáspár János dr.*, szegedi egyetemi magántanár. A folyóirat állandó munkatársai: *Dr. Method Popoff*, a szófiai egyetem biológiai tanára; *Dr. B. Skerlj*, a laibachi egyetem antropológusa; *Dr. Sc. Stefanovic*, a jugoszláviai orvosszövetség elnöke és *G. Banu dr.*, volt államtitkár, Bucuresti. Kimaradtak tehát a fajkutatás csehszlovákiai és osztrák képviselői, viszont a magyar fajbiológiai irodalom több képviselőjével szerepel.

A jugoszláv és bolgár fajkutatók politikai állásfoglalását pontosabban meghatározni nem állott módunkban. Ellenben a folyóirat román munkatársáról, dr. Banu-ról már többet tudunk. Banu a gogistacuzista keresztény nemzeti párt jalomitai szervezetének elnöke, aki legutóbb külön tevékenységével vonta magára a figyelmet. A magyar fajkutatók így politikailag tényleg a legmegfelelőbbet vonták be munkásságukba. Ez különben dr. Banu lejjebb ismertett cikkéből is kitűnik.

A folyóirat első tanulmányát *Dr. Chr. Seisov* írta, a szófiai Popov-intézet asszisztense. Címe: *Rassenforschung und Rassenpflege in Bulgarien*. Cikke második bekezdésében megállapítja az általában ismertényt, hogy a bolgárok, turáni faj, a hetedik évszázadban vándoroltak be a Balkán félszigetre, ahol trák, illir és makedon elemeket találtak, de: „Az egészt a régi bolgárok államalkotó turáni törzse olvasztotta magába.“ (3. o.) Igen ám, de itt már összetűzésbe kerül *dr. Svet. Stefanovic*sal, aki a maga részéről *Über die Rassenfrage als Kulturproblem* c. tanulmányában (12. o.) megkontrázza bolgár elvbarátja turáni fajiságát. „Jugoszlávia számára ezek a vizsgálatok“ — (Professor *Dr. Hirsfeld* szalonikii fajkutatásaira utal) — „különös érdeklődéssel bírnak mert Hirsfeld vizsgálatai a bolgárok esetében szinte azonos vérendexet állapítottak meg a szerbekével, minek következtében az a háború folyamán fölmerült megállapítás, hogy a bolgárok a mongol, vagyis a jugoszlávoktól teljesen messzeeső fajhoz tartoznak, egyszer és mindenkorra tévesnek bizonyult.“ (12. o.)

A közjáték ugyilátszik elkerülhette a szerkesztő figyelmét, vagy pedig a fajvédelmi internationalé házi perpatvarát is a folyóiraton belül akarja elintézni. A bolgár tanulmány további részében a bolgárokat öt, fajvédelmi szempontból megkülönböztethető csoportra osztja. Az első csoport tagjai a Schoppen alfaj, amelynek jellegzetessége a vastagfej, a szorgalmasság, a harciasság, de ez, ámbár soraiban „robustus jelleme“ rejtőznek, nem kellőképpen tiszta fajta. A 2-ik csoport a misiek. Ezek fajilag tiszták, szorgalmasak, vállalkozók, tanulmánygyókok, nem üzérkedők, bátrak és takarékosak. A trákok a misiek s rupcik keverékéből keletkeztek. Heves, civakodó, bátor és elszánt emberek. A makedónok üzérkedők, költői hajlamúak, de tetszelgősek. Az ötödik csoportba a rupciák tartoznak, akik bürokratikus hajlandóságúak, vallásosak, idegenekkel szemben korrektek, alkalmazkodók; ők a legfegyel-

mezettebb bulgárok.

Érdekes, amit Bulgária egészségügyi viszonyairól állit. Az ország betegségei közül első helyen a krónikus alkohol- és nikotin-mérgezesek állnak. Ezzel egyformán elterjedt betegség a tüdővész. Bulgária hat millió lakosa közül hivatalosan 150.000 tüdővész: évenként átlag 18.000 ember hal meg tüdővészben. Ezenkívül a malária is pusztit. A születési arányszám 1920-ban ezrenként 40,1, 1930-ban már csak 30,6. A halálzási arányszám és az egyre kevesbedő házasságkötések, melyeket a szerző futólag említ, megerősítik a katonai parancsuralom alatt sanyúlódó ország válságáról szóló híreket. A Cankoff-terror sokezer áldozata valószínűleg nem billenti követel oldalra a halálzási mérleget. Ellenben, hogy a viszonyok megjavuljanak, arról most már komoly intézmény szavattal: megalakult a Bulgáriai Fajvédelmi Társaság.

A jugoszláviai fajvédelmi törekvéseket *Dr. Stefanovic* idézett tanulmányában ismerteti. A jugoszláviai orvosszövetség elnöke a következő mondatokkal vezeti be cikkét: — „Eddig a kulturát mindig egyes fajok, azaz nemzetek és meghatározott fajtipusok fejlesztették ki. Mindenkor a faj ereje volt az, amely a politikai és gazdasági tényezőket leküzdve, kulturákat, nemzeteket, államokat alakított. A gazdasági tényezők a kulturák hanyatlását, szétbomlását és bukását idézték elő.“

A jugoszláviai vérindex általában 2,01, ami bizonyos északi vérfaj közreműködését jelzi. *Geseman* prágai tanár, akit *Stefanovic* idéz, a dinári embertípust a szerbekre és montenegróiakra felette jellemző mondattal jellemezte: humanitás heroica. *Gesemann* szerint az emberiség nagy gondolkodói közül igen sok nem volt tiszta északi árja. Sőt: „rámutat arra is, hogy az emberiség legnagyobb zsenijeinek egynemelyike nem tiszta északi, hanem vagy erős dinári befolyás alatt álló északi, avagy pedig tiszta dinári, mint Goethe, Beethoven, Petőfi, Hegel, stb.“ (14. o.) *Gesemann* tanárnak sem ajánlanók, hogy valahogy a Harmadik Birodalomba induljon tanulmányutra. *Rosenberg* majd kioktatná Goethe, Hegel és Beethoven árjaságát illetőleg. A fajkeveredés kérdésében különben inti az illetékeseket, hogy csak a két európai vezető fajjal az északi és a dinári fajjal való keveredés eredményes és kívánatos, mivel az ezeknél alacsonyabb fajokkal történő keveredés degenerációt idéz elő. Igy a zsidókon kívül, a magyarokkal, törökökkel, sőt a gall-latin fajokkal való keveredést is tiltják a nemzetközi fajtisztaság hivatottjai. (Mit szól mindehhez Gáspár János egyetemi magántanár, Budapesten? Veszélyesen kétélű fegyver a fajbiológia!)

Az állam és kultura alkotásnál elsőrendű és döntő szerepet játszik a fajiság. A gazdasági kérdés csak másodrendű, az osztályharc pedig egy széthullóban levő kultura utójelensége — állítja a szerző. A fajiságból folynak a modern hazafias államalapítási törekvések, amelyeket a tuhaladott nemzetköziséggel szemben a hazafiasság emelkedettebb megnyilvánulásainak tart.

A következő szerző *Dr. G. Banu*, aki *Beiträge zur Rassengeschichte und Rassenbiologie der Rumänen* cím alatt értekezik. Szerinte a román etnikum végleges alakjában a XII. században alakult ki. Tulajdonképpen románoknak csak a hegyi románokat tartja, akik magasak, rövid koponyájuk, sötétbarnák, biochemiai indexszámuk szerint középeurópaiak. *Pittard* genfi tanár szerint dinári fajúnak, s ezt a fajképet a betört idegenvérűek sem rontották el. A síkföldi románok középtermetűek, világos a bőrük és mezoképhalok. Vérképletük a dinári és keletorosz között mozog. 1934-ben Délkeleterdélyben három falucsoportot kutattak át faji és vérségi szempontból. Az első csoportba teljesen,

vagy nagyrészt románok által lakott községek tartoznak, mint Voslobeni (Ciuc), Subcetate, Cosma és Deleni (Mures), Feleag (Odorheiu) és Micfalau, Zagon, Bretcu (Treiscaun) községek. A második falucsoportot *székelyek* lakták. Ide Cosmeni és Szentsimon (Ciuc), Sabed (Mures), Korond, Cusmed, Lueta, Meresti és Ocland (Odorheiu), Arkos, Brates, Estelnic és Torja (Treiscaun) tartoznak. A harmadik csoportot az *elszékelyesedett* román községek alkotják. Racul, Gherciu, Lazarea és Siculeni (Ciuc), Megherani és Panet (Mures), Lupeni, Siclod és Zetea (Odorheiu) és Reci (Treiscaun) falvak. Ugy az erdélyi, mint a regáti románság vérképlete 2.00-2.20 között mozog. A szerző megállapítja, hogy „Az elszékelyesedett helységek várindexe közel áll a románhoz. Ezek tehát megőrizték a románok faji tulajdonságait. Ezzel szemben a muresmegyeiek vérindexe, vagyis a magyaroké, illetve a székelyké nem azonos a románokéval, hanem a magyarok vérindexe általában egyforma (1.6), ami alacsonyabb, mint a román vérindex.” (18. o.)

Ime, a vér és fajkutatásnak hála, Budapesten, tudományos folyóiratban végre szentesíthették és közölhették az elszékelyesedés elméletét. A nemzetközi fasiszta összefogás áltudományos közlönye, budapesti megjelenése ellenére is elfogadja a magyar faj alacsonyabb voltát és kicsavarja az erdélyi magyarság kezéből azokat a meggondolásait, amelyekkel az elszékelyesedés elmélete ellen harcolt. A fajkérdés gyakorlatában tehát a romániai szélsőjobbaldalnak való kiszolgáltatottságot eredményezi, s ugyanazt a komédiát, amit Gáspárék Magyarországon a turáni és északi fajiság klerikofasiszta védelmére eljátszanak, ugyanazt a komédiát játszhatják Banuék itthon. Játszák is, hiszen éppen Banu politikai pártja az, amely a kisebbségek három csoportjában a magyarságot a legutolsó csoportba osztotta be. Az előbb említettük, hogy Stefanovic milyen veszélyesnek tartja az alacsonyabbrendű vérukkal való keveredést. Magyar oldalon *Méhelyi Lajos* budapesti egyetemi tanár szögezi le *Cél* című folyóiratában ugyanezt. A magyarországi fajkutatás elsősorban Gáspár könyvében, az 1931-ben megjelent *Rassenkunde* című műben nyilvánult meg. Gáspár tehát nem mai gyermek ezen a téren és Banu tételének lekölzése nem mondható melléfogásnak, vagy elnézésnek. Annál inkább nem, mivel a könyv végén a szerzők cikkeit anyanyelveiken és magyarul is közlik. A Banu cikk magyar ismertetéséből viszont *kimaradt* az elszékelyesedésre vonatkozó közlés.

Jellemző *Dr. Wiktorin E.* budapesti orvos *Rassenforschung im Ungarn* című közleménye is. Eszerint a honfoglaló magyarokat koponyáikat szerint három csoportba lehet osztani. Az első csoportba tartozó ugorok két alcsoportra válnak: 1. a keleti dolichokran fajra, amely „Führereket” termel ki. 2. A keletbalti fajra, amely a köznépet szolgáltatta. A turkoman fajúak két alcsoportja 1. kelet-dolichokran mongoloid típusúak, akik a vezető, harcos és előkelő réteget képezték, a kaukázus-mongoloid típusúak és harmadik csoportot képező kaukázusiakhoz tartozó északi és egyéb fajtörödékek, melyek a Sassanidák uralkodása alatt Északkaukázusból csatlakoztak a magyarokhoz. A bevándorlások folytán a déli, dinári típus ma Csongrád és Aradmegyékben található fel, az északi és alpesi faj a városokban az értelmiségek között, valamint a kispolgárok s parasztek körében. Nem maradhat el az egyke-rendszer feletti kesergés sem, amelynek a zsirosparasztság vagyónörzésében és a gyermekházasságokban találja magyarázatát. A szerző különben egy Központi Magyar Fajkutató, Örökléstani és Eugenikai Intézet felállítását sürgeti.

Két apró tanulmányt nem mellőzhetünk ismertetésünkben. *E. Rosa-*

tóczy és Sziráky István az uszókön koponyakati vizsgálatot fogantatosítottak. Szegeden 55 uszót vizsgáltak meg, akik közül 28 északi, 12 keletbalti, 5 zsidó és 10 vegyesfajú, de árja. A versenyuszás — állapítják meg a szerzők, — tisztára faji alapon áll, s első sorban az északi fajúak, utánuk a keletbaltiak a legtehetségesebb uszók. Mármost mit csináljanak azzal az öt zsidóval meg a többi zsidóval, akik vagy a magyar világbajnok vízipolócsapatok tagjai, vagy kitűnő eredményeket mutatnak fel más vízisportágakban? Ime, az árkánium: „A sportoló zsidókban az európai fajok több-kevesebb eleme található fel s ép ezek a járulékos elemek látszanak alkalmassá tenni őket a különböző sportágakra. Így pl. a zsidó származású uszók körében tulnyomóan északi, az ökölvívók közt pedig dinári és negroid befolyások érvényesülnek.“ (47. o.) Ugyancsak Rosztóczy és Huszár György vizsgálták meg a birkózókat is. Itt leszögezték, hogy a sportkiválasztódás egyben faji kiválasztódással is jár. Az északi birkózók önfegyelmélettel, kitartó s a győzelmet ezek a tulajdonságok biztosítják számukra; a keletbalti fajúak rámenősek, minden áron győzni akarnak, stb.

Gáspár J. a magyar arisztokrácia fajbiológiájáról ír. Kimutatja, hogy a magyar arisztokrácia öt nagy csoportra osztható. Ezek: 1. A keleti dolichokran csoport, amelyet két odafényképezett koponya ábrázol. Ezeket a honfoglaláskorabeli koponyákat hódmezővásárhelyi, honfoglaláskorabeli előkelőségek sírjaiból emelték ki. A következő csoport, főleg a déli származású bevándorlások következtében a dinári, fajjellegzetességeit tünteti fel. Vizkelety Tamás báró (megh. 1611) és Illésházy Miklós gróf kancellár fejeivel bizonyítja ezt az állítást. Ilyen déli bevándorlott volt Ozorai Pipó, Zrinyi Miklós, de ezeken kívül II. Mohamed és több szultán ugyancsak a dinári faj szellemi és lelki vonásait tüntetik fel. Ilyen dinári jellegzetességek tűnnek fel a Báthory és Esterházy családoknál is. A Frangepán, Blagay, Corbaviai családok ugyancsak déli, szláv eredetűek. A nyugati eredetű arisztokrácia, azaz az északi fajúak jellemzésére Pálffy Miklós gróf nádor és Sigray Károly gróf arcképeit szerepelteti a szerző. Az északi vér a germánok beözönlése által került a „magyar“ arisztokráciába. I. Lipót uralkodása 50. esztendeje alatt 163 családot emelt főnemesi rangba. Legtöbbször hadvezérek, hadseregszállítók és udvari tisztviselők voltak s 81.6 százalékban németek. Ezekre jellemzők a Zichy, Andrássy, Szapáry, Pálffy családok. Az Esterházy-család úgy grófi, mint hercegi ágánál megfigyelhető a német, északi vér. A francia forradalom végül meghozta az u. n. európai kör képződését. A tőkés társadalmi rendben egész sor kereskedő és szabadfoglalkozású lett arisztokratává. Ferenc József és IV. Károly 141 családot emelt főnemesi rangra, akik közül 97 család horvát, német, cseh, 44 család magyar és 34 család zsidó. A zsidó arisztokrácia jellemzésére két képet nyomtat a szöveg közé. Az első Haynau tábornok a „bresciai hiéna“, aki I. Vilmos választófejedelem és Ritter Róza zsidó korcsmárosleány fia, a második Hatvany Deutsch Lajos. (És elfelejti, hogy nem Hatvany Lajost bárósították, hanem még az apját. Annak a képét is közli a „Socialistischer Schriftsteller von heute“ mindenképpen téves megállapításával.) — Utolsó arisztokrata kör — Gáspár szerint — az erdélyi arisztokratáké. *Károlyi Eduard* grófné szül. Korniss Klára grófnő és Bánffy Miklós gróf ennek a csoportnak a jellegzetes alakjai. Gáspár természetesen az arisztokrácia körében érvényesülő kiválasztódás elvét is fejtegeti. A magyar arisztokrácia kiváló tulajdonságainak jellemzéseként felhozza, hogy a magyar parlamentárképviselői rendszer alatt 11 grófi, 6 bárói és „csak“ 9 polgári száрма-

zású miniszterelnöke volt Magyarországnak. Pénzügyminiszter csak egy arisztokrata volt, ipar és kereskedelemügyi miniszter egy sem. Az arisztokrácia elzsidósodását is érinti. Szerinte a történelmi nevek viselői eladták magukat a zsidóknak. Van még egy jellemző megjegyzése. És pedig: A liberális gazdasági rend megdőlése által az „európai kör elemei létjogosultságukat veszítették. Egy új társadalmi rend van felkelőben... mely az faji elemeket és a fajához közelálló egyéneket választja ki és azokat segíti győzelemre.“

Ime a dunavölgyi népek *faji alapon* történő közeledésének kátéja. A germán és italo-fasizmus szolgálatában álló fajvédelem a Dunavölgyének népeit pontosan abba az akolba akarja terelni, amelyben Németország és Itália népei vannak.

(Brasov)

Cseresnyés Sándor

A STERILIZÁCIÓ KÉRDÉSE. Az első, ami megdöbbenjt az elfogulatlan megfigyelőt az, hogy miért nincsenek részletes tudományos megfigyelések minden sterilizált egyénről az operáció társadalmi, lélektani és pszichiatrai következményeit illetőleg. *Gosney* és *Popenoe* (U. S. A.) 16.000 egyénre vonatkozó beszámolójukban kijelentik, hogy a sterilizáltak 80 százaléka megelégedett a sorsával. Érdekes volna ismerni a fennmaradó 20 százalék véleményét. Németországban a törvény életbe léptetése óta 53.000 személyt magtalanítottak; az eredményről azonban, legalább is külföldön, nem rendelkezünk pontos tudományos feldolgozással. Mindenesetre a szükséges időbeli távolság is hiányzik ahhoz, hogy valóban felbecsülhessük a törvényes magtalanítás hasznát.

Hogy vélekedjünk e törvényekről? Jogos-e kérni kiterjesztésüket, vagy ellenkezőleg, hadjáratot indítsunk ellenük? E rövid kis írásban nem foglalkozhatunk hosszabban szentimentális és vallási meggondolásokkal. Ismerjük az Egyház álláspontját, amely magáévá teszi Szent-Tamás szavait: „Emberi ítélet szerint senkit sem lehet vétkezés nélkül gyilkos büntetéssel sujtani, megcsonkítani, megütni.“ Jegyezzük meg, hogy igen sok felekezeti- és vallási előítélet-nélküli orvos is osztja ezt a felfogást. Dr. *A. Siredey* (a francia orvosi Akadémia volt elnöke) egyik levelében írja: „Véleményem szerint lelkiismeretes orvosnak nincs jogában vállalni az ilyen felelősséget. Én sohasem egyeznék bele.“ **Mi** azonban a tudomány felfogása? „Az emberi lélektan súlyos problémáját képezi meghatározni azt az arányt, mely erkölcsi és gondolkodó énkünk kialakulásában az atyai örökség és a nevelés közt fennáll.“ (*Cu-énot.*)

Az ember az átöröklésnek, a környezet feltételeinek és a nevelésnek eredője. Mindent az átöröklésre visszavezetni lélektani és tudományos tévedés. Viszont nem számolni egyéb feltételekkel, újabb tévedés.

A magtalanítás és a kasztráció megjavítják a lelki betegek elme-állapotát? Nem minden esetben. Nagyon élénken él emlékezetünkben az az eset, amidőn a párizsi kórházak két sebészét meggyilkolták az operáltak, mert a két sebész kénytelen volt őket heresérülés miatt kasztrálni. Bizonyos egyének esetében tehát új halálos kórkép keletkezik, amely veszélyessé teheti őket úgy önmagukra, mint embertársaikra nézve. Schiff egyébként hangsúlyozza a lelkiesség elsőbbségét a nemi életben s bebizonyítja, hogy ha a sterilizációt prédikálják is a belső szekréciós mirigyek tudósai, a magtalanítás korántsem elégíti ki az összes lélektudományi igényeket. „Az akarata ellenére erőszakosan vagy baleset útján kasztrált ember kegyetlenül szenved állapota miatt és sajnálja elvesztett funkcióját. A sterilizáció nem fojtja el a nemi ösztönt (sőt né-

ha tulzottan megnöveszti), viszont megszünteti a nemzés minden lehetőségét és ezáltal lesujtó, lealjasító, örökös és gyógyíthatatlan büntetésé válik.“

Jogosult-e a magtalanítás és a kasztráció büntetőjogi alkalmazása?

Dánia alkalmazta bizonyos foglyokkal szemben úgy a magtalanítást, mint a kasztrációt. Az 1933 november 24-i német törvény 42. paragrafus a társadalmi védekezés eszközeként írja elő a kasztrációt súlyos erkölcsi bűnözők esetében. A büntetés súlyosbitásának nem tekinthető a magtalanítás és a kasztráció. Inkább a multbeli testi csonkítások szörnyű módszeréhez való visszatérésről van szó (lásd a nürnbergi büntető muzeumot), amelyeket még használ néhány civilizálatlan nép, (tüzesvassal való megbélyegzés, megvakítás, a kéz vagy a nyelv levágása). Ime Dr. *Sicard de Planzodes*, a nemi betegségek ellen küzdő liga elnökének a véleménye: „Először is nem ismerem el, hogy a társadalomnak, amely szüli a bűnözőt, joga volna büntetni, a társadalomnak a védelem, a megelőzés, a megakadályozás a kötelessége... Csak a betegségek megelőzését célzó szempontból tudom helyeselni a sterilizációt.“ Ezért, ha a magtalanítás el is fogadható pár ritka esetben az egyéni szabadság legteljesebb betartása mellett, úgy az ilyen esetek száma nagyon csekély ahhoz, hogy a magtalanítás a jelentős társadalmi hatóerővel rendelkezék és megakadályozza a fogyatékosok öröklését. Épp a fogyatékosok okát kell megszüntetni. Ami viszont a magtalanítás politikai alkalmazását illeti, úgy ez erkölcsi szempontból egyenesen szörnyűség. Kétségtelenül védekezni kell a degenerálódással szemben, de úgy, hogy küzdeni kell az okok; a nyomor, a rossz levegő, az infekció stb. ellen. Ehhez azonban nincs szükség magtalanításra. A faj-elmélet nem állja meg a helyét a tények vizsgálata esetében. A legcivilizáltabb népek (a civilizációt magasabb értelemben véve) a legkevésbé és *Quatrefages*, a nagy antropológus jogosan következtette, hogy a jövő a keresztezett fajoké. A haladás elsősorban világhosszút és szabadságot igényel. Dr. Siredey szerint a magtalanítás csak akkor menthető, ha a nemi szervek súlyos sérülései parancsolólag megkövetelik. „E tisztán orvosi megfontolások csak az orvosokra és sebészekre tartoznak. S ezeknek nincs szükségük törvényekre és hivatalnokokra... Nem tudok a borzalom érzése nélkül gondolni a hóhérsegédek szerepét játszó sebészekre!“ Másrészt ne felejtjük el, hogy a nemileg perverz nemj nyomorban szenvednek és semmi sem bizonyítja, hogy a magtalanítás és a kasztráció eltünteti a perverziót, sőt sokszor épp az ellenkezőjét észlelték. Magtalanítás vagy kasztráció révén lehetetlen megszüntetni a halálos átöröklést, mivel egészséges házaspár is nemzhet betegeket. Ha helyeselni lehet a magtalanítást néhány nagyon sajnálatos esetben, amikor a beteg megkapja mindazt a biztosítékot, amit az ilyen operáció igényel, ép' azért helytelen lesujtó és lealjasító büntetést csinálni belőle. A büntetés u. i. nem érheti el azt a célt, amit a törvényhozó célzott. Felajánlani a vádlottnak a börtön és a magtalanítás közti választást, rábeszélni az érdekelteket, hogy a társadalom és a saját érdekük kívánja a magtalanításukat, nem egyéb, mint zsarolás. A törvényes magtalanítás és kasztráció azt bizonyítja, hogy az ezeket kiszabó állam nem képes az emberi élet feltételeit megváltoztatni. A betegek számára ott a kórház és a menhely! A fogyatékosok számára külön intézeteket kell felállítani. A jövő nemzedékének higiena és nemi erkölcs kell, nem pedig magtalanítás.

(Páris)

Jean Dalsace

A MAI NÉMET ISKOLA MŰHELYTITKAI tárulnak fel a legújabb német pedagógiai irodalom folyóirataiban és egyéb kiadványaiban. Az ujjfilológusok nagymúltú közlönye, *Die Neueren Sprachen*, amely a háború előtt s a weimari köztársaság idején a francia-német kulturközzeledést propagálta Romain Rolland európaiságának szellemében, most valamelyik nemzeti-szocialista pártlapból vett kivágásban számol be arról a sajnálatos eltévelyedésről, amely Romain Rollandot véglegesen az *Untermenschentum* oldalára állította. A *Neuere Sprachen*, leszögezve azt, hogy „az exact tudományok s a modern nyelvek oktatására szentelt időt jelentősen redukálni kell a német nemzeti érzelmet fejlesztő tantárgyak javára“ a hadsereg, a tengerészet, a diplomácia és a külkereskedelem képviselői között indít ankétot, melyben generálisok, ellentengernagyok s szolgálatonkívüli nagykövetek igazolják, hogy a modern nyelvek ismerete jelentős szolgálatokat tehet a „német név új érvényesülésének kivívásában.“ Ezekre az eljövendő érdemekre hivatkoznak az ujjfilológusok, mikor a készülőben levő mélyreható iskolai reform előmunkálataiban a modern nyelvek megtartása mellett érvelnek. De buzgón bizonygatják azt is, hogy a modern nyelvek oktatásában gyökeresen szakítanak a „liberális-marxista“ rendszer hagyományaival. A német filológus szövetség emlékirata (*Höhere Schule, wozu? Denkschrift des deutschen Philologenverbandes*, Herausgegeben von Rudolf Bohm, Quelle und Meyer, Leipzig, 1935) a „közéiskola népbilológiai értelmét és értékét“ fejtegeti s megállapítja, hogy az „összes tantárgyakat tisztán népbilológiai teljesítőkéességük alapján kell átértékelni s annak megfelelően kiirtani, csökkenteni, vagy továbbfejleszteni. Csak az életet falkasztó értéket, ami a nép fennmaradását s erősödését elősegíti s ezáltal a nemzet lehető legnagyobb erő kifejtésének s hatalmi megnyilvánulásának szolgálatában áll, csak azt kell támogatni. Minden más értéktelen. Maga az intellektualizmus, a faji kötelekeitől felszabadult intelligencia, mely nem alkot, hanem habzsol, nem ad, hanem követel, nem épít, hanem önösen számít, nem formál, hanem rombol, szintén ebbe a kategóriába tartozik.“ A pedagógiai szakmúvek s az iskolai segédkönyvek szelleme és tartalma azt bizonyítja, hogy ez az elvi ígértet maradéktalanul megvalósul a mai német nevelés gyakorlatában. Az angol olvasmányok, hogy az egyik élő nyelvet vegyük például, nem az angol klasszikusok, hanem részben eredeti német írók, részben pedig angol tudósok fajtudományi műveiből rekrutálódnak, melyekből a híres német alaposág már egész könyvtárra valót adott ki, — szöszedetekkel és nyelvtani megjegyzésekkel (*Heredity and race. Eine Auswahl aus den Schriften englischer und amerikanischer Biologen*, Nelhagen und Klasing, Bielefeld, 1935; *The racial Foundations of Great Britain*, dr Karl Ehrke, ugyanott, stb., stb.) A kulturtörténet területére alkalmazott nemzeti szocialista világnézet iskolai termékei, Hitler és Rosenberg hasonló természetű művei nyomán és után tükrözik, a leghivebben az új német iskola szellemi arculatát. B. Pier egyszerre két könyvet jelentetett meg Anglia és Franciaország történetének fajbiológiai megvilágításáról (*B. Pier: Rassenbiologische Betrachtungsweise der Geschichte England und Frankreich*, 2 kötet, Moritz Diesterweg, Frankfurt, 1935) Pier fejtegetései oly' meglepőek, hogy ismertetés helyett mindjárt őt magát idézzük: „Angliában az északi fajkeveredés segítette elő a reformációt. 1800 körül az angol gondolatvilágban jelentős átrétegződés állott be, melyet a nem germán őslakosság számbeli növekedése s a zsidóság behatolása idézett elő. Ma a keleti elem tör elő. Világos, hogy a faji összetétel megváltozása visszatükröződik a szellemi élet minden megnyilvánulásában.

Bacon, Hobbes, Shakespeare a germán világnézet képviselői, míg *Hardy és Galsworthy* a keleti fajok pesszimizmusát fejezik ki. Pier szerint a britt világh Birodalom válságát az angol nép faji összetételének „leromlása” okozza. E zoológiai materializmusnak a megvilágításában halomra dől a francia tudomány és művészet eddigi megítélése is. Pier merészen eldönti a régi kelták faji hovatartozóságának a kérdését, germánokká, vagy legalább is „germánokkal rokon” törzssé léptetve elő őket. Észak-franciaország azért alkotott jelentősebb irodalmi és művészeti műveket, mert fajilag tisztább maradt, mint az erős keleti és dinári vérkeveredést felmutató dél. Mindez csak a 10-11. századig érvényes, melyek a „nyelvükben francia szellemükben germán” udvari époszok virágzását látták. A renaissance segítségével a latin szellem tört elő. 1600 körül pedig „az alacsony növésű fekete hajú fajok” győztek. „Innen már tiszta a fejlődés vonala: az északi fajhoz tartozó embert kipusztítják részben a Szent Bertalan éjszakák, részben a nagy forradalom gillotinja. A merev római civilizációs gondolat győzelmet aratott a tiszta faj dinamikus gondolata felett. Jeanne d'Arc a környezete megnemértésén elpusztuló germán ember típusa..” A mai Franciaország problémáját Pier egyetlen lapidárius mondatban intézi el: „A történelem folyamán először fordult elő, hogy egy kerek koponyájú nép az uralmat magához ragadta. Csak a jövő mutatja meg, hogy ez a furcsa kísérlet milyen véget ér.” — Ime, ennek a tudományosságnak a szellemében nevelik a mai német ifjúságot.

(München)

Szende László

MIÉRT IRNAK AZ IRÓK? A háborútáni dadaista „Littérature” példájára hivatkozva a *Facla* című bucaresti napilap körkérdést indított a román írók között arról, hogy miért irnak. A nagyszámban beérkezett válaszok nem engednek ugyan mélyebb betekintést az irodalmi alkotás belső indítékaiba, de — különösen a „Littérature” ankétjának eredményeihez viszonyítva — megmutatják, hogy az írók és a költők soraiiban a környező társadalom mind követelőbben felmerülő kérdései milyen ellentétes hatásokat váltanak ki. 1930-ban *Paul Valéry* azt válaszolta, hogy „gyengeségből” ír. Knut Hamsun pedig, hogy „megrövidítse az órákat”. A *Facla* ankétján sem hiányoztak a hasonló válaszok. Am a fiatal generáció, s igen jellemzően éppen a fiatal lírikusok mély meggyőződéssel tettek hitet az író társadalmi felelőssége mellett. Nem véletlen, hogy épp a l'art pour l'art párhivei hivatkoztak leginkább az irodalom mesterségbeli oldalaira, sőt üzleti kötöttségeire. *Mihail Sebastian* szerint, kinek az asszimilációt hirdető zsidó sorsregénye az elmúlt év folyamán oly' széles sajtópolemiát váltott ki, „nem szabad elfelednünk az irodalom megszervezett munka jellegét, melynek keretei, funkciói, piacai, kereslete, kínálata, szerződésai és kötelezettségei vannak. Az irodalom olyan gépezet, melynek működnie kell, mert létezik. Olyan gépezet, amit táplálni kell. Az, aki mint író belekerült ennek az iparnak a gépezetébe, kénytelen állandóan írni.” — *Victor Eftimiu*, a román Pen Club elnöke válaszában, valóban megmutatta, hogy az irodalmi „termelés” eliparosodása még a kis olvasó közönséggel bíró román irodalomban is adott. „Írók, — válaszolta Eftimiu, — hogy megkeressem a keményeremet. Csak első könyveit írja az ember belső parancsnak engedelmeskedve.” — Az irodalmi üzletemberek mellett nyilatkoztak az írás előkelő amatőrjei is. *N. Crevedia* számára az „írás az egyetlen szórakozás. Ha úgy vesszük, pihenési állapot. Mikor ki akarom magam pihenni, elmegyek Bucarestből és írok. Miért? Hogy örvendjek.” A háború előtti

határozatlan humanizmus utolsó képviselői közül *Eugen Relgis* számára „az írás egy lelkiismereti kérdés kifejezése“, *Ion Pas* viszont „vigasztaló jó szavakat s bátorítást akar adni másoknak“. A fiatal nemzedék problémafelvetése még tagadó megnyilatkozásaiban is teli korszerű vonásokkal. *Isaia Răcăciună*, ki regényeiben a szexuális élet tévutjait kutatja kiábrándultságára hivatkozik: „Valaha azt hittem, hogy van valami mondanivalóm. De beéréssel egyidejűleg felismertem, hogy minden ismétlődik s minden erőfeszítés hiábavaló. Ma perverzióból írok.“ — *George Mihail Zamfirescu* költészetét az ipari külváros inspirálja: „Munkásnegyedben születtem, annyi nyomort és borzalmat láttam, a rettegés s a lázadás annyi óráját éltem át, hogy foglalkoznom kell valamivel, csak ne gondoljak semmire. Írok, mert egyedül vagyok, mert szükségem van arra, hogy meggyónjam érzéseimet és gondolataimat.“ — A szenvedéseken s nyomoron keresztülvergődött ember elzárkozó individualizmusa vezeti *Camil Baltazart*: „Kényszerítő szükségességből írok, hogy kifejezzem magam s tolmácsoljam (olyan mértékben, ahogy azt művészi erőm megengedi) azt, ami bennem lényeges és örök. Azért írok tehát, hogy folytonosan felfedezzem magamat“. A fiatal lírikus nemzedék legjobbjai a terméketlen individualizmus elleni belső harcról s a társadalmi fejlődésbe való tudatos bekapcsolódásról számolnak be válaszaikban. A román-francia szellemi élet hagyományos kapcsolatai s a modern irodalmi fejlődéssel való lépéstartása a magyarázata, hogy a fiatal román értelmiség legjobbjai állásfoglalásuk igazolásában miért hivatkoznak oly gyakran a francia írók s elsősorban Malraux példájára. *Constantin Micu* az egyedüllétől való tudatos menekülést jelöli meg lírája forrásaként: „ki akarunk emelkedni énünkől, elszigeteltségünkől. Találkozni akarunk valahol a romlatlan, kikezdetlen s a belső bomlás férgzeitől mentes emberrel. Az ember sose ismerheti meg magát a saját egyénisége közvetlen kutatása s statikus önvizsgálata által. Csak önmagunk tagadása árán ismerhetjük meg magunkat. Ez az ember nem én vagyok, ezek az érzések nem az enyéim, már nem vagyok „én“, „je est un autre“ (Rimbaud) így reakcionál az az egyéniség, mely valóban meg akar ismerkedni saját magával, meghaladva saját magát. Ha közvetlenül, statikus elmélkedéssel akarjuk megismerni magunkat a miszticizmushoz, a fantazmagóriához jutunk, az ellenkező út viszont a tethöz vezet. A tett azonban már eleve a magányosság és a hamis egyénieskedés megtagadása. Ebben az esetben az írás (mely maga is tett, sőt hatékony tett) a magányosság, a szubjektivizmus s a tökéletes társadalom pojmáca-egyéniségének s ugyanakkor az egész társadalomnak a tagadását jelenti, mely az író által általában az egyént elviselhetetlen helyzetbe juttatta.“

Az írói lelkiismeret szerepének értékelését a publicisták válaszaiból lehet a legtisztábban kihámozni. *Serban Cioculescu*, a legelismertebb román kritikusok egyike működése főcéljául az irodalomnak „a parazitától s a sarlatánoktól való megszabadítását“ jelöli ki. *Romulus Dianu*, a *Curentul* főmunkatársa azért ír „hogy megszabaduljon a saját gondolataitól.“ — A baloldali értelmiségiek ezekkel az általánosságokkal szemben a társadalmi valóság perspektíváira hivatkoznak. *A. Mihăileanu*, a fiatal szociológus ezt válaszolja: „a múlt értékeinek megtartásáért, a jelen értékek tökéletesítéséért s új értékek alkotásáért írok. Társadalmunk a szabadság s az alkotás forrásainak hiányában szenved. Az ezt a társadalmat fenntartó és folytató fasizmus ellen írok, annak az új rendnek a megvalósításáért, mely a kollektív kezdeményezések és alkotások pompás valósága lesz, azért a társadalomért, melyben a munka-, gondolat-, élet-, alkotás-, béke-dinamizmusa új tudományt, szépséget s jólétet

kifejező életet valósít meg. A tömegeknek, az üzemeknek, a falvaknak irok, szükségleteikért és bajaikért, tetteikben és életükben megnyilvánuló ideáljaikért.“ (A. B.)

A Z ABESSZIN FESTÉSZETRŐL Európában szinte semmit sem tudunk, pedig az — hogy úgy mondjuk — korántsem jelentéktelen. A svédországi Karstad múzeum gazdag abesszin festménygyűjteménye igazolja ezt az állítást. De különösen érdekes a berlini Museum für Völkerkunde abesszin anyaga is.

Az abesszin festészet naivitása, diszitó elemei, gazdasága s gyermekesen titokzatos légköre az orosz és a görög ikonok művészetével rokon, mely minden bizonnyal példaképe is volt. Am az abesszin festmények naivságban még az ikonokat is felülmulják s emellett művészileg legalább is egyenlő értékűek azokkal. A kopt templomok falait a szentek életét ábrázoló festmények borítják s ezek egyáltalán nem tévesztik el hatásukat a hívők képzeletére és érzékenységére, szemben az európai templomok hasonló tárgyú festményeivel, melyek dekoratív jelleggel bírnak. Viszont tévedés lenne azt hinni, hogy az abesszin festészetet kizárólag vallásos témák inspirálják. A négus birodalmában nemcsak világi, de úgyszólván „nagyvilági“ festészet is létezik. A világi festők legnevesebbike kétségkívül *Azsenton Inkvida*. A párizsi iskolához tartozik. Párisban tanult s onnan hozta magával az impresszionisták s utódjaik iránt táplált csodálatot. Jelenleg az Addis-abébai festőakadémia igazgatója. *Azsenton Inkvida* józan művész, nagy kolorista s festményei oly' bájosak, hogy akármelyik európai kiállításnak díszére válnának. Másik híres abesszin festő az öreg *Ato Belatson*, aki azt a feladatot tűzte ki maga elé, hogy a szép dolgok kedvelőinek házait falfestményekkel díszítse. Festményeinek maga sem tulajdonít valami nagy fontosságot s igen olcsón ékesíti velük honfitársai lakásait. Segédeivel hetente két-három képet is megfest, melyek többnyire vallásos tárgyúak, vagy pedig népköltészetből vett jeleneteket ábrázolnak. *Ato Belatson* faluról-falura utazik tanítványaitól kísérve s a kopár falakat festményeinek színes foltjaival borítja. Tek le *Heimantnek*, az abesszin nemzeti egyház hősének élete számtalan műre ihlette. Ugyancsak sok feldolgozásra talált az ótestamentum néhány erotikus jelenete, elsősorban *Sába királynő* s *Salamon király szerelmének* legendája. A nagy aduai csata után néhány éven keresztül az abesszin művészek reávetették magukat a csataképek festésére, melyek tulzott patétizmusa elég rosszul illett egyszerűségükhöz és igazmondásukhoz. Akad azonban sok olyan abesszin csatakép, mely dramatikus ereje s a mozgást hiven visszaadó igyekezete által megérdemli az elismerést.

Az abesszin festészet legérdekesebb ága mindenestre az Addis-Abében s a többi városok uccáin viruló népművészet. Szinte azt mondhatnók, hogy míg másutt a népi szellem elsősorban a dalokban s a táncban nyilvánul meg, addig az abesszineknel főképp a festészetben s a rajzban jut kifejezésre. Az uccákon többé-kevésbé primitív rajzolók ajánlgatják „műveiket“. Néhány vonással felvázolják a tereken a mindennapi élet jeleneteit, vagy a nap eseményeit s rajzaikat hihetetlen olcsó áron kínálják eladásra. Ezek a népies rajzolók bizonyos fokig az újságot, illetve a képes folyóiratot pótolják. Hevenyészet rajzaik nagy együgyűségük ellenére is kiválnak nemcsak a szimmetria és az egyensúly kitűnő megérzésével, hanem az alakok és az arckifejezések éles megfigyelésével is. Az ilyen „vándor művészek“ nagy száma, akik között gyakran igen tehetséges ember is akad, bizonyítja, hogy a művé-

szet milyen elterjedt Abessziniában, ahol ezek a festők a riporterek és a lelkesítők szerepét töltik be. (H. L.)

OROSZ „EXPORTFILMEK.“ Pudovkin a *Potemkin* cirkáló s a *Vihar Azsia* felett rendezője egy alkalommal az orosz filmről nyilatkozva azt mondta, hogy minden, amire filmrendezőnek szüksége van: az emberanyag. A játékeladatok — mondta — nem a színész, hanem a rendező elé tornyosodnak, akinek feladata, hogy a szereplőkből valóóságos lelki reakciókat váltson ki a film számára. A szinpadai és a filmszínész szerepe közti különbség Pudovkin szerint a kettő technikai alapjának másféleségéből származik. A szinpadai színész szerepét összefüggésben, folyamatosan alakítja, míg a filmszínész csak töredékesen, részletcselekményben a rendező utasításai szerint. Az alakítás, az alkotás maga csak a kész filmben válik művészi teljesítménnyé; a film az összevágás után kapja sajátos ütemét, sajátos formáját. A film szüzsé mellett az emberanyag, a szereplő valóóságos lelki reakciója a lencse előtt és az összevágás az a három tényező, mely a rendező biztos ideológiai kezelésében azzá a rendkívüli művészi és társadalmi cselekedetté teszi az orosz filmet, aminek ma ismerjük.

Az orosz-román diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatok felvétele után most már Romániába is rendszeresen jut orosz film, amit a romániai közönség ismeretlen forrásból eredő és egyáltalán nem találó jelzővel „exportfilm“ címen ismer. „Irányzat nélküli“, „öncélú művészet“ ez számára, hiszen — „exportfilm“. Polgárunk u. i. indokolatlan ultraradikalizmussal a film végén feltétlenül világfelforgatásra buzdító felhívást szeretne hallani. Így az a célirányos társadalombíráli hatás, amit az itt látott filmekben a polgárságra nézve negatív jelentésű szatira az előkészített nézőből kivált, teljesen elsikkad. (Ha hatás alatt a részvevést, a szüzsében való belehelyezkedést, a saját viszonyainkra való alkalmazást, a film világának a magunk világával való összevetését értjük, vagyis azt a szellemi munkát, amire a film buzdít!)

Romániában 7 év előtt véletlenül elkerült a *Vihar Azsia felett* c. film a nagyszerű *Inkisinovval*, aki azonban csak Pudovkin filmjében volt az a sodró nagyság, — ma az európai film zürzavarában a német nemzeti-szocialista filmek statisztá szerepeiig jutott. Láttuk a szétszabdalt *Kék Express*-t és néhány orosz rendezőnek az Unio határain kívül készült filmjét, melyek minden művészi erényük ellenére is kivétel nélkül valami hiány érzetet keltettek. Ilyesmit Reed-Eisenstein *Tiz-napja*, *Dovsenko* termékenység-szimfóniája, a *Föld* vagy az *Igdembu* c. vadászfilm pillanatig sem kelt a nézőben.

Az első „exportfilm“, amit Romániában láttunk, a *Nevet a világ*. Szatira ez a vendéglátó, művészpártoló, férjfogó „művésznőről“ és családjáról, a közhasználatú amerikai dzsesszről és az állandóan pózban álló „nagy művész“-ről. A *Nevet a világ* az első orosz vigjáték, finom és derüs ötletek sorával, a fényképadta komikus lehetőségek teljes kihasználásával, amerikai börleszk tempóval, amely végül is önmagát gunyolja ki. A film első képütemeiben egy pásztor lép elő európai politikusok neveire hallgató jószágoktól és vig falusi muzsikus barátaitól követve. Derüs falusiak szorgoskodnak a festői tájban, ahol a vig csoport élén a pásztorral poétikusan végigvonul. A tengerpartra érve a pásztor a hullámok közé veti magát és távolabb a strandon a szárazra lép. Itt a formátlan testek s a naplopás bőven kínálkozó komikumát mutatja be a rendező. (A filmszínházba betévedt nyárspolgárabb közönség megbotránkozva felzug.) A pásztor az élveteg „művésznő“ a nagy zeneszerző-

vel téveszti össze, akit meghódítani vágy. Meghívja a pásztor vacsorára a családi penzióba, ahol a pásztor egyszerű furulyája hangjával mindenkit elbűvöl. A művészt elismeréssel ünneplik s közben a pásztor állatai, kik urukat kerülő uton ide is követik, a szomszédos ebédlőben felfalják a vendégeknek készített kitűnő ételeket, kiisszák a remek borokat, s garázda mulatozók módján mindent összezúznak, ami e finom lakásban csak összezúzható. Az ünnepeltről kiderül, hogy nem azonos az ünnepelttel és kirepül. A darab második felében a pásztor szive hölgyét keresve Moszkva egyik zenés színházában a személyzet elől menekülve a hangverseny dobogóra téved és megtépett ruhái rendezgetése közben öntudatlanul vezényli a Liszt-rapszódíát játszó zenekart, melyből ilyenmódon fölöttébb bohó hanghatásokat csal elő. Hasonló sorsra jut az amerikai hot-dzsessz, amit amerikaikat is megtévesztő tempóval, ötletes képekkel és groteszk zenével gunyol ki a film: a filmben első tiszta példányát adva nemcsak a belőle félreérthetetlen társadalmi összefüggések, de egy sajátos film műfaj szatirájának is. Pozitív, nem úgy, mint Chaplin, aki mindig rezignációba fullad.

A második film *Osztrovszki Vihar* című színpadi drámájából készült. A feudális Oroszország világa, a megcsontosodott családi szervezet s az óhitű buzgalom légköre elevenedik itt meg. E fojtogató világból az egyén nem talál kiutat, mert az ellentmondások jelenvalóságán túl, a megrendülést még nem jelzi a társadalmi szeizmográf...

1860. Valahol mélyen bent Oroszországban, a Volga mellett, egy kis falu. A társadalmi hydrák és az egyén harca a gazdag kereskedő család keretei között drámává nő. A vagyont összetartó özvegy anya keres asszonyt a fia számára. A fiú kereskedő, az anya kreációja, engedelmes báb, „jó gyermek“, vallásos és kicsit kretén, akj álmodozó asszonyával kurtán, durván elintézi a házaselet köteleességeit, de szavait, amelyek vágyakról, ábrándokról szólnak, nem hallja meg. A lakodalmauk a film első nagy jelenete. Öntik az alkoholt s a hájas kulákok önkivületbe isszák magukat. Az emberanyagnak, a típusoknak olyan sorakozója ez a jelenet, aminőt a legkitűnőbb európai filmek egyike, Korda VIII. Henrik tömegjeleneteiben még csak meg sem közelít. A fiatalok házaselete sivár, tragikus. Az anyós zsarnok: féltékeny gyűlölete ott ül a házon; gonoszságok porzanak, füstölnek, kavarnak az ebédlő asztala körül, de ebéd után áhitatos ima hangzik el a család szájáról. Vasárnap átszellemlült arcok a templomban és pöffeszkedő felvonulás, a rang, a vagyon és az előkelőség sorrendjében. Ifjú városi férfi tűnik fel. Ápolt, nyugodt, bánatos, vízszemű jelenség. Szerelem lobban, amely az ifju asszonyban lassan elhamvasztja a házasság szentségéről való meggyőződését. A férj elutazik, indulása előtt az asszony megcsókolja csizmája orrát. Ez a szokás. Az erőtől, animális életkedvtől duzzadó sógornő, nem diabólikusan, de a hazug szellem megtiprásának tudatalatti vágyától fűtve megvalósítja a két szerelmes találkozását. A férj hazatér, mindent a legnagyobb rendben talál. Feldúlt asszonyán nem észlel semmit. Vasárnap a templomban az asszonyt az ikonok előtt földreveti az ortodox extázis. Kikiáltja a bűnét a gyülekezet előtt. Gyalázat és megvetés. A falu felzug. A férj, aki két nap előtt a városi bordélyban dorbézolt, most felölti a megsértett családfő zord, ítélő szerepét. A szerető csomagol. A nőt nem viheti magával, hisz' a fiatal polgáremberre karrier vár Oroszországban. Miközben a korcsnában garázdálkodó férj elhatározza, hogy meggyilkolja az asszonyt, — az önmaga vet véget életének. A Volgába veti magát. A rendező az 1860-as évek alakjait a mai realista lencse elé állítja, lehámozza róluk a romantikát s valóságos társadalmi összefüggéseik között tá-

masztja fel őket. Így aztán világuk és életük annyira eleven, hogy a néző újra átéli a követelést: ezen változtatni kell, mert 1860 itt még jelenvaló. És ezt akarta Pudovkin, valamint e két film rendezői és munkatársai.

Méliusz József

A „GÖMÖRI DIÉTA“ EGYENES UTJA. November közepén a szlovénköi Rimaszombat olyan tanácskozás színhelye volt, amely joggal tart számot a csehszlovákiai magyar értelmiség haladó rétegeinek érdeklődésére. Az életbe kikerült „magyar nemzeti alapon álló“ fiatal diplomások ültek össze, hogy sorsproblémáikról tanácskozzanak. Helyzetük kilátástalansága hajszolta őket a zöld asztalhoz. Zavaros elégedetlenség hangjait hallottuk, éppen úgy, mint az Ungváron, Beregszászon, Losoncon, Prágában és más városokban megtartott különböző irányú diákösszejöveteliek előadásáiban meg hozzászólásaiban.

„Mi, az életbe kikerült magyar diplomások sokat szenvedtünk, sokat csalódtunk. Mi józanok, szkeptikusak, hogy ne mondjam pesszimisták vagyunk“ — jelentette ki Szilassy István ügyvédjelölt. Mekkora elkeseredés lappanghat ezekben a rétegekben, ha fegyelmezett és minden szavára kényesen ügyelő szónokuk ilyen megrázó szavakban fakad ki? Valahogyan a gombaszögi táborozók második garnitúrájának eszmélkedésévé sűrűsödik ez a tanácskozás. Csak a Sarlós optimizmus hiányzott, ami a reménytelen, vergődő értelmiségi fiatalság hangos vétóját a haladó törekvések világtávlatába ágyazva, pozitív megoldások felé terelhetet volna.

A „gömöri diéta“ mérlege ebből a szempontból negatív eredményel zárult. Éles kifakadásokat hallottunk a Magyar Akadémikusok Köre, a Prohászok és minden más alakulat ellen. A bírálatnak azonban hiányzott a szilárd tengelye. A baloldal számára, amelynek plattformja egyedül adhatott volna a kritikának pozitív tartalmat, csak elvető hangjuk akadt. Így minden elégedetlenség a nihilista mindent tagadás benyomását keltette, amely jó terepet nyújtott azoknak, akik a zavarosban halászva toboroznak sötét terveik számára híveket.

Bármennyire is tiltakoztak az ankét résztvevői a párttitkárok ellen, bármennyire is hangsúlyozták egy „tisztán gazdasági szervezkedés“ szükségességét, végül is a százszor kompromittált pártpolitikusok kerültek tulsúlyba. A „csak figyelőnek“ kiküldött vagy meghívott Szent-Ivány, Eszterházy és mások az ankét utolsó napján döntő szóval kerültek előtérbe. Az egész fellépés egy komédiás megrendezetség benyomását keltette. Mintha csak azért hallgattak volna az első napokban, hogy a színjáték végén nagyhirtelen kilépve a homályból, annál nagyobb nyomatékkal mondhassák ki az elhatározó szót. Ősdi politikai kortesfogásokkal igyekeztek a fiatalság mindegyre utat törő elégedetlenségét és tiltakozását a regresszív törekvések zavaros pocsolójába levezetni.

A politikamentesnek és szigorúan gazdasági jellegűnek ígért ankét így egy bűvészi fordulattal regresszív magyar pártok utszéli civakodásává és egy új pártalakulás csírájává vedlett. „Mi nem akarunk most itt pártot alakítani, — jelentette ki Ragályi Antal dr. — De ebből a mozgalmából egykor még kinőhet egy új egységes párt a régi kezetek likvidálásával“.

Nem hiányoztak azonban a „józan“, az aktivizmus felé törő hangok sem. Sőt, elszórtan a baloldal felé is akadt egy-egy tárgyilagos megállapítás. A szociáldemokratákat pedig egyenesen együttműködésre szólí-

tották fel. És éppen ezekben a szerteágazó akarás-ellentétekben rejlik a rimaszombati „egyenes úton“ ankét fontossága. Elégedetlenség jutott itt kifejeződésre, amely az intelligencia válságának egyre tartó mélyülésével még fokozódni fog. A rimaszombati ankétozókat a gyakorlat folytán szerzett tapasztalatok meg fogják győzni arról, hogy sorskérdéseik megoldását hasztalan várják akár a párhuzamos, akár az egyseges regresszív pártoktól. Csak azok a következetesen haladó célkitűzések hozhatnak győzelmi kilátásokat számukra, amelyeket az értelmiségi fiatalság első garnitúráját képező gombaszögi táborozók a Sarló üstökösútjának végén szorosán megközelítettek. Ehhez természetesen fel kell bomlania a rimaszombati „egyenes úton“ arcvonalnak. Ehhez olyan erjedésnek kell megindulnia, amelynek következtében az őszinte elemek eldifferenciálódnak a regresszív megtévesztőktől és nem marad, hanem haladó törekvésekben keresnek kibontakozást. „Egyenes Úton“ címmel kiadás alatt álló folyóiratuk megfelelő szintere lehetne ennek a belső forrásnak.

Az egyetemi diákság, meg az életbe már kikerült fiatal diplomások haladó irányban lehorgonyzódott rétegei fel fognak figyelni és minden támogatást meg fognak adni, amely ezt az eldifferenciálódást elősegítheti.

(Pozsony)

Kovács Károly

IGY IRSZ TE! — Tovariss, — mondják néhanapján Oroszországban az írónak, — jó lenne, ha ellátogatna a Dnyepri-erőművekhez, vagy a Magnitogorszk-i bányákba, a Gigant-farmra, vagy a Fehér-tengeri csatornához, körülnézni és írni valamit a látottakról. — Az író szedi a cökmökjät és elindul. — Hallatlan! — mondja a polgári olvasó, — így belenyulni az író szabadságába... Rendelkezni vele, mint valami hivatalnokkal.. Ez nálunk igazán elképzelhetetlen! — Így a polgári olvasó, aki előtt a bürokratizált múzsa s a rabláncait csörgető író riasztó látománya lebeg. Háborgását és ijedelmét csak növelik az olyan tények, hogy néhány európai író, mint pl. Johannes R. Becher, önként indul el az ötéves munkaterv gócai felé és hőskölteményt zeng a „Nagy Terv“-ről, ugyanugy a francia Louis Aragon, aki az Ural-ba látogat és fiatalos „hurrá“-val üdvözli Magnitogorszk meg Nagyezsgyinszk dolgozópezsdlését. Viszont... — Kedves Mester, — telefonál a pesti író lakására a Kispesti Textilgyár igazgatója, — igen megtisztelne, ha ellátogatna üzemünkbe... egy kis cikkről van szó... igen szeretnénk, hogy kegyed írja meg.. a továbbiakat, természetesen, elintézzük... — Ó, kérem, — válaszolja kezeit dörzsölve az író, — ezer örömmel... természetesen... állok rendelkezésükre... — s talán meg is hajol a telefon előtt, aztán szedi a töltőtollát és elindul. A cikk megjelenik, a polgári olvasó elolvassa, kicsit talán csóválja a fejét, de hát kedvenc írójáról van szó, „ígyes ember“ gondolja és napirendre tér az ügy felett. Felháborodni, siránkozni a múzsa elüzletesedése fölött — eszében sincs. Sőt.. Egyszer napon talán ő is meghívja az író üzemébe, üzletébe vagy a nevenapjára, egyedül vagy esetleg fényképéssel együtt. Az olvasó persze azt hiszi, hogy vaktába példálózunk. Dehogya is. Egy igen érdekes esetről van szó. Az ismert budapesti színházi ujság jubileumi számában *Karinthy Frigyes*, a magyar irodalom e kávéházi Mefisztófelesze két oldalas reklám-tudósítást írt a Kispesti Textilgyár ipartelepéről. Ne akadjunk most fenn azon, hogy írhat-e az író fizetett reklámcikket és ne firtassuk, hogy mi történik ez esetben a magasabb írói elhivatással, — amiről Karinthy oly' kísérletiesen szokott fecsegni, — hanem olvassuk a

eikkel. „Látogatás a Kispesti Textilgyár ipartelepén“, magyarázza az alcím és már benne is vagyunk a látogatás kellős közepében. Az a prózai megbízatás, mely Gulliver utazásainak irodalmi folytatóját Capillária és Faramido álmvilága után a Kispesti Textilgyárba vezette, érthetetlen szeméremmel eltűnik valami fügefalevél mögött s helyette ilyen lira kelleti magát az olvasó előtt: „... imádom a gyáripart, a munka regényét, a valóság regényét, ahová a képzelet tornyából le-leruccanak...“ Az író egy ifju költő édes epekedésével megy ki a textilgyárba s a következőket állapítja meg: „Mint laikus, talán nem egészen szakszerű kifejezést használok, mikor az egész munkát roppant *gusztusosnak* minősítem. Friss gépeken, példátlanul gazdaságos, szinte művészi tér- és anyag- és idő- és emberkihasználással (!) rengeteg mindenfélét készítenek itt...“ Valóban: e „roppant gusztusos“ munka hajlékában „művészi tér- és anyag- és idő- és emberkihasználással rengeteg mindenfélét készítenek“, többek közt pl. profitot is. De hát ezt egy költőnek nem kötelessége észrevenni. Ő szárnyal a kelmék és színek szivárványos egeibe: „Szürcsölöm és izlelgetem a dolgot, mint a pálinkaszakértő, *koktélt* csinállok magamnak a színek és tapintatok és szavak kaleidoszkopjából. Számomra szín és szag és felület és szó összefolyik valami iny- és bőrsziklandozó érzéssé...“ Isteni mámor keríti hatalmába érzékeit s a munkatermek paradicsomi fényességben úsznak szemei előtt: „Külön tündérkastély és leányálmom a mintaszövő- és festőgépek világa“, szavalja átszellemülten, mintha már nem is ezen a világon, hanem Faramidóban bolyongana. Minden a legjobban van a világok e legjobbjában, csak éppen a zaj körül van egy kis baj: „Hanem zaj, az van... — vallja be. — Most már értem a hasonlatot: lármás, mint a szövőszék. Mégis, ha a Gerhardt Hauptmann Takácsok-jára gondolok, mint a mult egyik végletére, szemben a másik véglettel, amit a népdal örökít meg: a „fonóba szól a nótá“, el kell ismerjem a fejlődést, ami ugylátszik, valahol a közepén találja meg az aranyutat s az arany utját.“ A zajtól eltekintve tehát fejlődés és harmónia van e földrevarázsolt égi szférákban; a tőke és a munka egybeforrtak, mint a szerelmesek lelkei, s az arany utakon aranykavicsok fénylenek. Az író azonban mégsem hagyja nyugton valami... Ugy érzi, hogy nem ártana még egyszer megmagyarázni, mit is keres ő voltaképpen ebben a mennyei textilgyárban, ki hívta, mi csábította ide és mi birta szólásra. Épp ezért cikke végén még egyszer emlékeztünkbe idézi a „munka regényét“: „A magam részéről Zola szellemét idézem, igazolásul, hogy a *munka regényének* ez a fejezete, amit ma délután olvastam a valóság könyvében, a kispesti gyárban, felér egy versetalkotó inspirációval!“ Milyen tovakodó és frivol példálózás! Mintha Zola pl. a télirevaló szén csábítására ragadott volna tollat hogy megírja a bánya regényét, egy felöltőért szőtt volna történetet az áruházról s egy láda almáért a vásárcsarnokról! De épp a Zolára való hivatkozás árulja el, hogy Karinthy nem csak az olvasó, hanem saját maga előtt is szépiteni iparkodik látogatása valódi természetét. Hiu iparkodás!... A számológéppel azzal dicsekszik, hogy, amj a hátán van, nem dijszabásos hirdetés, hanem merő poézis. A „szendvics-ember“ Ilja Ehrenburg vagy Egon Erwin Kisch szerepében tetszeleg, akik valóban a zolai eszménytől vezetettve látogattak el Citroenhez vagy Fordhoz, jártak be a lyoni szövőgyárakat és szálltak alá a spanyol higganybányákba. De hol van ettől Karinthy?!... „Ami itt készül, — mondja a kelmékről, — nem a ruházkodás, hanem elsősorban a közlekedés céljait szolgálja.“ Ezzel szemben a cikk egyáltalán nem a közlekedés, hanem teljességgel a ruházkodás céljait szolgálja. Az író és családja téli ruház-

kodásának célját. És ebben igazán semmi szégyelni való nincs. Az író nem csak istenfi, hanem néha családapa is; nemcsak költői ábrándjai, hanem polgári kötelességei is vannak Ezt megértjük... De akkor félre a komédiával! Ne akarja a „minden másképpen van“ kiérdemesült bűvé-sze mindenáron elhitetni, hogy szomorú bér munkája nemes ihletettség, s dicstelen süllyedése dicsőséges felmagasztosulás.

Korvin Sándor

VILÁGPOLITIKAI PROBLÉMÁK

JAPAN ÉS AZ AFRIKAI HÁBORÚ

Mi Japán hivatalos álláspontja az afrikai háború ügyében? Ennek a kérdésnek a vizsgálatakor mindenekelőtt az u. n. *Sugimura*-eset az irányadó.

Az év nyarán, még jóval a fegyveres viszály kibontakozása előtt *Sugimura*, római japán nagykövet Mussolini érdeklődésére közölte, hogy Japán nem szándékozik beavatkozni a viszályba s Japánt semmiféle politikai érdek szála nem fűzi Abessziniához.

Alighogy a táviró közölte ezt a nyilatkozatot Tokióval, *Amo*, a japán külügyminisztérium vezető hivatalnokja nyilatkozatot tett közzé a sajtóban, hogy a külügyminisztérium semmiféle olyan értelmű meghatalmazást nem adott a római nagykövetnek, mely szerint Japán lemondana Abessziniát illető bárminemű politikai érdekéről. Sőt, az így keletkezett kúsza helyzet tisztázására a japán külügyminisztérium még külön nyilatkozattételre kényszerült, aminek során kiderült, hogy *Sugimura* régi, még 1934 októberében kelt utasítások alapján nyilatkozott. Mivel ezek az utasítások az afrikai események fejlődésére nem lehettek tekintettel, ezért nem is alkalmasak arra, hogy kifejezésre juttassák Japán érdekeit jelenleg. Az ily módon „helyreigazított“ hivatalos álláspont azután odamutat, hogy Japán nem szándékozik beavatkozni a viszályba, megőrzi szigorú semlegességét, viszont az események fejlődését figyelemmel kíséri, mivel bizonyos érdekei vannak Abessziniában. Japán leszögezte tehát a *várakozás politikáját* s egyszersmindenkorra megállapította, hogy vannak érdekei.

Ezek az érdekek elsősorban gazdasági természetűek.

Az 1932-ben beiktatott Japán és Abessziniá közti kereskedelmi szerződés után az abessziniai piac bizonyos szerepet kezdett játszani Japán külkereskedelmében. Japán adatok szerint a japán árúk Abessziniá összbevételének több, mint a negyedrészt (26.6%) teszik. Évente a Japán bevétel értéke két millió jen. Ezek az adatok azonban nem megbízhatók, már azért sem, mert a japán árúk jórésze közvetítők (India, Egyiptom stb.) útján kerül Abessziniába s a bevételnek ezt a részét nem tartalmazza az előbbi kimutatás.

A legutóbbi két évben a japán bevétel tendenciája (főleg textil árukban) emelkedő. Egyidejűleg a japán kormány annak a szándékának adott kifejezést, hogy Abessziniában a japán textilipar számára új gyapotbázist létesít, mert az Anglia és Japán közti kereskedelmi háború megnehezíti a gyapjú Indiában és Egyiptomban való beszerzését.

Japán abessziniái politikai tevékenységének hivatalos jelleget *Josida* márkai utazása kölcsönzött, aki a japán kormány nevében a políti-

kai és kereskedelmi szerződéseket illető tárgyalásokat vezette. 1931-ben Haile Selassie koronázásán külön megbízott jelent meg Japán részéről, amikor is a japán császár és a negus kölcsönösen megajándékozták és kitüntették egymást.

1932-ben jelentős tárgyalások indultak abba az irányba, hogy a Japán és Abesszinia közti barátságot házassággal pecsételjék meg. Egyik legrégebbi japán arisztokrata család, a Kuroda-család leányát szemelték ki feleségül az abesszin trónörökös számára. Ezzel az egyszerű kombinációval akarták előkészíteni a talajt a Japán tanácsadók, instrukturok stb. bevonulására. Mindez a tervezgetés azonban — angol és olasz nyomásra — megfeneklett.

A japán sajtóban kétféle magatartás érezhető az afrikai háborúval kapcsolatban. Ez a kétféle magatartás a japán imperializmus visszhangja.

Az első felháborodva tárgyalja az olasz imperiálizmus abessziniai akcióját s az ázsiai és afrikai népek „faji jogait“ hangsúlyozza, amikért Japán „küldetésesen“ mindig sikraszállt. A polgári lapok többsége így olaszellenes. Ennek a sajtónak a jobbszárnyán a japán gyarmatosítók ideológusai állnak, akik a maguk imperialista Ázsia-politikáját az olasz kaland elleni tiltakozással leplezik. A japán „Pánázsia“ hívők harcos proklamációi és önkéntes toborzásai a független „színes“ Abesszinia érdekében s a fehér imperializmus ellen kétségtelenül a japán imperializmus politikai irányvonalát juttatják ki-fejezésre. Az erős olaszellenes hangokat természetesen távolról sem az elnyomott népek védelme diktálja. Az olaszellenes nyilatkozatok, melyek egy pillanatra sem nőttek olaszellenes akciókká, gyökere épp az ellenkező talajból táplálkozik: a japán imperializmus törekvésekkel kedvező talajt vél előkészíteni az angol imperializmussal való további tárgyalásokra, mely pillanatnyilag szemben áll az olasz igényekkel. A japán diplomácia szemében „célszerű“, ha Anglia „beleragad“ az európai ügyekbe, mert ez szükségszerűen gyengíti Angliát a japánok által érdekelt Távolveleten.

A másik hang, ami a japán sajtóban az afrikai háborúval kapcsolatban kifejezésre jut, japán európai ügyekben való *érdektelenségét* húzza alá. A katonai körökhöz közelálló nagytekintélyű *Kokumin* című lapot elsősorban a *harmadik-fél* szerepű államok, mint pl. Németország magatartása érdekli s nyomában a japán imperialista sajtó félreérthetetlenül a „nagy háború“ megindítására való előnyös helyzetről beszél. (S.)

VILÁGPOLITIKAI JEGYZETEK

PALESZTINA ÉS AZ AFRIKAI HÁBORÚ. Amint Afrika és a Földközi-tenger gyarmati országainak népei mindjobban növekvő éberséggel figyelik az olasz hadviselés minden lépését, úgy Palesztinában is e népszerűség minden rétege, ha nem is egyforma állásfoglalással, de figyelemmel követi az afrikai háború minden mozzanatát. Nagyon természetes ez. A háború már első hónapjaiban lét vagy nem lét kérdése elé állította Palesztina több rétegét.

Palesztina, mely a történelem ősideje óta a népek harctere volt, a jövő háborújában is nagy szerepre hivatott. A haifai kikötő kiépítése, a Mossul-haifai petróleumvezeték lefektetése, a felépítendő Haifa-bagdadi, valamint a rekonstruálandó hedzsászi vasut, a Haifa-akabai betonut, a számtalan repülőtér és stratégiai út építése, mind arra mutat, hogy

Palesztina az angol imperializmus közelkeleti főbázisává lép elő. Malta, az eddigi főbázis, a haditechnika fejlődése folyamán stratégiai jelentőségét sokban elvesztette. Egyiptom nem az a megbízható jóbarát, ami régen volt. Ciprus pedig örökké forrong, és megbizhatatlan. Ezért a még egy csomó ok miatt (pl. a Palesztina-Transzjordánia-iraki szárazföldi átjáró biztosítása India felé stb.) esett az Impérium választása a Földközi-tenger e negyedik stratégiai pontjára, Palesztinára. Nem utolsó szerepet játszik a zsidó kolónia jelenléte sem. S amilyen mértékben nő a Földközi-tenger körül a háborús veszély, oly mértékben erősíti Anglia e stratégiai bázisokat, növeli a légi- és vízi-flottát, szállítja a katonát és a zsidó bevándorlót. Ezzel egyidejűleg szaporodnak a háborús szimptomák is. Az árak szöknek, egyes árúk eltűnnek a piacról. A bankok beszüntetik a kölcsönöket. Ez természetszerűleg magával hozza a háborús pánikhangulatot. Ez utóbbi halálos csapást jelent az építkezésekre s evvel kapcsolatban a zsidó városi településre, mely közvetlenül, s az iparra, mely közvetve ezekből az építkezésekből élt. Az abba maradt építkezések következtében október első napjaiban a zsidó kolonizáció 20.000 munkanélkülit számlált. A „prosperity“ kábulatból fölcúszott zsidók előtt hirtelen fölrémlett az egész cionista telepítés talajtalansága. Viszont hol itt a menekvés? Hol itt a biztonság a teljes gazdasági megsemmisülés előtt? Ismét csak ott, ahonnét eddig is a veszély órájában a segély jött: John Bull trópus-kalapos árnyéka mögött.

Az arab fellah és beduin, kit ugyan a bankok kölcsönei érdekelnek, a háborús helyzetből nem várhat semmi jót a maga számára. Az élelmiszerek árának emelkedése, a gyarmati hatalom fokozódó fegyverkezése, a zsidó bevándorlás növekedése mély nyugtalansággal tölti el. S az arab vezetőkörök, melyek mindig a felső hatalmat igyekeztek szolgálni, ráébredtek a tömegek nyugtalanságára. Ráeszméltek, hogy egy imperialista érdekért folytatott háborúban az összarab érdekek csak veszíthetnek. Emlékeznek, hogy a Lawrence által ígért Arab Birodalom fölött hogyan osztozkodtak az imperialista hatalmak s ma az olasz propaganda hasonló ígéretei már nem tudnak gyökeret verni. Érzik, hogy nincs hova fordulniok, ha nem önmagukhoz, a saját népükhöz. S ennek nyomán ébred az arab egység akarata s azok a pártok, melyek néhány hónappal ezelőtt még elkeseredetten harcoltak egymás ellen (a jeruzsálemi mufti és Saub Arsylan olasz barátkozása miatt), ma közelednek egymáshoz. Nabluszban például új párt alakult, melynek egyetlen kijelölt célja az arab pártok egyesítése.

S míg ők a valóság felismerése nyomán készülődnek a jövő felé, a cionista sajtó végsőkig menő erőfeszítéssel igyekszik bizonyítani, hogy nincs háborús veszély s a gazdasági pangás csak a fölösleges ijedelem eredménye. Am a bankkörök értesülései jobbak s a kölcsön kifizetések nem indultak el. A cionista kolonizáción pár nap leforgása alatt a csőd jelei ütöttek ki. Ezeket a jeleket azonban a gyarmati hatalom a folyton erősödő arab megmozdulások miatt kénytelen takarni. Ezért jelentette ki a palesztinai főkormányzó, A. Waccoophe főkormányzó tekintélye hangoztatásával, hogy Palesztina nem kerül az olasz-abesszin háború sodrába. Ez a kijelentés tényleg eloszlatott némi aggályokat, hatása azonban már múltóban: a válság láthatólag közeledik a mélypontjához. Mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a főkormányzó minden megnyugtatója ellenére a zsidó munkások nagy tömege kénytelen volt fölvonulni a telavivi városháza elé munkáért, kenyérért, valamint a munkanélküli tartaléksereg bevándorlás útján való további növelése ellen. Ezek a tények és események fázisai annak a nagy, világot átfogó-

esemény- és tény-állománynak, mely egy új változás közeledését jelzi. A jövő inkább sejtés, kívánás, mintsem bizonyosság. Ám, ahogy az utolsó hónapok világméreteken e frontok tisztázásához vezettek, úgy itt is napvilágra jutottak azok a tények, melyek az ország jövő fejlődésére jelentőséggel bírnak. És pedig:

a) a zionista kolonizáció gyökértelensége, mely a jövő világrendés első rázkódásakor összeomlik;

b) az ország nyílt militarizálása a brit imperium által s ezzel egyidejűleg a látszólag semleges nemzetiségi politikáról a nyílt zsidóbarát politikára való áttérés;

c) az arab tömegek mozgolódása, vezetőik szembekerülése a gyarmati hatalommal, pártjaik egyesülési törekvései.

Ezek a tényezők, amiket az olasz-abesszin háború fedett fel és fejlesztett ki, játszóik majd Palesztina további belső fejlődésében a főszerepet.

(Telaviv)

Bálint János

A FRANCIA RADIKÁLIS PART KONGRESSZUSA. Franciaország a kisipar, a kiskereskedelem és a törpe-birtok hazája. Ha ezen a jellegén a tőkés monopolizálódás sokat változtatott is, úgy a változással együtt járt a monopolizálódás minden rossz vonása. Így a monopolkapitalizmus és annak válsága nem tudta a középosztálybeli rétegeket fölszivni és elhelyezni a nagyipari termelésben, mint ahogyan nem tudta a kisbirtok rendszert sem megtörni. Franciaország még mindig a „classes moyennes“ klasszikus országa. Ép' ez a (tőkés szempontból vett) hátramaradottság, a tőkekonzentráció aránylag alacsony foka eredményezi, hogy Franciaország gazdasága még mindig nem jutott ki a válságból és nem, ment át a depresszióba. Sőt, nemhogy a válságon nincs túl, de válsága egyre jobban súlyosbodik, a termelés a fogyasztással együtt tovább csökken, a munkanélküliség nő, a külkereskedelmi forgalom esik, a mezőgazdasági válság tovább pusztít. Különben is mint agrárország mindaddig nem remélhet javulást, míg a mezőgazdaság talpra nem áll. Igaz, hogy legutóbb a búza ára emelkedett, ez azonban nem a gazdasági élet normális menetének, hanem a rossz termés eredménye. (A búza mázsánként 50-ről 70 frankra emelkedett, viszont Franciaországban csak 100 frank körül fizetődik ki a termelés.) Mindezen a nemzeti egység kormánya a régi *be nem vált* módszerrel próbál segíteni. Doumergue bevezette, Flandin gyakorolta, Laval pedig egyenesen „nagyban termeli“ a szükségrendeleteket, amiknek a száma eddig kb. félezerre tehető. A mennyiségileg szép, de minőségileg gyenge Laval-féle rendeleti kormányzás, akár a Brüningé, nemcsak nem enyhít, de egyenesen súlyosbit a helyzetet. A szükségrendeletek lényege: áthárítani a válság terheit a dolgozókra. Ennek következtében azonban a fogyasztás rohamosan csökken, a tőke visszahúzódik az üzleti élettől, (nincs elég haszonra kilátás) munkanélküliség stb. Az ár-index 113 helyett 120. Az államháztartási deficit 6-7 milliárd... Ilyen körülmények közt a szükségrendeletek által sujtott tömegek természetesen elégedetlenek. Ez az általános elégedetlenség jutott kifejezésre a legnagyobb franciaországi párt, a radikális párt október hó legutolsó napjain tartott pártkongresszusán.

A gazdasági válság a polgári demokráciában mindig élénk politikai erjedéssel jár. Ezért a radikális párt kongresszusán is elsősorban politikai s csak másodsorban gazdasági kérdésekről volt szó. A kongresszust mindenképp a fasiszta veszély uralta. A fináncsőke által

fentartott s a kormány jóindulatú türelmét élvező „ligák“, különösen a Tüzkeresztesek polgárháborús készülődései, a munkásvárosok ellen elkövetett merényletek a radikálisokat a *Front Populaire*-hez kötötték, annál is inkább, mert a Front National a jakobinus múlt feladását, 89, 92 és 48 sutbadobását, a parasztok s kisemberek millióitól való elfordulást, a Banque de France katonái közé való beállást, a de La Roque alvezredes machinációi előtt való szemethunyást, egyszóval a rohanást a faszizmusba jelenti. A népfronthoz való csatlakozás értelme viszont, hogy hivek maradnak a nagy forradalomhoz, vállalják a konvent hagyományait, együtt mennek a néppel, küzdenek a nagykapitalizmus ellen, s hiszik és vallják a középkorba sülyedő Európában újra a szabadság, egyenlőség, testvériség háromságát.

A kongresszus egyhangúlag megszavazott határozatában „örömmel üdvözli a hatalmas csoportosulást, mely folyik az egész országban mindazok között, akik elhatározták, hogy elállják a rezsím ellenségeinek az útját“. *Frot* volt miniszter szerint: „a népfront az a politikai tény, amely uralja és amely a közeli hónapokban uralni fogja az egész francia belpolitikát.“ Laval mindent megtett, hogy elaltassa a kongresszus antifasiszta éberségét. A kongresszus megnyitása előtt egy nappal közzétett szükségrendeletében azt az illúziót próbálta kelteni, hogy végre komoly lépésekre szánta el magát a ligák ellen. Ugyanakkor a parlament külügyi bizottságában a népszövetségi paktum mellett foglalt állást, jelezve, hogy felhagy pro-mussolinista külpolitikai tevékenységével. Egyidejűleg a korrumpált jobboldali sajtó a radikálisok egységét próbálta megbontani, hogy az esetleges szakadással életképtelenné tegye a pártot. A kísérlet nem sikerült. A határozat világosan leszögezi: „kérjük a kormányt, ne feledje el, hogy a legszigorúbb rendeletek is hatástalanokká válnak, ha az azokat tolmácsoló szellem és alkalmazó akarat úgy akarja.“ A kongresszus így mindenkép' számolt a fasisztaellenes tömeghangulattal, mely kiterjedt már a katolikus egyház magas méltóságaiig is. A tavalyi nantesi pártkongresszussal szemben az idej minden kétértelműség nélkül foglalt állást a faszizmus ellen s végleg megpecsételte azt a fontos kapcsolatot, amit Daladier „a harmadik és negyedik rend szövetségének“ nevezett. Hogy ez a szövetség nem politikai játék és választási taktika, azt az elfogadott határozat következő része is bizonyítja: A párt „nem közömbös a negyedik rend egyetlen követelésével szemben sem. Ezért nem adja fel a dolgozók fől-szabeditásába vetett reményét. Rabzolgaság és jobbágyság az emberi munka meghaladott formái. A bérmunka nem lehet a felszabeditás utolsó állomása.“

A kongresszus külpolitikai állásfoglalása a hivatalos Laval-féle vonallal szemben a népszövetségi alapokmány épségéhez való ragaszkodást követelte és helyeselte a támadó elleni szankciókat. Helyeselte az orosz békepolitikát s a Litvinov-féle doktrínát a béke oszthatatlanságáról. A pénzügyi és gazdasági kérdésekkel szemben a kongresszus már nem mutatott ilyen egységet és határozottságot. Akadtak olyanok, akik szót emeltek a devalváció mellett, jólehet a devalvációs pénzpolitika éles ellentétben áll a radikális-párti tömegek érdekeivel. Mások szerint viszont a szükségrendeletek eltörlése korántsem elég a válság tényleges leküzdésére. Ez igaz is, — bár elfelejtik, hogy a párt baloldali szövetségesei kidolgoztak egy olyan pénzügyi tervet, mely a szükségrendeletek eltörlésén kívül pozitívumot is tartalmaz. Ez a terv, melynek jelszava: „fizessenek a gazdagok“ a válság terheit a kisemberről a nagyvagyonra hárítja át; követeli az 500.000 franknál nagyobb vagyó-

nok fokozatos megsarcolását 3-26 százalékos arányban; az így nyert összeggel közmunkák útján a munkanélküli rétegeket vinné vissza a termelésbe s emelné ezáltal a fogyasztást stb. E mindenkép reális terv még a tőkés rendszeren belül könnyítene a dolgozók helyzetén a finanszcoligarchia megrendszabályozásával, a demokratikus adópolitikával, a frank megvédésével s a Banque de France állami és nemzeti ellenőrsével. Ez a terv azonban, bár a régi radikális program felelevenítése, nem talált elég visszhangra a radikális-párt mai vezetőségében. Mindenesetre a kongresszus határozata már kikel a pénzügyi privilégiumok ellen, követeli a szükségrendeletek korrekuráját, a mezőgazdasági árak revalorizációját, sőt állást foglal a devalvációval szemben, amikor a határozat kijelenti, hogy „a pénzügyi stabilizáció hivei vagyunk“. Ezért, ha a kongresszus pénzügyi megfontolásaiban nem is nyilvánult meg oly tiszta felfogás, mint a politikaiakban, a kormány mai politikáját még mindig világosan elítéli s csupán az új gazdaságpolitika részleteiben bizonytalan.

A jobboldali sajtó, amely a politikai határozatokra fájdalmasan szisszent fel s a pénzügyi pontok miatt is az „ország tönkretételéről“ irt, elégtétellel vette tudomásul, s mint pozitívumot könyvelte el, hogy a kongresszus nem hívta vissza a kormányban helyet foglaló minisztereket. A komplikált külpolitikai helyzet nem is alkalmas kormányválság felidézésére. Megokolják ezt még a pénzügyi nehézségek, amiket a nagytőke a faszizmussal karöltve bizonyára úgy használna ki, hogy a gazdasági pánikhangulat hátán fegyverrel lovagolna be a hatalomba. Ez a tartózkodás és félnétség, mely 1934 februárjában Chautemps és Daladier bukását idézte elő s a február 6-i események következtében a nemzeti összefogás kormányának megalakulását tette lehetővé a Népfrent megerősödése s a közösen harcoló pártok programjának összeegyeztetése után el fog tűnni. A francia középosztályok nagy pártjának döntő állásfoglalása a harmadik és negyedik rend védelmi összefogását vezeti be a faszizmus ellen és a polgári demokráciáért, hogy azután harcoss támadó fronttá fejlődjék az igazi demokráciáért.

(Páris)

Bajomi Endre

VILÁGGAZDASÁGI KÉRDÉSEK

BIRODALMAK ÉS NYERSANYAGOK

A következő két statisztikai táblázat a cimbe irt kérdésekre igyekszik feleletet adni. Az első a föld felületének és lakosságának politikai megoszlását mutatja be, első sorban a három nagy gyarmati hatalom: Anglia, Franciaország és Hollandia, azután a világ két legjelentéke-nyebb politikai tényezője: az U. S. A. s a Szovjetunió s végül a világ többi része szempontjából.

A föld felülete és lakossága

	Felület millió km ²		Lakosság	
	összesen	%	Ezer	%
Angol-birodalom	35.597	27	511.612	25
Francia „	12.540	9	86.110	4
Holland „	2.030	2	69.258	3
U. S. A.	9.862	7	140.632	7

Szovjetunió	21.274	16	168.000	8
A föld többi része	51.766	39	1069.040	53
Belga birodalom	2.469	1.9	21.283	1.1
<i>ebből</i>				
Portugál birodalom	2.187	1.6	15.519	0.8
Spanyol birodalom	837	0.6	25.005	1.3
Összesen	132.940	100	2044.651	100

Amint ebből a táblázatból kiderül, Anglia egymaga a föld területének s lakosságának jelentős része fölött uralkodik. Franciaország és Hollandia már kisebb helyet foglalnak el és területük kisebb is, mint az Egyesült Államoké vagy Oroszországé. Mindenesetre meg kell jegyeznünk, hogy az angol birodalom jó része a független dominiumokból (Kanada, Ausztrália, Újzéland, Délafrika, Ir Szabadállam) áll és lakosságának óriási száma India birtoklásának tulajdonítható. Ez utóbbi államalakulatok vámpolitikája s bevándorlási törvénykezése nem tartozik az Egyesült Királyság ellenőrzése körébe. Másik szembevetendő vonása a táblázatnak a terület és a lakosság nagysága közti aránytalanság. Így a Brit birodalom, mely nagyrészt a mérsékelt földövön terül el, a föld felületének 27%-án az emberiség 25%-át egyesíti. Ezzel szemben a francia gyarmati birodalomban, mely főként a Szahara környékét foglalja magába a föld népességének 4%-a lakik, holott területe a föld felületének 9%-a. A távolkeleti Holland gyarmat-birodalomnak viszonylag sűrű a lakossága. Az Egyesült-Államok lakosságának s területének százalékszámát körülbelül egyenlő, de a Szovjetunió, mely kiterjedésére nézve az angol birodalom kétharmada, lakosságát illetőleg csak egyharmada annak. Ha a világ területének és lakosságának összsámából levonjuk a három nagy gyarmatbirodalmat, a Szovjetuniót és U. S. A.-t, úgy azt látjuk, hogy „a világ többi része“ számára a terület 39 s a lakosság 53%-a marad. Egyedül Kína lakossága 475 millió (23%), míg területe 11 millió km², vagyis a föld felületének csupán 8.3%-a.

A területi eloszlásnál sokkal nagyobb jelentőséggel bír gazdasági szempontból a nyersanyagok eloszlása. Alábbi táblázat a világ termeléséből az egyes politikai egységekre jutó részt tünteti föl. A számok a lehető legújabbak. Ott, ahol nincs termelés, vagy oly' kicsi, hogy százalékban ki nem fejezhető, üresen hagytuk. Üresen hagytuk azokat a rubrikákat, melyekre nézve nem tudunk adatokat szerezni, vagy pedig a meglevő adatokat elavultnak találtuk.

A termelés eloszlása

A termék	A termelés százaléka						Világ össz-termése
	Angol birodalom	Francia birodalom	Holland	USA	Szovjet unió	A föld többi része	
<i>Gabona (millió tonnában)</i>							
búza	23.4	9.1	0.3	10.9	21.2	35.1	1.312
zab	14.6	10.3	0.3	6.9	17.8	50.1	379
kukorica	5.9	1.4	1.4	55.0	4.3	32.0	1.100
szójabab			2.7	4.7	1.5	91.1	67.870
növényi olajok	20.6	12.4	0.3	0.2		32.1	13.550
kávé	2.1	0.9	4.4	1.2	—	91.4	24.980
kakaó	55.0	12.4	0.3	0.2	—	33.1	5.800
kopra	25.0	2.3	34.2	34.6	—	3.9	16.260
lanmag	8.6	0.5	0.1	3.7	21.7	65.4	36.000

<i>Textil anyagok, gummi</i>							
<i>millió mázsában</i>							
gyapot	24.4	0.2		49.2	7.1	19.1	51.000
gyapjú	50.9	3.5	0.1	12.3	3.8	29.4	1.659
juta	99.5					0.5	14.605
gummi	58.0	1.9	37.2	—	—	2.9	1.031
<i>Asványok, fémek, stb.</i>							
<i>millió tonnában</i>							
szén	25.4	4.5	1.2	34.4	8.5	26.0	1.100
barna szén	3.7	0.6	0.1			95.6	178
petróleum	1.8		2.9	59.8	11.7	23.8	206
vasérc	10.0	29.0	0.0	22.1	18.8	20.1	116
<i>ezer tonnában</i>							
réz	29.8			16.8	3.0	50.4	1.050
nikkel	94.3	—	—	0.2	2.2	3.3	45
ón	43.1	1.0	16.4			39.5	122
ólom	44.5	0.7		21.2	1.1	32.5	1.180
cink	34.8	0.6	—	29.8	1.7	33.1	1.185
krómérc	33.5		—	0.2	27.5	88.8	409
kén	4.8	3.0	—	3.9		88.3	2.830
mangán	30.4	0.4	0.6	2.2	59.3	7.1	1.751
pirit	4.1	2.9		4.4	3.6	8.5	6.592
bauxit	3.9	46.5	9.2	11.1		26.3	1.137
káli	0.2	19.8		6.9	—	73.1	1.910
<i>Nemes fémek (millió kilóban)</i>							
arany	64.7	1.0	0.4	10.3	11.1	12.5	794
ezüst mill. ton.-ban	18.5	0.2	0.5	18.8	—	68.0	5.667

Ebből a táblázatból kitűnik, hogy az angol birodalom rendelkezik a legjelentősebb nyersanyag rezervoárral. A francia birodalom gazdag növényi olajokban, kakaóban, vasércben, bauxitban s kálisókban; de csak a bauxit bányászatban játszik döntő szerepet a világgazdaságban. A Holland birodalom csak a kopra, a gummi és a zink piacra gyakorolhat befolyást. Az Egyesült Államok nagy mértékben ellenőrzi a világ kopra, kukorica, gyapot, kőolaj, ólom, cink és ezüst termelését; a Szovjetunió viszont a búza, a lenolaj, a petróleum, a króm és a mangán termelésében játszik vezető szerepet. A „világ többi része“ összesen többet termel, mint az előbbi birodalmak akármelyike különvéve, a következő nyersanyagokból: búza, kukorica, szójabab, növényi olajok, kávé, lenolaj, lignit, réz, króm, kén, pirit, káli, ezüst. A mi önkényes beosztásunkban tehát ez a legnagyobb termelő. Emeljük ki a táblázat utolsó hasábját s nézzük meg, hogy az egyes országok milyen százalékban vesznek ki részüket azoknak a nyersanyagoknak a termelésében, amelyekkel számottevő szerepet játszanak.

Búza: — Argentína 5.9; — Olaszország 6.2; — Németország 4.3.

Zab: Német-, Francia-, Spanyol-, Lengyelország és Csehszlovákia együtt 25.4; Argentína, Törökország, Japán, Korea együtt 14.1.

Kukorica: — Délamerika 12.4; — Európa 14.1.

Szójabab: — Mandzsuria 76.7.

Növényolajok: — Európa 50.

Kávé: — Brazília 72.7.

Lignit: — Németország 77.9.

Réz: — Európa 14.3; — Chili és Peru 17.8.

Ón: — Bolívia 18.0.

Ólom: — Mexikó 10.10; Német-, Spanyol-ország, Jugoszlávia együtt 16.1.

Zink: — Európa 27.0.

Káli: — Németország 63.8.

Ezüst: — Mexikó, — Bolívia, — Peru és Japán együtt 50.0.

Ezeket az arányokat nem szabad abszolútnak tekinteni, mivel a világ különböző vidékei a gazdasági fejlődés különböző fokáig jutottak el s így lakosságuk életszínvonala sem egyenlő. De a számok így is világosan beszélnek.

S Z E M L E

A KORSZERŰSÉG KORSZERŰ MEGHATÁROZÁSÁHOZ

A társadalmi változások elemzése közben minduntalan belebotlunk a korszerűség, korfelelősség, korprobléma és hasonló szavakba. Mint annyi más hangzatos jelző, a korszerűség is ott szerepel a társadalom osztálytagozódásán felépülő törekvések minden árnyalatának szótárában. Nem csak a liberálisizmus meg a demokrácia, de a fasizmus is megkísérli magát korszerűnek feltüntetni. Nem szavakon rágcválódás, hanem marxista ideológiai követelmény tehát, hogy a korszerűség osztályszerű vonatkozásait feltárjuk és annak valóban korszerű meghatározását adjuk.

Két irányból fenyegeti veszélyt azt, aki a kérdéshez nem az alaposan átértett materialista dialektika egyedül való távlatok felé táruló módszerével közeledik. Vagy visszariad az e téren felburjánzott reakciós demagógiától, amelyek a korszerűség kelletős köntösében igyekeznek tömegbázisukat elmélyíteni. Vagy pedig a társadalmi fejlődés célszerűségi magyarázatával idealista engedelményeket tesz, hogy a fogalom szűzi progresszivitását a fasizmus barbár ölelésével szemben megvédelmezze. A történelmi materialista gondolkodás sem egyikkel, sem másikkal nem érthet egyet.

Közhelyszámba menő igazságot ismétlünk, amikor kiindulópontul lerögzítjük, hogy a társadalmi fejlődésnek nincsenek ab ovo kitzűzött céljai. Történelmileg kialakult gazdasági tényezők hoznak itt létre szigorúan meghatározott hatásokat. Ezek megvalósítói az ugyancsak gazdasági és történelmi meghatározottságú osztályok. A szabad akarat számára sem jut tér. A fejlődés hordozójává let osztályok nem önkényesen, hanem ugyancsak a társadalom általános fejlettségi fokától korlátozott felismerésük folytán lehetnek annak tudatos tényezői. Az osztályok tudatos fellépése azonban döntő és elengedhetetlen tényező. Ettől függ az, hogy valamely társadalom valóban a gazdaságilag meghatározott progresszió irányában fejlődik-e tovább. Ettől függ az átmenet üteme. Ettől függ azon megrázkódtatások súlyosabb vagy enyhébb volta is, amelyek egyik társadalomnak a másikba való átmenetét szükségyszerűen kísérik.

Valamely adott társadalom objektív ellentmondásaiból és az ezekre felépülő osztályellentétekből nem több tetszés szerinti, hanem csak egy megoldás jelent progresszív továbbfejlődést. Hogy melyik ez az egyetlen megoldás, az természetesen nem az ideológusok agyában fogamzik meg, hanem a megoldásra váró gazdasági ellentmondásokban van adva. Az lesz ez, amely a termelési mód továbbfejlődésének akadályait ledönti és a termelőerőket további fejlődés felé segíti. Itt pedig

már mérhető egységekkel van dolgunk. Szilárd talajon állva, a progresszív vagy reakciós magatartás csálthatatlan kritériumait állíthatjuk fel.

A kapitalista árutertermelés társadalmának megoldást sürgető ellentmondása a „termelés társadalmi volta és a kisajátítás egyéni jellegének“ (Engels) ellentmondáskomplexumában van adva. A kapitalizmus imperialista szakasza, (külön „fasiszta-korszak“, nincs; a faszizmus a monopol-imperialista tőkés társadalom szétesési szakaszának uralmi formája), ezt az objektív ellentmondást végső feszültségig fokozza. A megoldás útjában azonban ott terpeszkedik az árutertermelő társadalom uralmi szervezete. Mint ideológiai holt súly ott vegetál a „korszellem“, az uralkodó osztály ideológiája. Ez az ideológia a gazdasági ellentmondások kiérésének szakaszában már ellentmondásba kerül azon objektív tényezőkkel, amelyek egy korábbi fejlődési fokon kitermelték magukból. Reakciós ideológiai hatalomként áll a továbbfejlődés útjában. Csak azon anyagi alap lebontásával törhető meg, amelynek védelmezését szolgálja. Nem szabad azonban szemet hunynunk azon tény előtt, hogy a társadalom megváltoztatására törő osztály számára ennek az ideológiát túlhaladásnak már a hatalom felé törő osztály számára a „korszellem“ már nem a maradiság, hanem a változtatni akarás szelleme.

Az most már a kérdés, hogy miképpen viszonylanak a vázolt objektív tények a korszerűség fogalmához. Nem vonható kétségbe, hogy a korszerűség társadalmi vonatkozásai éppoly kevésbé önkényesek, mint az objektív gazdasági ellentmondások megoldási lehetősége. Ahogyan ennek csak egyetlen progresszív módja van, mégpedig a termelőeszközök társadalmi tulajdonná változtatása, ugyanúgy a korszerűségnek is csak egy tartalma lehet. Szó sincs arról, mintha manapság „nemcsak a szocializmus, hanem a faszizmus is korszerű“ lehetne. Ma csak azon társadalmi törekvések korszerűek, amelyek a negyedik rend osztályos célkitűzéseinek valórváltásán munkálkodnak, mert csak ezek szolgálják a monopóliumok által lebéklyóztott termelőerők fejlődésének felszabadítását. A faszizmus korszerűtlen korvalóság, mert éppen azon erőket köti le, amelyek a termelési rend objektív ellentmondásait akarják progresszív értelemben megoldani.

A társadalom fejlődésének nincs célszerűsége. De valamely adott társadalom továbbfejlődésének van a társadalom gazdasági szerkezetében gyökerező fejlődési iránya. Korprobléma a termelési rend bentrejű ellentmondásainak megoldása, az árutertermelés kiküszöbölése és az osztályellentétek megszüntetése egy osztálymentes társadalom magasabb szintézisében. Korszerű minden olyan törekvés, amely ezeknek a céloknak az elérésére irányul. Korfelelősen azok járnak el, akik a társadalom haladó erőit az osztályellentétek tudatosításával ezeknek a törekvéseknek a megvalósítására mozgósítják.

Valamely társadalmi törekvés korszerűségének vagy korszerűtlenségének elbírálásánál tehát nem azok szubjektív hordozóinak tudata és értékelése az irányadó. Sokkal inkább az, hogy a termelési rend szerkezetében fekvő objektív tendenciákkal összhangban állanak-e vagy pedig azoknak ellentmondanak. A faszizmus a gazdasági statisztika eszközével felmérhetően ellentmond annak. Olyan korvalóság tehát, amely a korproblémák megoldását igyekszik feltartani.

Azt kell még eldöntenünk, hogy a korszerűség fogalmának igénye nem vezet-e az osztályszerűség tagadásához és fatalisztikus értékeléshez.

Ilyen veszélyek nem forognak fenn. Mivel az adott társadalom objektív továbbfejlődési tendenciáinak kritériumai után kutatunk, ezek

pedig a marxizmus módszerével felfedhetők és fel vannak fedve, tudjuk, hogy a korszerű problémák egyuttal osztályszerű problémák is. A társadalom átalakítása nem lehet az egész társadalom feladata. Az egységes társadalom a multtá érett viszonyok megörökítésében érdekelt osztály korszerűtlen fikciója. A társadalom osztályokra szakadt. Ezek közül pedig csak a negyedik rend és a gazdasági fejlődés dinamikája folytán hozzásodródott városi és falusi dolgozó középrétegek vannak érdekelve a gazdasági szerkezetben rejlő ellentétek felkutatásában és megoldásában. Osztályszerűség és korszerűség tehát a marxi dialektika szempontjából nem ellentétes fogalmak, hanem maradéktalanul fedik egymást. Attól sem kell éppen ezért tartanunk, hogy a korszerűség hangoztatása tétlenséghez, sorsmegnyugvó csodavaráshoz vezet. A történelmi fejlődés törvényei azt mutatják, hogy a kiérett gazdasági ellentmondások nem eredményeznek gépiesen társadalmi átalakulásokat. Csak a progresszív fejlődésben érdekelt osztály tevőleges és tudatos visszahatása oldhatja meg azokat.

Semmi okunk nincs hát arra, hogy a korszerűség szó használatától visszariadjunk és a különféle reakciós irányok „hamis tudaton“, sok esetben akartan hamis tudaton felépülő társadalmi demagógiájának engedményeket tegyünk. A korszerűség egyuttal: osztályszerűség. Csak az korszerű, ami egyuttal osztályszerű és pártos is. A marxista ideológusok feladata az, hogy a korszerűség és osztályszerűség helyes viszonyának meghamisítására, a két fogalom idealista vgy eklektikus szembeállítására irányuló kísérletek ellen fellépjenek.

(Pozsony)

Kovács Károly

EGY MAI FASISZTA REGÉNY. Ez a regény¹ nem azért érdekes, mert a legnagyobb olasz irodalmi díjjal: az idei *Viareggio*-prémiummal tüntették ki. Az irodalmi díjak kiosztásánál Itáliában már réggen nem a művek irodalmi értéke az irányadó, mégis e regény elolvasása után csodálkozva kérdezzük: hát lehetséges, hogy állítólagos propagandaérdemek jutalmazására ennyire sutba lehessen dobni minden esztétikai értékelést? *Állítólagos* propaganda-érdemekről beszélünk, mert mint ez a példa is mutatja, rossz irodalom sohasem lehet jó propaganda.

Ha mégis foglalkozunk e regénnyel, az csak azért történik, hogy megállapíthassuk: milyen az az irodalmi munka, mely a fasizmus legutóbbi szakaszát reprezentálja? Ha irodalmi érték híján tisztán csak propagandisztikus megfontolásból tüntették ki ezt a regényt, úgy annak valami nyomós okának kell lenni. Az olasz fasizmus annyi hiábavaló kísérletezés után végre megtalálta volna azt a munkát, melyet művészeti kifejezőjének ismer el? Ugy látszik igen; sőt: a 14. életévébe lépő fasizmus legújabb ideológiai változásának, illetve taktikájának hű tükörképe. De nézzük meg közelebbről.

A „magányos ember“ (a regény címének magyar fordítása) egy anarchista, aki 15 évi emigráció után visszatér Rómába. Ez a papiros-anarchista tele van lázadással, éhséggel és bosszúvágygal, amikor le száll a Termini-i állomáson. Első útja egy volt elvbarátjához vezet, aki szívélyesen fogadja, ám az első mondatok után emberünk meglepetéssel állapítja meg, hogy barátja a távollét éve alatt alaposan „megváltozott“. Ezt a „változást“ később mindazokon észreveszi, akikkel dolga akad, főleg régi elvbarátain, akik mellestleg mondva, kivétel nélkül intellektüelek. Mondanunk sem kell, hogy ez a „változás“ mit jelent. Csodálkozása csak nő, amikor megállapítja, hogy a polgárságról mindany-

nyian a régi gyűlölet hangján beszélnek, de ugyanakkor a fasizmus vezérére a saját emberüknek tartják. Ezekután hősünk vagy 200 oldalon keresztül egyre kevesebbet lázadozik és egyre többet csodálkozik, míg végül is az utolsó oldalon ő is „megtér.“ S bár ez a „megtérés“ már a regény elején is előrelátható, az író mindvégig igyekszik a hőst, mint „rebellist“ beállítani; s a végén is csak szimbólikusan jelzi nagy elhatározását. Hősünk akaratlanul valami népgyűlésen találja magát, ahol a nemrégiben még gyűlölt Vezért is szemtől-szembe láthatja; a tömeg lelkesedése őt is elragadja és egy mellette álló kis „Balillát“, aki sir, mert nem láthatja a nép bálványát, a vállára emel és ő maga is könnyes szemekkel hallgatja a „felszabadító szavakat“.

A mondanivaló szegénysége és naivitása már a rövid összefoglalásból is kiderül. De minket most nem ez érdekel. Ez a regény az első irodalmi kísérlet arra, hogy a fasizmusnak még máig is ellenálló intellektüeleket megnyerje az uralmon lévő iránynak. Hogyan véli a regényíró ezt a célját elérni? Részben úgy, hogy a revolutív eszméket, mint túlhaladott, értelmét vesztett teóriákat mutatja be, részben pedig úgy állítva be a dolgokat, mintha mindazt, ami ezekből az eszmékből jó és használható, a fasizmus már mind megvalósította volna. A szerző szántszándékkal mutat be egy individuális anarchistát, mint a „régiszmék“ képviselőjét, mert az anarchizmus a legkönnyebben támadható s individualizmusa szembeállítható a „kollektív“ fasizmussal. Az az egyenlőtlen párbaj, melyet szerző jóvoltából hősünk a fasizmussal szemben megvív természetesen nemcsak az anarchista ideálokat hivatott hamis színben feltüntetni, nevetségessé tenni és megdönteni, de mindazokat a szellemi és politikai áramlatokat is, melyek a fasizmus-sal élesen szembeállnak, elsősorban a szocializmust. Emellett az átlátszó irodalmi fogás mellett nem hanyagolható el egy másik ugyancsak átlátszó törekvés, mely arra irányul, hogy a revolúciós intelligenciát fasiszta álrevolúciós frázisokkal megnyerje az uralkodó irány részére, mondván: mi is forradalmárok vagyunk, mi is ellenségei vagyunk a tőkés világnak, tehát nektek is nálunk van a helyetek! Megjegyzendő, hogy az ilyen elgondolások alig pár évvel ezelőtt elképzelhetetlenek lettek volna a fasizmuson belül és ez a tendencia, melynek az itt tárgyalt regény első irodalmi manifesztációja egyenes következménye a fasizmus legújabb taktikájának, mely a negyedik rendhez appellál. Ez a taktikai elkanyarodás a fasizmus vezetőjének két évvel ezelőtti kijelentésével kezdődött: „Andare decisamente verso il popolo“ (Határozottan a népi irányban menetelni) és tart a mai napig is; olasz hivatalos körök a legutóbbi eseményekkel kapcsolatban is állandóan ebben a szellemben nyilatkoznak. Hogy ez az „irányváltás“ csak látszólagos, az nyilvánvaló; ugyanakkor azonban ez a tény a fasiszta ideológia súlyos válságának tüneteként jelentkezik. Ebből a szempontból a regény felette tanulságos. Valóban: nem jó börtön lehet az a fasizmus, melynek a rebellis anarchistákra, a fegyelmezetlen intellektüelekre és a gyűlölt szocialistákra van szüksége. A fasizmus ellenfelei eddig az irodalomban is csak, mint javithatatlan gonosztevők és gyógyithatatlan örültek szerepeltek! Ma már, hogy megnyerjék a fasizmus részére ezeket az elemeket, a regény egy anarchistából fasisztává vedlett szereplője így beszél: „A kapitalizmus? Az éjszaka sötétje borul már a kapitalista világrendre; tudod ki mondta ki ezt a mondatot? A válság a rendszer-

¹Mario Massa: Uomo solo. Premio Viareggio. Edizioni Circoli, Roma 1935. — ²Mussolini szavai (M. B.)

ben van, egy magasabb szociális rend felé kell haladnunk: tudod ki beszélt így a néphez? És tudod mit jelent ez? Azt jelenti, hogy a polgári kapitalista mentalitás súlyosan téved, ha azt hiszi, hogy a fasizmus az ő büzlő hullájukat jött megmenteni. A forradalom fejlődése egy teljesen új társadalmi berendezkedés felé vezet, ahol nem lesz hely a kapitalizmus részére. Te azt mondd erre, hogy még mindig vannak olyanok, akik autón járnak és olyanok, akik éheznek. Tud meg hát, hogy eljön még az a nap, amikor megkérdezzük az autósoktól, hogy milyen munkával szereztek meg autójukat...“ Az ember valósággal elámul: fasiszta író beszél így? Igen. De mond még egyebeket is. „Oroszországról mersz beszélni? — mondja a regény egy másik „megtért“ szereplője — éppen Oroszországról? Arról az Oroszországról, ahol a szabadság nevében megkötötték a nép kezét-lábát? Mit akarsz itt előttem dicsérni? A hat négyzetméteres lakóhelyeket s a kenyérjegyeket? Mintha valaki a börtön szépségeiről akarna áradozni! A munkások talán szabadok, ha engedik, hogy pár bűdös zsidó láncokat rakjon rájuk? Gondold el: mit jelent a zsidók rabszolgáivá lenni! Én nem akarok vitatkozni a bolsevizmusról, én intellektuel vagyok, tehát individualista, szóval ezer kilométerre a kommunizmustól. De a zsidókról nem akarok tudni! Kár, hogy Itáliában e tetvek (sic!) még élőködnek rajtuk és szívják a vérünket...“ Uj hang ez is, teljesen új hang a fasizmusban és irodalmában. Mit jelent ez a kapkodás? Hol a sarló és kalapács, hol meg a horogkereszt tűnik fel a fascio mögül. Igen. Már ennyire elvesztették a fejüket.

Mária Béla

A RAGON KÜZDELME A REALIZMUSÉRT. Egy francia szürrealista költő, akiben anarchikus lázadás és fölény, kiábrándultság és romantika színes zürzavarban kavarg, 1930 őszén kiutazik Oroszországba. Nem globetrotter és nem zarándok; se túlságos kíváncsiságot, se megilletődést nem érez, s nem hiszi, hogy egy utazás, akár Oroszországba is, sokat jelenthet az életben. Háborúutáni párizsi fiatalember, akit minden lázongás ellenére kissé meglegyintett annak a polgári kiábrándultságnak a szele, mellyel Paul Morand híres felkiáltása száll: Rien que la terre: A földgolyó, — semmi egyéb... Nyilván költőnk is így érezte. Csakhogy vannak dolgok, amik váratlanabbak a tüneménynél és vakmerőbbek a képzeletnél. A költő, akinek képzeletében úgy fészkelődött a „forradalom“, mint Napoleon katonáinak hátizsákjában a marsallbot, gyors valóságraébredő leckét kap, s ép' a megvalósulás tényeitől, melyek felülmulják elképzeléseit. De nem jól mondtuk. Ez az utazás nem pusztán lecke volt a költő számára, hanem élmény. Olyan élmény, amely erősebb átélőjénél és erejével megváltoztatja életét. Mert Louis Aragonnal ez történt. Esetére igazán illik a kitűnő mondás, hogy ha nem a szocializmus ténye volna, csoda lenne. Ő maga azoknak a börtöntölteléknek, elbukott embereknek az esetéhez hasonlítja a magáét, akik a híres Bjelomorsztroj, a Fehér- és Balti-tenger közti csatorna lelkes munkálataiban nyerték vissza emberségüket és ismerték fel életük további értelmét. „Oroszország az Európából érkező utas számára valóságos szellemi Bjelomorsztroj“, — írja megnyerő ötlettel. A társadalmi alkotás realizmusa, — melyben az emberek külső körülményeikkel együtt benső természetüket is megváltoztatják, — elhomályosítja Aragon szürrealista, alanyi forradalmiságát. A kollektív építőmunka távlatai különbet hirtelnek a csapongó képzeletnél és Aragon felfogja e hirtelés értelmét. Hazajövet ugyan még feszeng, szinte maga előtt is rösteli a rendkívüli benyomást, a multja húzza vissza, riadozik az újatvállalás terhétől, de aztán dönt — régi mivolta ellen, s rövidesen nem

csak a rendet, hanem barátjait is magára haragítja. Ettől kezdve harcot két fronton vívja: a szürrealizmus zavarosságai ellen s a változtató osztály soraiban a megpillantott új valóságért és új kulturáért. Ez az előjátéka legújabb könyvének (*Pour un réalisme socialiste*. Denoel et Steele. Paris 1935.), melybe a szocialista realizmus irodalmával foglalkozó néhány előadását gyűjtötte össze. Nem irodalmi tanulmányok ezek: inkább agitatori írások, a korszakfeszégető irodalmi kiáltványok lelkes és heves modorában. Írójuk a kultura birtokát s a műalkotás új módszereit igyekszik kiharcolni a feltörekvő friss rend számára. Nem akar rögtönzésekkel elkápráztatni, hanem azt az irodalmi programot kívánja elvennie és hathatósá tenni, amelyet az adott történeti viszonyok diktálnak az új rendnek. S ez a program — az élharcos rend természetete szerint — csupa tisztázó és bíráló, realista és harcra szóló követelés. „Az irodalom története bizonyítja, — írja *Mehring*, — hogy valahányszor egy feltörekvő osztály gondolatvilága összeütközik egy hanyatló osztály gondolatvilágával, az előbbi mindig a természet és az igazság, a naturalizmus és a realizmus csatakiáltásával száll harcra az utóbbi ellen“. Számos történeti hasonlóság (pl. a francia és a német felvilágosodás korának irodalma) bizonyítja, hogy a feltörekvő réteg szellemi előcsatározásai elsősorban mindig az állapotok visszásságai körül villognak, s a harci kedv az igazmondást a vádbeszédig, a gúnyt az ostorozásig fokozza. A hanyatló osztály, igen érthetően, takargatni iparkodik a társadalmi állapotokat, amelyek közt a felbomlás jelenségei, az ellenmondások s a megtagadó fejlődés erői szembeütően mutatkoznak. Az ilyen osztály ugyanúgy rejtegeti a valóságot, mint a tönkremenő bankár a csődöt. Ha a polgári világ irodalma közvetlenül vagy közvetve, ábrázolja is a válság s a bomlás jelenségeit, szinte soha sem jelöli meg a kibontakozás igazi tényezőit. E tényezők történeti szerepét vagy félreismeri, vagy nem akarja elismerni, s így jelentőségüket nem értékeli kellően. Természetes is, hogy a polgári világ irodalma nem szolgál egy olyan irányú haladás indítékaival, amely számára nem kívánatos. Ezzel szemben a feltörekvő réteg épp a valóságra, a társadalmi állapotokra, a belső ellenmondás s az ellenerők fejlettségére hivatkozik, amik törekvéseinek úgyszólván tényszerű történeti igazolásai. A feltörekvő réteg s a rokonszándékú értelmiség irodalmában rengeteg társadalmi riport, tény-regény, életdokumentum és önvallomás keletkezik, ami mind a társadalmi valóságot aknázza ki és fordítja a nyomasztó rendszer ellen. De a válságba jutott társadalom beavatkozás nélkül is ön maga ellen tanuskodik, az állapotok vádolnak s a tények pátosza minden elfojtáson áttör. „Kivel tart végeredményben minden realizmus? — kérdi Aragon. — A feltörekvő osztállyal, azzal, mely a valóságot a maga nagy ügyévé avatja, mely az adott korszakban az emberiség történeti továbbhaladását testesíti meg. Így, amidőn az abszolút-uralkodó öszefog a polgársággal a feudálisok ellen, akik fékentartani iparkodnak a történelem fejlődését, természetesen, hogy az öreg Boileau ilyen hangon kiált föl: „A macskát macskának nevezem, Rollet-t* meg lókötnék!“ Mondana valaki ilyesmit manapság, amikor a francia polgárság Chiappe urat, Páris főpolgármesterét becsületes nagy embernek nevezi? Nem tiltja-e meg a polgárság Párizs népének, hogy a maga módján ünnepelje Victor Hugo emlékét, e realistaét, aki a 18. század elfajzott költőivel, aféle beporosodásra ítélt Delille abékkal szemben fölkiáltott: „Így szóltam a telt aranygyümölcsöz: Eredj, csak hitvány körte

*Zsugoriságáról és kapzsiságáról közismert ügyész a XVII. században.

vagy!" Igen, Victor Hugo realista volt. A *Nyomorultak* írója olyan realista volt, akinek számára a társadalom nem az a szalon, ahol Madame de Rambouillet óta folyik az irodalmi cicomázkodás, mely Octave Feuillet-től Paul Bourget-ig hervadozik. Realista az a Hugo, aki polgárjogot követel az argot számára a nyelvben és az élethez való jogot a communiardok számára Franciaországban." Aragon sok hévvel és érvvel bizonygatja, hogy realista erények dolgában igenis számottevő az a Victor Hugo, aki tudja és vallja, hogy a „társadalom“ nem csupán a szalonok körzete, hanem a Nyomorultak alvilága is; az a Victor Hugo, aki a népi- és tolvaj-nyelv vad tarkaságával tüntet az irodalom kertészeteiben, s aki a száműzetésben az otthoni állapotok köznapi anyagából sző ostorozó verseket a Kis Napoleon ellen. (*A bűnhődések*). Ugyancsak a realizmus életes melegére bukkan Rimbaud-nál, is aki megénekelte a tulajdon testi-lelki meztelenségét, a lázadó nő kezét a 71-es Párizs golyószóróinak bronztestén; a zubbonyos sötét férfiakat, amint a külváros fakó estjében hazatérnek; nem is említve a Kovács-ot, a Kényérléső-ket, a Völgyben alvó katonát. (Zolát, aki ebben a vonatkozásban nem szorul felfedezésre, csupán érinti.)

Bizonyos, hogy Aragon felfogása a realizmusról a hagyományos osztályozással szemben önkényesnek hat. De nyilvánvaló, hogy hamarjában azért nem Flaubert-t vagy Balzac-ot emlegeti, (aki pedig a társadalom alvilágának is nagy ismerője), mert a mai harcos realizmussal rokon hajlandóságokra, a szociális szókimondás s a nép dolgaiért való kiállás példáira kíván rámutatni. Viszont nyoma sincs annak, mintha a realizmus kérdésében Victor Hugót pl. Balzac elé vagy mellé helyezné. Hugo, (aki regénybeszabadult romantikus költő) csak a társadalmi bírálat, az állásfoglalás s a nyelv tekintetében mutat Balzac realizmusával szemben meghaladó készségeket. Mert az, hogy Balzac megcsontosított monarchista volt, Hugo viszont rajongó demokrata és republikánus, az alkotó-természet belügyeiben igazán nem számít.

Igen érdekes, bár indokolt lelkesedésében néhol stiláris tulzásokba téved, amit John Heartfieldről, a fotomontázs megteremtőjéről ír Aragon. Rámutat arra, hogy az olajfestés, noha egymaga az egész festészetnek tűnik előttünk, csak néhány évszázados és könnyen megeshetik, hogy egy napon át kell engedje a helyét egy új technikának, mely jobban megfelel az emberi élet és alkotás változott viszonyainak. Heartfield egyike ez új technika kísérletezőinek s a társadalmi problématika képi kifejezésére törekszik. A fotomontázst illetően Aragon fejtegetéséhez csak annyit vetünk hozzá, hogy a montázs jellegzetesen összefüggés-művészet (ha szabad ezt a kifejezést használnunk) és ilyenformán a társadalmi realizmus egyik legfőbb igyekezetét példázza. A társadalmi élet térben és időben elkülönült, de okozatilag összefüggő jelenségeit illeszti érzékletes, művészi kompozícióba. Ez a törekvés a szociális realizmus irodalmában is gyakori és éppen Aragon regénye, a Bázeli harangok eleveníti fel ilyenyszerűen a francia társadalom életét és világítja meg fényes biztonsággal a rejtett (elmisszifikált) társadalmi összefüggések játékát, a századfordulótól az 1912-es bázeli békekongresszusig. Ez a regény jelentős sikere a realizmus mozgalmanak és alkotómódszerének nagyszerű lehetőségeire vall.

Az új realizmus a haladás mai akaróinak mozgalma, s így átmeneti társadalmunkat mozgásában, változásának folyamatában szemléli. Tudja, hogy a mi emberi világunk, a társadalom, nem vak önműködés, hanem dologi viszonyok halmazatában egyre átgondoltabbá váló emberi cselekvés. Épp ezért rámutat a változás cselekvő erőire és iparkodik felé-

jük terelni a kuszáltságok közt vergődő tudatot. Mindez természetszerűen következik a kor élén haladó osztály törekvéseiből és egyáltalán nem kánonszerű. Az új realizmus szabad alkotó-program, mely semmilyen készséget nem bénít meg, sőt minden készséget versenyre hív. Merőben megokolatlan az a feltevés, hogy a társadalmi realizmus gátolja a lélektani elmélyedés munkáját. Ez a realizmus a „lélek mérnökének” nevezi az írókat és működését az új körülmények közt megújuló emberi lélek szűz tartománya felé irányítja.

Korvin Sándor

SOLOCHOV KOZAKJAI: HARMADSZOR. Solochov világszerte ismert, sőt magyarra is lefordított regényének most jelent meg III. kötete. — (*Der stille Don. III. Aufstand der Kosaken.* — Malik Verlag) — és még mindig nincsen vége. A Csendes Donnak még egyre van mondani-valója, kifogyhatatlan, embergazdag, élménygazdag. Nem lehet megenni. Az életet nem lehet megenni, a maradéknélkül vetített életet, teljességében az összes hullámvölgyekkel és hullámheggyekkel. Solochov nagy kozákeposza egy ilyen állandó nyargalás és cammogás: hol fent, hol lent. Állandó változatosság: csend és idill, melyet a feszültség vihar-szikrái gyujtanak fel ember- és földrengéssé. Az életet gyűjtőlencsébe fogni és teljes gazdagságában vetíteni: milyen kevés irástudó tudja ezt. Solochov csak ezt tudja és ez az ő nagy írásművészetének a titka. Mennyien élnek itt és mennyien halnak. Micsoda életek és micsoda halálok! Ezt a regényt nem lehet más szavakkal elmondani, itt az időbe ágyalt élet és halál szín- és vérfoltjai vágtatnak váltott kozák lovakon.

Az egész harmadik kötet vad, gyűlöletes szeretkezés egy új szóval és fogalommal: a szovjettel. A harmadik kötetben sem készülnek el a kozákok ezzel a harccal. Aki az akkori élet egész teljességét akarja és tudja vetíteni, az nem is készülhet el egyhamar ezekkel a tespedési és fellángolási hullámokkal, ezekkel az ellenforradalmi völgyekkel és forradalmi hegyekkel. Emberek változásáról, világ megváltoztatásáról van szó és mint azt már öt év előtt megirtuk: Solochov a legnehezebb ponton dokumentál, a kozákoknál, a kiváltságosoknál, akik már eleve predestinálva vannak, hogy a forradalomban az uralkodó osztály különítményei legyenek, azok érdekének és a maguk külön világának rabjai. A harmadik kötetben ez a harc még élesebb formákat ölt. A kozákok lázadnak itt önmaguk ellen, uraik ellen, szabadítóik ellen a legteljesebb összefüggésben. A pillanat határoz és dönt, az orrnál tovább-látni-nem-akarás. Olyan új, olyan értelmetlen, annyira nem katonás még a szegénység zászlaja, csapata, hogy asszonyok nevetik és férfiak kurgatják. És ölik egymást kegyetlenebbül, mint a „német háborúban”. Testvérháború ez a legteljesebb értelmetlenséggel. A háború fertőzöttjeit, a gyilkolás professzionistáit nem lehet megállítani. „A háború teljesen kiszípolozott” — mondja az egyik kozák. — „Már magamnak is úgy tűnik fel, mint egy kísértet. Nézz a lelkembe, olyan fekete ott bent minden, mint egy üres kiszáradt feneketlen kut.” Ebbe a lélekbe aztán hiába vagy csak lassan hull az új tanítás ígéje. Oktalan vérmámor áll itt szemben egy szürke muszájharccal. De lassan mégis világosodnak az agyak és az ellenforradalom haszonlesőivel szövetkezett kozákok elérnek a felismerés szavaihoz: „Ezek azért küzdenek, hogy jobban éljenek, mi pedig csak a mi jobb életünkért.” Nagy harc dől el itt, irtó kegyetlenséggel vívott nagy harc, mely megérdemli és megkívánja az élet teljességét úgy, ahogy azt Solochov vetíti.

(Stósz)

Fábry Zoltán

A FEHÉR „KULTURA“ PERIFÉRIÁIRÓL: INDONÉZIA. A tengertúli gyarmatokon működő európai civilizáció „áldásai“-nak valódi hatásait, szociális és kulturális bűneit elsőnek egy hollandiai gyarmati hivatalnok, *Multatuli* pellengérezte ki a múlt század derekán megjelent nagyszabású regényeiben. *Multatuli* írásaival az európai „kulturlelkiismeret“-et akarta felrázni a gyarmatokon uralkodó állapotok ellen. Hogy e nemes szándéktól fűtött fellebbezés mennyire talált az illetékesek részéről megszívlelésre és változtak-e azóta lényegesen a viszonyok, arról egy fiatal, a gyarmatokon felnőtt holland író, *Madelon Lulofs* tanuskodik rövid idő alatt közismertté vált gyarmati regényeiben.

Gummi és *Kuli* című regényei (*Verlag Holle & Co.* Berlin, Bücher-gilde Gutenberg. Wien) a gyarmatokra importált fehér „kultura“ meztelen valóságának portréi. Ma, amikor az olasz afrikai háború „erkölcsi“ igazolásául az abessziniai „barbárság“ igájában sinylődő rabszolgák rettentő sorsáról szavalnak a háborúspártiak, különösen aktuális a régi gyarmati hatalmak évszázados „kulturmunkájának“ eredményeit ismerni.

Lulofs kemény realizmussal mutatja meg a fehér profittkultura áldatlan eredményeit a holland gyarmatokon. A Myjnherr-ek bigott kép-mutató kereszténysége a maga tényleges valóságában jelenik meg könyveiben, mint üzletes, könyörtelen, csak formájában kendőzött rabszolgagazdálkodás.

A távoli város titokzatos ismeretlenségéből jött benszülött ügynök fantasztikus meséi felgyújtják a világ háta mögötti, őserdei falu primitív, de harmónikus igénytelenségében élő fiatal legények képzeletét: arany, szerencsejáték, jólét, gyönyörű asszonyok! — Páran megszöknek a faluból, köztük Ruki, a süldő legényke is, aki az ügynök bujto-gatására egyszeriben tudatára ébred ösztönösen ágaskodó férfi-voltának és nem hajlandó nagyanyja pattogó gyámkodását tovább tűrni. A dzsungelen túl kitérő ismeretlen világ csodái, a házakat maga után cipelő tüzes vaskocsi, az ügynök gavalléros vendéglései Ruki és társainak minden várakozását felülmúlni látszanak. De alighogy az óriási faluba, Batáviába érkeznek és a munkaszerződést a hatóság szemelátára „önként“ „aláírják“, egy csapásra megváltozik minden. Nem szabadok többé. Nagy hodályba terelik őket, ahol már az ország minden vidékéről felhajtott kulik százai várják a sorsukat. Napokig tartó értelmetlen, céltalan várakozás után megint vonatra, majd hajóra teszik őket. Ruki, aki a többi kuli közt szem elől veszítette a földieit, a hodályban megismerkedett Karmináh-val, a szintén magányos leánnyal, akit az apja eladott az ügynöknek, mert a bivalyuk megdöglött és kellett a pénz egy másik bivalyra. Ruki és Karmináh csirázó szerelmébe brutálisan belemarkol az európai fajgőg árnyékában pöffeszkedő benszülötti matrözönkény. Karmináht elcipelik. Ruki tiltakozására ökölcsapás a válasz. Nincs joga, hiszen nem szabad többé, hanem megvetett „Orang-Kontrak“, nyomorult, elszerződött ültetvénykuli. A másik az erősebb. Nem lehet ez ellen semmit tenni. „Nassip, sors, Allah akarata.“ Ez a borzalmas fatalizmus, amelybe az izlám béklyózza a benszülötteket, ami minden jogtalanság, sérelem, embervoltuk meggyalázásának tűró bele-nyugvására készíti őket, öntudatra ébredésüknek, egymásiránti szolidaritásuk megnyilvánulásának szinte legyőzhetetlen akadálya és az európai „kulturmunka“ legjobb szövetségese.

Ez a lelki beállítottság teszi lehetővé, hogy Ruki minden további megalázást, asszonyának újabb, végleges elvételét, az embertelen bánás-

módot, állati munkát, a mocskos barak odut, a dzsungelirtó kulik egész értelmetlen, örömtelen, kivetett létét eltúrje. Ha a honvágy a kampong, Nenneh nagyanyó, a bivalyok, a földek és egész korábbi békés, derűs világa után fel-felbukkan benne, ha a bengáli hajcsárok brutalitása néha kirobbantja belőle, mélyen a tudata alatt lappangó emberségét, a tehetetlenség, a kiszolgáltatottság érzete, a fatalizmus újra lebunkózza benne a kicsirázó életakaratot: „Nassip, sors, Allah akarata.” A robot kábult egyhangúságába, a sivár küliletbe változást hoz a fizetés napja, a Hari besar, a szabad nap. Vásár, lacikonyha, csepűragók, zene — és kockajáték, arany, asszonyok, bár nem szűzhajadonok, mint ahogy az ügynök ígérte, hanem csak prostituáltak. Így múlik az idő, míg végre eljön a harmadik év vége, a szerződés lejárt, azaz, hogy röviddel a szerződés lejárt előtt a főmandur, a főfelügyelő magához hívja a szabadulókat, megvendégeli őket és ravasz fondorlattal addig beszél nekik, míg a szerződést újból megkötik. Így járnak el a tompa robot évei Ruki felett, a honvágy, a régi élet képe egyre jobban elfakul benne, az őserdő irtásán gummiültetvény van, a munka könnyebb lett, a bánásmód is jobb, asszonyt is utaltak ki neki. — Virio, Ruki asszonya markotányoskodással, kifőzéssel lassanként pár száz forintot kuporgat össze. Most már visszamehetnek Jávába, nem szegények többé. Kunyhót, bivalyt, rizsföldet vehetnek maguknak. Két nappal Ruki végleges elbocsajtása előtt éppen Haribesar, fizetés- és szabadnap van. Ruki mégegyszer el akar merülni a vásári este tarka-barka zshivájába. Játszani kezd. Veszit. Ellopja alvó felesége pénzét, tovább játszik és az utolsó centig elveszti. A szabadulás álmának vége. Ruki mégegyszer aláírja a szerződést másfélfévre. Tizenkilencedszer... „Nassip... az ember sorsa... Ha Allah így rendelte...?”

(Bécs)

Mátrai Ede

HÁROM ÖNÉLETRAJZ. A szóbanforgó három Önéletrajz minden elképzeltető tekintetben különbözik egymástól. Az egyik egy agastyáné, aki sikerdús élete végén visszatekint s önéletrajza megjelenését már nem éri meg, a másik egy 60 éves férfié, aki még mindig pályája tetőfokán áll s a harmadik egy 40 évesé, aki élete tetőpontját, amennyiben a tetőpont a sikert és a karriert jelenti, már a huszas életéveiben meghaladta. Az első tudós, aki tudományos területen s még inkább az alkoholizmus leküzdése terén alkotott fontosat, a második politikus, aki az angol miniszterségig vitte, a harmadik egy bohém, aki egymásután volt farmer, diplomata, bankigazgató és ujságíró. A tudós régi svájci középpolgár család ivadéka, aki élete folyamán megőrizte a haladó középosztálybeli lélektani strukturáját, a politikus szegény angol paraszt fia a kispolgár tipikus jellemével, az utolsó viszont régi jómódú skót családból származik. S bár a tények is, melyekről a három önéletrajz beszámol, érdekesekek, főleg a Forelé, mely a modern pszichiátriának és alkoholelleses mozgalomnak szinte a történetét nyújtja, mégis e három könyv főértéke társadalom-lélektani.

Forel (Rückblick auf mein Leben, Europa Verlag Zürich, 1935.) haladó kispolgár, akút a jóakarát és az ész ereje és győzelme egyidejűleg azonban a hatalom fénye is kábit. Élete vezérmotívuma az ösztönélet elleni küzdelem. Akár sajátmaga szexuális kísértései elleni harcra, vagy speciálisan a prostitúció elleni küzdelemről van szó, akár az alkohol fogyasztásról, mindig jelentkezik nála bizonyos örömlenes vonás. Forel vitéz harcos akár szülővároskája jobb igazgatásának keresztülviteléről, akár a politikai közigazgatásban érvényesülő „nagy-

bácsigazdálkodás" visszautasításáról van szó. Mindezekről a küzdelmeiről őszintén beszámol; az őszinteség e nemének azonban jellemző vonása, hogy a sajátmaga ösztönéletének messzemenő elnyomásán alapszik. Forel sohasem tudatos azok felől az ösztönrezgések felől, amelyek cselekedetei mögött állanak és mindazok a harcok és viszályok, amiket ábrázol, tudata előterének jelenségei csak.

Snowden (An Autobiography, Ivor Nicholson and Watson 1934) isz subjektive őszinte. A belső küzdelmeket és viszályokat azonban nem tekinti élete lényeges részének, mint Forel, mert a vezető vonal, amelynek a távlatában mindent lát, pályája emelkedésének a története. Leírásában mindegyre megismétlődik ifjúsága valamelyik jelenete, ami azután indítékul szolgál ehhez a megjegyzéshez: ha én szegény kis gyerek akkoriban tudtam volna, hogy egyszer még mi lesz belőlem! Emelkedése bizonyos fajta misztérium, ami elkápráztatja s minden más érdek egyéni emelkedésének ez élménye mögött háttérbe kerül. A politikát illető megjegyzései sohasem hatolnak mélyre, a háború számára lényegileg diplomáciai ügytelenségek eredménye, elméleti kérdések pedig egyáltalán nem érdeklik.

Lockhart (Retreat from Glory, G. B. Putnams Sons, New-York, 1934) őszintesége egész más természetű. Sokkal többet tud önmagáról, mint Forel és van bátorsága beszámolni erről. A különös lélektani éredek, amit önéletrajza kelt, abban áll, hogy kiváló példánya egy lélektanilag ezideig még át nem világított jellemtipusnak, t. i. annak az embernek, aki a döntésektől fél és semmi mástól a világon. Akár politikai állásfoglalásáról, akár karrierjéről vagy szerelmi életéről legyen szó, mindig megismétlődik ugyanaz a konstelláció, félelem és kitérés a döntés elől. Ez a konstelláció mindig a kisebb ellenállás vonalára nyomja és ama „Retreat from Glory“ irányába téríti, amit oly' kiválóan választott könyve címéül. A könyv szerzője őszintesége, valamint a benne ábrázolt lélektani problémák tisztasága következtében a legérdekesebb önéletrajzok közé tartozik.

(Prága)

Szalay István

GYORSFÉNYKÉP ABESSZINIARÓL. A magyar könyves boltok kirakatai alig jelzik, hogy Abesszinia mennyire az érdeklődés homlokterébe került. Egy-két, a kiadók pincéiből előráncigált, vagy sebtében lefordított „színes“ útleírás szolgál csupán kutforrásul a magyarul olvasó nagyközönségnek az Abessziniára vonatkozó ismeretekhez. Ennek a hiányosságnak meg van a maga oka; a Mussolinit fenntartás nélkül támogató magyar hivatalosságnak nem érdeke, hogy az olasz-abesszin háború igazi arculata Magyarországon ismertté váljon. Igen jellemző a magyar közvélemény befolyásolásában alkalmazott módszerekre, hogy a pesti filmcenzura megtiltotta az UFA Abessziniáról szóló kulturfilmjének vetítését, avval az indokolással, hogy nem engedhető meg a szövetséges Olaszországra nézve kellemetlen és sértő film terjesztése, holott az UFA helyszíni felvételeiből legfeljebb annyi tűnt ki, hogy az abesszinek nem azok az emberevő barbárok, akiknek az olaszok felé hajló hivatalos propaganda beállítani igyekszik őket.

Halász Sándor Abesszinia-könyve (Lap és Könyvkiadó R. T. kiadása, Brasov, 1935) nem olyan körülmények között született, hogy az abesszin kérdés a magyar irodalomban hiányzó rendszeres ismertetésévé lehetett volna. A szerző már előszavában kijelenti, hogy csak gyorsfényképet akar adni, mivel „ahhoz, hogy nappali világosságban előttünk álljon az egész kérdés, kötetek és kötetek kellenének, mert Abesz-

színia kérdése a boncasztalon a tőkés gazdasági rendszer minden élet-megnyilvánulását feltárja. Ennyire nem merészkedett el ez a könyv". Ez a megállapítás mértéke a könyv értékelésének. Valóban nem kívánható a sürgős használatra, öt perc alatt készült gyorsfényképtől, hogy a hosszú idő műgondjával felvett és kidolgozott dokumentáris értékű fotográfiával versenyezzen. Az is természetes, hogy amikor a gyorsfényképet nézegetjük, mindig számításba kell vennünk az ilyen munkánál elkerülhetetlen távlat módosításokat is. Viszont az első fejezettől kezdve így is kibontakoznak az olasz-abesszin háborúnak a nyersanyagokért és piacokért folyó kéréhetetlen küzdelmébe beleilleszkedő erővonalai. Halász felvázolja Abesszinia őstörténetét, bevonulását a világpolitikába és jelenlegi társadalmi szerkezetét. Könyvének ez a gerince. Adatgazdagságának tulzsufaltsága mellett zavar olykor a gyors munka által előidézett ismétlés s az itt-ott felbukkanó ellenmondás. Halász tulontul sokat foglalkozik a nemzetközi diplomácia cselszövevényeivel és viszonylag igen keveset az objektív okokkal. Így például az olasz-abesszin háború a jelenlegi időpontban való kitörését elsősorban avval magyarázza, hogy Anglia „beugratta” Olaszországot a veszélyesen előretörő Japán megelőzésére s csak másodsorban emlékszik meg a fasiszta rendszer belső csődjéről, katasztrofális gazdasági helyzetéről s a ki-robbanással fenyegető tömegelégületlenségnek az olasz külpolitika kialakulására nézve döntő tényezőjéről.

Halász könyvét akkor fejezte be, amikor az első olasz rajvonalak megindultak Abesszinia földjén. Az események eddig még nem igazolták azt a megállapítást, hogy a háború sorsa evvel megpecsételődött volna. Olyan tényezők merültek fel, melyekkel még nem számolhatott (Abesszinia erélyes ellenállása, a népszövetségi bojkott, stb.) Az események rohanó tempójában így már ez a munka is szinte történelmi dokumentummá lett. Mindenesetre sok érdekes adatot tartalmaz és sok különben elhallgatott tényre mutat rá. Ha ehhez hozzávesszük könnyű és világos stílusát s a függelékben közölt földrajzi, statisztikai és történelmi táblázatainak áttekinthetőségét, igazoltnak látjuk a könyv erdélyi viszonyok között szokatlan magas példányszámban megnyilvánuló sikerét.

(Cluj)

Csehi Gyula

EGY FIATAL RAJZOLÓ LATOMASAI gomolyognak azokon a képeken, amikkel a nemrég feltűnt *Leon Alex* ismertetett meg helybeli kiállításán. Ezek a látomások azonban igen valóságosak és általánosak. Kúsza napjainkra és köznapi élményeinkre ismerünk bennük. Leon Alexet, láthatóan, nem a természet jelenségei, táj vagy alak gerjesztik ábrázolásra, hanem azok a zsufolt képek és érzések, amiket világunk nyugtalanító kavargása ébreszt benne. Inkább a társadalom és a város, mint a természet vagy az interieur ihleti; inkább a hajszott, a vergődő ember, mint a szép és nyugalmas alakzat. A fiatal rajzoló elhagyta a műtermet, (ha valaha is megmelegedett benne!?) és ott áll az uccán, a városban, az egész mai világ fájdalmas zűrzavarában. Szinte szédül az érzékeit ostromló benyomásoktól, és krétájával, ceruzájával vagy tollával lázasan iparkodik lerögzíteni mindazt, ami szemei előtt cikázik és bensejét izgatja. Számos rajza a mai városi ember nehéz szorongásait vetíti elénk: A kérvényező szédületét a bürokrácia utvesztőjében; a gyárportás előtt hétrétegörnyedt munkanélküli riadt alázatát; az emeleti hónaposszoba lakójának magányosságát a város nyomasztó idegenségében; a hordárrá lett „jobb” ember üldözésszerű szegényérzetét; (s ami

ugyanide tartozik) az éhes ember önkivületét, akinek az ucca tömegén áttűző tekintetében a kenyér s a tál étel képe izzik... Csupa mai, köznapi élmény, amelyet szinte valamennyien átélünk napjaink szomorú hánytartottságában. (Ezek a rajzok témában és modorban sok rokonságot mutatnak *Charles Girod* ismert illusztrációival, amiken a mai városi ember szorongásai lidércnyomásos látomásokká nőnek.) Leon Alex képeiről a mai ember esettése és kétségbeesése tekint reánk, társadalmi életünk bomlottsága árad és ferdeségei sanditanak. Csakhogy L. A. nem mindig kezeli gazdaságosan a témáit. A szimultanizmus módján túlságosan sokat igyekszik meglátásaiból egyetlen képbe zsufolni. A sokatmodást és a mindent egyszerre kimondást a képek méretei nem bírják el és gyakran a rajz biztonsága is mögötte marad a sokat akarásnak. Ugyancsak gyakori az irodalmi elgondolás túlságos belejátszása, ami árt a képeknek. A gondolati elem túltengése különösen a jelképes rajzain nyilvánvaló. Ezek a néha régies elgondolású rajzok úgyszólván csak kiszolgálják a gondolatot. (Pesszimizmus, *Finitta la Comedia*, *Örültekháza*, stb.) Az illusztrációin viszont teljesen tudatos ez az alárendeltség, (Don Quijote, Gulliver, Shakespeare-finalé). Nyilván az illusztráció megszokásai miatt számos rajza irodalmi magyarázatra szorul. Viszont a csipős iróniájú *Lányosházak* vagy a keserűen gunyolódo *Iffjú* önmagáért beszél. Művezeknél hatásosabb, formájában tisztultabb és hangulatában egységesebb a *Vándor* és a *Vak*. Ezeken a valóságos alak emelkedik jelképpé, anélkül, hogy a rajzoló mindenáron jelképpé akarná előléptetni. Az *Iffjúság*, a *Piacon*, a *Népkonyhán* s a *Korcsmában* ugyancsak tisztultságot, sőt némi kompozíciós törekvést mutatnak. Finom kirajzolásával, sejtelmes levegőjével az *Iffjúság* a legsikerültebb, de kiválik a *Piacon* jól elhelyezett, tompa világitású csoportja is. Kiténő rajz a *Neuraszténiás*, amely az elképzelt azon frissiben, a toll fürge és ideges rezgéseivel veti papírra, — (a tollrajz technikát igen ajánljuk!) — és rokonszenves a fekete-fehér hatásokkal kísérletező *Arató*.

Leon Alex rajzain egy mai eszmei nyugtalanság és szocális látás keresi a legjobban megfelelő formákat. A kréta néha még el-elsiklik, a kifejezésvágy néha túlságosan mohó, de a jó művészi érzék már közelíti a tisztult képi kifejezést. Ha L. A. felülkerekedik mostani formai bizonytalanságain, tisztul és érik, nem kétséges, hogy rátalál a problémáihoz méltó műformákra.

Korvin Sándor

LAPOK, FOLYÓIRATOK

MIÉRT ANGLIA?

A színek védszentje. „Az angol világbirodalom nemcsak fehérekből áll. Millió és millió különböző fajú és vallású színesbőrű viseli büszkén, akárcsak annak idején a civis romanust a „british subject“ nevet. Az angol autoritás rengeteget vesztené, ha az angol politika azt a látszatot keltené, hogy nem érdekli egy európai állam és egy primitív színes ország közti konfliktus. Amikor az összes színesbőrűek szimpatiaja Abesszinia mellett van, akkor Angliának praktikusán meg kell mutatni, hogy kitart emberi ideáljai mellett.“ (SCHÖNERE ZUKUNFT). — Egy barátság vége. „Az angol-olasz barátság még egy fél év előtt is oly magától értetődőnek látszott, hogy örültek tar-

tották volna azt, aki a két állam közti fegyveres összecsapásra mert volna gondolni. Ne felejtjük el: az első fasiszta államot Anglia tette Európában udvarképpé. Mára a helyzet megváltozott és ma Anglia célja: az olasz diktatura megbuktatása, vagy legalább is gyengítése... Anglia nem sokat reszkirooz, mert Mussolini erős afrikai seregének exisztenciája Anglia jóakarától függ. Minél nagyobb az afrikai olasz sereg, annál eredményesebb az esetleges blokád." (NEUE WELTBÜHNE.) — **Hoare és Mussolini.** „Mussolini szerencsétlensége, hogy a döntő pillanatban Sir Samuel Hoare az ellenfele. Ez az ember 30 éven át az angol kolóniákat összetartó kapcsok erősítésén dolgozik. Azonkívül személyében is az a típus, mely előtt egy Mussolininek csődöt kell mondani. Lavallal megértik egymást, mert mindketten, mint néptribunok kezdék pályájukat. De Hoare nem diplomata, a külpolitikát úgy kezeli, mint egy vezérigazgató a rábizott gyárat... Hoare százszázalékos antibolszevista... Ha az Empire-t Oroszország fenyegeti, akkor koalíció Moszkva ellen. De ha Olaszország teszi rá a kést arra az ütőerre, melynek neve Hoare előtt: Suez, akkor minden eszközzel és hatalommal — Mussolini ellen." (DIE WAHRHEIT.) — **Nem lesz háború.** „Nem lesz azért, mert Anglia el van határozva a háborúra. Egy angol-olasz konfliktus a összes elgondolható európai összetűzések közt az egyetlen lenne, melyben Anglia szigetszerepet játszhatna és ahol az angol flotta döntő jelentőségű fegyver lehet. És ép' azért lehetetlen ez a háború. Egy ember lehet annyira örült, hogy hősi kétségbeesésében a biztos halálba rohan, de egy állam nem követ el tudatosan öngyilkosságot, még egy fasiszta államban is az elhatározó társadalmi erők — ipar, bankok, vezérkar, dinasztia — öszönösen feláldozzák ilyenkor az öngyilkos rezsimet. Egy Anglia elleni olasz háború: elveszett, mielőtt megkezdődik. Tehát nem lesz háború." (EUROPÄISCHE HEFTE.) — **A fasiszta bukása?** „Nincs háború morális fedezet és ideológiai igazolás nélkül. Ezért Anglia politikai háborúját Olaszország ellen csak mint a fasiszta elleni háborút és csak a demokrácia nevében viselheti. Nem lehet kétség: Angliának, ha győzni akar, be kell nyulni az olasz belpolitikába. Mussolini aktuális bukása megkimélhetné Angliát a háborútól." (WELTBÜHNE.) — **Magával ránthatja-e Mussolini bukása Hitlert?** „Mussolinit fegyveres hatalom sem tudja 8 nap alatt elintézni és bukásának német hatása sem mutatkozik meg további 8 nap alatt. Ehhez hónapok kellene, de ép' ezek a hónapok jelenik az alkalmat a va-banque-játékra. Ebben a periódusban, amikor Italia más hatalmakkal áll harcban, Hitler legalább is Ausztriát magának kaparinthatja meg és ez jobban megerősitené őt, mint hogy Mussolini bukása gyengíthetné. Ebben a periódusban azonban Franciaországra is rávetheti magát, pláne, ha az harcban állana Olaszországgal. És akkor itt lenne a világháború minden borzalmával, amikor nem az fontos, hogy ki győz, de hogy mikép lehet ezt megakadályozni... A római diktátor és berlini imitátora legalább is időt tekintve nem állnak ugyanazon törvény alatt. Mialatt az egyik gyenge lesz, a másik ezt a gyengeséget a saját erősítésére használhatja ki. Mialatt a népek az egyik diktátor torkát szorongatják, megörléphetik, hogy a másik rájuk veti magát. Ép' azért ne tévesszük az igazságot szem elől: antifasiszta szemszögből nézve is Mussolini csak egy másodrangú ellenfél." (DAS NEUE TAGEBUCH.) — **A nagy eshetőség.** „Amikor az angol Trade Union és a Labour Party, tehát a reformizmus exponensei energikusan sikraszállnak a szankciók érdekében, akkor a két Internacionálnak mindent el kell követni, hogy a szállítómunkások sztrájkját megszervezzék és hogy a nagy nyilvánosság lelkiismeretét felrázzák." (SOZIALISTISCHE WARHEIT). **A háborús éhezést gyakorolni kell.** „Németország ma még nem tart a háborús éhségnél. De józan szemmel nézve, meg kell állapítani, hogy a mai készletekből a lakosságot és

különösen a szegényebb rétegeket nem lehet ellátni. Nem arról van szó, hogy átmenetileg hiányzik valami, amit esetleg mással lehetne pótolni, vagy hogy szállítási zavarok lennének: az élelmiszer ellátással az egész vonalon baj van. Hiába jelenti ki a kormány, hogy élelmiszerraktarai vannak, tojás, vaj, hus fölös számban, ezeknek a meséknek senki sem ad hitelt.“ (*Das Neue Tagebuch*). — „1933 óta az élelmezési árak emelkedési százaléka: 10.4, a ruházkodási cikkeké: 10.2. Az agrártermékek nagykereskedelmi ára 27.4, a textiláruké 16 százalékkal növekedett. Az áremelkedést persze kihasználják a kereskedők, mire az árakat maximálják. Hogy ez mit használ, azt Wagemann a konjunkturakutatóintézet igazgatója árulja el: a háborúban is maximáltak és az eredmény? A gabonaneműek és a krumpoli a disznóvájjukba kerültek.“ (*Sozialistische Warte*.) — „Vaj helyett fejenként és évenként másfélkiló marmeláde: ez bizony gyenge vigasz. De Schacht kifordítja zsebeit: nincsenek devizái és Goebbels az izguló asszonyokat nyugtatja: minden bajnak az idő és a gyenge termés az oka. Ahol autarkia van, ott egy jó aratás sem segít. Az autarkia mese, amikor nagyjában semmi sem változott, sem a vetési terület, sem az állatállomány. Az igazság ennyi: ahol devizák csak aluminiumbeszerzésre vannak, ott persze, hogy nincsen vaj és zsír. Németország a világ aluminiumtermelésének egyharmadát használja el, jövőre pedig a felét akarja. A pénz bombavetőkre kell és nem kenyérre.“ (*Die Neue Weltbühne*). — „A náci munkásfront vezére, Ley egy gyűlésen kijelentette, hogy maga körül csak katonás magatartású embereket akar látni, a munkabérről ellenben megemlítette, hogy nem biztos, vajjon jövőre fel lehet-e emelni a béreket, de „német vér és német faj kell, hogy a német munkásnak többet jelentsenek, mint a munkabér.“ Ha tehát a bérből nem futja vajra, akkor vigasztalódjon a munkás: vaj úgy sincsen. De ezt a hiányt nagyszerűen pótolhatják a friss és valódi zsidóheccék.“ (*Die Wahrheit*.)

OLASZ CSAPOK PALESZTINA FELÉ. Az olasz fasizmus étvágya tetemesen megnövekedett. Abesszinia meghódításán kívül gyarmati mandátumokra is vágyik. Palesztinával kapcsolatban pl. ilyesmiket ír az olasz sajtó: „A mai helyzet kifejezetten kétes és ingatag. Nincsenek meg azok a legcsekélyebb feltételek sem, amelyek egy jövőendő egyensúly alapjául szolgálhatnak. Lehetetlen, hogy sokáig tartson a mai állapot. Az együttlakó két nép, a zsidó és az arab, gyűlölködő pillantásokkal vetnek egymásra és mindketten a fensőbb-ségekre törekednek, a mandatárius hatalom viszont, mely védelmezi és ellenőrzi őket, a maga nemzeti érdekeinek megfelelően gyakorolja a mandátumot. — Bármínő esemény, nemzetközi szempontból mégoly jelentéktelen is lehetetheti a megoldást. Bármí is legyen, bennünket közelről érdekel Palesztina ma nem a szentek és próféták földje többé... Más valami van ott. Palesztina felé tömeg és tőke árad: utakat építenek, kutakat fúrnak, ipari és mezőgazdasági munkához látnak; röviden: alapját vetik a jövő gazdaságának. De egyéb is akad: Palesztina a petróleum egyik nagy nemzetközi útja; ciadella, ahonnan a Földközi tenger keleti része s a Szezi csatorna uralható, lehetséges átvezető ut a Perzsa-öböl és India felé. — Az arabok uralni szeretnék az országot. A zsidók szintén. A mai konfliktusban vagy az elkövetkező megoldásban a fasizmus világiótornya fényforrásul és irányító pontul szolgálhat a Szentföld előtt a jelen s a jövő gazdasági, politikai és szociális kérdéseinek labirintusában való tájékozódás esetén.“ (Corrado Tedeschi, *Gerarchia*.)

CSEHSZLOVAKIAI OLVASÓINK FIGYELMÉBE!

December hó első hetében jelenik meg *Kovács Károly: Megtévésztők és Megtévésztettek* című új könyve, mely a csehszlovákiai magyarság sorsproblémáival foglalkozik. Megrendeléseket elfogad: Csillag Lenke, Uzhorod, Szobránc-uca 15. A könyv bolti ára 15 ch.